

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КРИВОРІЗЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

***Ж. В. Колоїз
Н. М. Шарманова***

**УКРАЇНСЬКА ПАРЕМІОЛОГІЯ:
Практикум**

Кривий Ріг – 2014

УДК 811.161.2' 373.7
ББК 81.2 Укр
К 61

Рецензенти:

Т. І. Вавринюк, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»;

О. А. Остроушко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

*Рекомендовано до друку кафедрою української мови
Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
(протокол № 10 від 20 березня 2014 р.)*

Колоїз Ж. В., Шарманова Н. М.

К 61 Українська пареміологія : Практикум / Ж. В. Колоїз, Н. М. Шарманова ; за ред. Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг, 2014. – 77 с.

Практикум розкриває систему теоретичної і практичної підготовки майбутнього словесника з актуальних питань української пареміології, містить методичні настанови щодо опанування власне паремійного й афористичного корпусів української мови, завдання для самостійної та індивідуальної роботи, вимоги до рівня навчальних досягнень студентів. Запропоновано низку практичних завдань, спрямованих на вивчення одиниць пареміології як національних ментально-лінгвальних комплексів. Виконання вправ різних типів дає змогу студентам осмислити лінгвальну природу паремій, їх системну організацію, здійснити опис їх структурно-семантичних, функціональних, комунікативних й етнокультурних особливостей цих мовних одиниць і з'ясувати здобутки української пареміографії. Зразки лінгвістичного аналізу, термінологічний мінімум, списки рекомендованої літератури і лексикографічних джерел стануть у нагоді при підготовці до семінарських і практичних занять, у написанні студентських наукових робіт, проведенні подальших пареміологічних досліджень.

Для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

**УДК 811.161.2' 373.7
ББК 81.2 Укр**

© Колоїз Ж. В., Шарманова Н. М., 2014.

ВСТУП

Визначальною особливістю сучасної лінгвістики є переорієнтація наукового інтересу з об'єкта пізнання на суб'єкт, з мікроодиниць, що сприймаються як ізольовані компоненти, на складні й об'ємні макроодиниці. Така переорієнтація традиційного мовознавства ґрунтується на засадах неофункціоналізму, який реалізує дослідницькі принципи діяльності, динамічності, прагматичності, асиметрії системи й середовища, онтологічного антропоцентризму (Н. Аругюнова, Ф. Бачевич, А. Вежбицька, Ю. Караулов, Т. Космеда, Ю. Степанов, В. Телія, В. Торопов та ін.). Основний фокус за таких нових наукових підходів спрямований на дослідження й взаємодію семантичних, когнітивних і комунікативних факторів, які впливають на структуру мови. У сучасній лінгвістиці спостерігається поєднання різних дослідницьких парадигм, і, відповідно, комунікація розглядається як лінгвопсихоментальний процес, що має два основні етапи – «породження й сприйняття макрознакового простору тексту, виходячи з когнітивних стратегій і діалогу людської свідомості зі світом дійсності, соціумом, культурою» [225, с. 279]. Сучасні дослідження визначають специфічні підходи до мови, її засобів і одночасно такі дослідницькі напрями, які дають змогу вивчати різні механізми мовної системи.

Мова постає репрезентантом ментальності й потужним джерелом енергетичного коду того чи того етносу. Проблема вивчення національних й етнокультурних компонентів є актуальним напрямком сучасних філологічних інтересів, адже опис такого об'єкта дослідження визначає специфіку ментальності, а самі елементи маніфестують виразне національне маркування. Набір широкого кола лінгвальних й екстралінгвістичних уявлень є обов'язковим для кожного носія мови, а тому їх засвоєння стає невід'ємною складовою вищої мовної освіти.

Найбільш яскраво представлено національний спосіб світосприйняття в паремійному корпусі мови. Повчальним, сентенційним словом насичені тексти різних сфер людської комунікації – публіцистики, науки, освіти, міжнародної дипломатії тощо. Власне паремії та афоризми становлять софійну складову культури кожної нації, де репрезентовано національний світ і злиті воедино людина й Універсум.

Усі види паремійної творчості пов'язані з тріадою «мова – культура – людина», за якої корелятивне взаємовідношення одиниць пареміології та «концептосфери культури, у якій би з версій лінгвокультурологічного аналізу вона не висувалася, зумовлена припущенням про високу ймовірність здатності суб'єктів мови як суб'єктів культури втілювати в мовленнєво-мисленнєву діяльність знання, пов'язані зі сферою осмислення світу людиною» [251, с. 19].

Українська пареміологія є органічною частиною слов'янської і світової

премудрості, віддзеркаленням етнічних цінностей та ідеалів української лінгвокультурної спільноти. Пареміосистема української мови – це широка, реалістично відтворена панорама соціального буття. Вона становить духовну царину універсальних і національних культурних смислів, розкриває джерела детермінації вітчизняного суспільно-історичного процесу. У відображенні особливостей життя українського народу, його типізації одиниці пареміології виділяють у предметах і явищах навколишнього світу найістотніші риси, відображають особливості взаємовідношень між людьми, соціально-історичний контекст, особливості побуту, звичаї та традиції.

Паремійний корпус світових мов викликає зацікавлення вчених різних царин, і не лише лінгвістичних. На сьогодні дослідження паремій активно проводиться у світовій науці, адже вони сприяють реконструюванню етнокогнітивних моделей національного мислення і знання, розв'язанню проблеми фонових знань комунікантів через виявлення паремійних аналогів й етнокультурних лакун, розкриттю найбільш важливих стереотипів масової свідомості й багатовікових векторів впливу на неї.

Науковий інтерес до проблем пареміології зростає наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. як у зарубіжному, так і у вітчизняному мовознавстві (В. Жуков, Є. Іванов, В. Калашник, А. Королькова, М. Котова, Т. Манякіна, В. Мокієнко, Г. Пермяков, Л. Савенкова, Т. Радзієвська, В. Ужченко, Н. Шарманова та ін.), що дає змогу створювати численні фундаментальні наукові праці, робити спроби міжнародних класифікацій паремій, укладати паремійний матеріал у словниках, проводити паремійні паралелі на матеріалі споріднених і неспоріднених мов. Особливий акцент зроблено на питаннях семіотичної, семантичної й комунікативно-прагматичної природи відповідних одиниць. Суто лінгвальний спектр пареміології відображає проблематику комунікації мовних одиниць синтаксичної (надсинтаксичної) будови. Зокрема новим і досить актуальним у сучасній лінгвістиці постає питання про виокремлення в мовній системі пареміологічного рівня, що обіймає два великі мовні масиви – власне паремійний і афористичний. Одиниці пареміології об'єднуються спільним науковим терміном «паремія». Під пареміями розуміють предикативні структури на позначення узагальнених комунікативних ситуацій, які співвідносяться з прецедентними феноменами, що спираються на фонові знання комунікантів та визначають стратегію моральної поведінки кожної людини й соціуму загалом.

Усі одиниці пареміології (прислів'я, приказки, афоризми, примовки, «ділові» вислови, повір'я, прикмети, замовляння, нісенітниця, казкові формули тощо) являють собою кліше і використовуються в ролі знаків. Одночасно паремія є текстами – фольклорними чи книжними, які позначені ознакою автосемантиї (мають самодостатнє значення і можуть вживатися самостійно).

Визначення диференційних ознак паремій, їхнього структурно-семантичного моделювання і функціональних особливостей дає змогу розв'язати один із аспектів наукової дилеми щодо функціонування узуальної

та індивідуально-авторської пареміології. Крім того, проблемним усе-таки залишається питання про обсяг фразеології та місце паремій у ній.

Необхідність узагальнення значних здобутків української й зарубіжної пареміології в діячоронії й синхронії, дослідження всебічних векторів інтерпретації паремій як одиниць мови, що можуть поєднувати універсальну й національну специфіку, особливостей вербалізації денотативного й концептуального аспектів народних і літературно-книжних висловів зумовлюють науково-методичну потребу пропонованого навчального курсу.

Актуальність дисципліни визначається пріоритетами сучасної вищої мовної освіти, необхідністю наукового дослідження й розв'язання питання щодо лінгвістичного статусу паремій з позиції структурної семантики, лінгвопрагматики, когнітології й неофункціоналізму, потребою ліквідувати диспропорції між рівнем теоретичної розбудови проблем пареміології в українському мовознавстві та реальним побутуванням її одиниць у мовній системі з урахування етно-, психо-, соціо- й культурологічних аспектів.

Теоретико-методологічною основою опанування вітчизняної пареміології є положення про те, що її одиниці, функціонуючи як засіб збереження й передачі сакральної етнічної інформації, демонструють органічний зв'язок із концептами, які становлять когнітивне підґрунтя національно-мовної картини світу як одного з основних фахових понять. Високий професійний рівень майбутнього словесника може бути сформований з урахуванням відомостей про те, що паремії являють собою надзвичайно цінне явище для сучасної науки про мову і є потужним культурологічним потенціалом для етносемантики, лінгвопрагматики, теорії комунікації, когнітивної лінгвістики, лінгвопоетики.

Основне призначення навчального курсу – репрезентувати одиниці пареміології, які утворюють одну з семіотичних підсистем і забезпечують процес повноцінної комунікації, у контексті сучасних лінгвістичних учень. Осмислення паремійного корпусу дає змогу студентам-філологам опанувати українську пареміологію в системно-структурній та антропоцентричній (когнітивно-дискурсивній) дослідницьких парадигмах, усвідомити стан розроблення в сучасному мовознавстві набагато глибших площин функціонування української мови, що і ставив за мету авторський колектив.

Грунтовне вивчення одиниць пареміології дає змогу майбутнім словесникам виявити, по-перше, культурно зумовлений компонент мовних значень, інтерпретованих у цих одиницях; по-друге, з'ясувати когнітивні механізми формування найважливіших соціокультурних стереотипів. Дослідження паремій у різних аспектах сприяє виявленню специфічних рис української нації, зумовлених системою моральних норм, стереотипів поведінки і принципами виховання.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З КУРСУ
«УКРАЇНСЬКА ПАРЕМІОЛОГІЯ»**

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, ОКР	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 1	Галузь знань – 0203 Гуманітарні науки	Варіативна	
		Рік підготовки:	
		четвертий	четвертий
Модулів – 2	Напрямок підготовки – 6.020303 Філологія. Українська мова і література*	Семестр	
		8	8
		Лекції	
Змістових модулів – 4	Додаткова спеціальність: Філологія. Мова і література (англійська) спеціалізація: українознавство; редагування освітніх видань; шкільне бібліотекознавство	10 год.	2 год.
Індивідуальне завдання навчальний проект (ІНДЗ)		Практичні, семінарські	
		10 год.	2 год.
		Самостійна робота	
Загальна кількість годин – 36		16 год.	36 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2; самостійної роботи студента – 1.	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр.	Індивідуальні завдання: 4 год.	
		Вид контролю: атестація.	

Мета й завдання курсу

Мета: визначення кола методологічних засад лінгвістичної ідентифікації паремій та їх систематизації; інтерпретація пареміологічних явищ у системно-структурній та антропоцентричній (когнітивно-дискурсивній) дослідницьких парадигмах, усвідомлення стану розроблення в сучасному мовознавстві набагато глибших площин функціонування української мови в аспекті теорії етносвідомості.

Завдання курсу:

– визначення місця пареміології серед інших мовознавчих дисциплін, з'ясування її значення для українознавчих досліджень;

– засвоєння студентами результатів основних напрацювань із пареміологічної проблематики в українській і світовій лінгвістиці, що є важливим задля фахової підготовки майбутніх словесників і формування їх професійної компетенції;

– осмислення власне паремійного й афористичного корпусів української мови як основних складових пареміології, що утворюють одну з потужних семіотичних підсистем і забезпечують процес повноцінної комунікації, у контексті сучасних лінгвістичних учень;

– ознайомлення майбутніх філологів із проблемою диференціації власне паремій, їхньою етнокультурною специфікою, концептуальною семантичною структурою, системною організацією та стилістичними можливостями;

– розкриття структурно-семантичних, функціональних і комунікативних ознак афоризмів як одиниць книжно-літературного походження,

– репрезентація здобутків української пареміографії з відповідною періодизацією її різних етапів – від етапу формування до сучасного періоду;

– формування у студентів уявлень про самотність репрезентації етнічної картини світу й механізми, які забезпечують розуміння культурних цінностей та ідеалів етносу крізь призму вітчизняної пареміосистеми.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

– теоретичну базу й методологію пареміології;

– становлення пареміології як науки в зарубіжному й вітчизняному мовознавстві;

– дискусійні підходи щодо диференціації власне паремійного й афористичного матеріалу у традиційній лінгвістиці та інноваційних поглядах на пареміологічні проблеми;

– системну організацію та стилістичні можливості власне паремійного корпусу;

– репрезентацію структурно-семантичної типології, стилістичних особливостей і комунікативно-прагматичного потенціалу афоризмів;

– відомості про національно-культурний потенціал пареміологічного фонду з урахуванням національно-культурних цінностей в українській мові;

– специфіку розкриття у власне пареміях й афоризмах етнічних (національних) концептів і концептосфери мови загалом;

– розвиток української пареміографії від етапу зародження, становлення української пареміографії кінця XVIII–XIX ст. до етапу активного розроблення сучасних словників паремій;

– принципи, прийоми й особливості проведення мовного аналізу одиниць пареміології;

уміти:

- орієнтуватися в колі проблем пареміології з урахуванням навчальних концентрів мовознавства й суміжних із ним наук;
- розкривати базові поняття пареміології;
- інтерпретувати пареміологічні явища в сучасній українській мові;
- розуміти сутність відбиття в одиницях пареміології національного характеру й менталітету; осмислювати паремійний фонд як важливий чинник формування народного світогляду, екзистенційних понять і систему культурно-національних поглядів на різні явища суспільного й родинного життя, ставлення до природи, споконвічні народні ідеали й народну мораль, естетичні смаки тощо;
- дослідити специфіку власне паремій на підставі національно маркованих компонентів, розкривати традиційні образи, усталені порівняння, символічне вживання окремих денотатів в українській пареміології;
- визначати комунікативно-прагматичний потенціал афоризмів;
- з'ясувати співвідношення інваріантного/ варіантного в одиницях пареміології;
- узагальнювати теоретичні й прикладні питання пареміології;
- установити систему етнічних і суспільних стереотипів, прецедентних феноменів у розв'язанні проблеми фонових знань та описати їх відтворення у власне пареміях й афоризмах;
- розглянути заповнення й компенсацію лакун при перекладі паремійного матеріалу тощо;
- виробляти вміння лінгвістичного аналізу одиниць пареміології.

Програма навчальної дисципліни «Українська пареміологія»

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади української пареміології

Тема 1. Українська пареміологія як наука і навчальна дисципліна

1. Об'єкт, предмет та основні поняття пареміології.
2. Лінгвістична ідентифікація паремії як одиниці пареміології.
3. Систематизація паремійного матеріалу в сучасному мовознавстві.

Змістовий модуль 2. Власне паремійний корпус української мови

Тема 1. Пареміологічний простір української мови: лінгвістичний статус і комунікативна природа

1. Проблема диференціації власне паремійного матеріалу.
2. Прислів'я і приказки як ядерні елементи власне паремійного корпусу.
3. Етнокультурна специфіка власне паремійного фонду.

Тема 2. Когнітивно-прагматичне моделювання пареміологічної семантики та етномовна свідомість

1. Концептуалізація семантичної структури власне паремій.
2. Системна організація власне паремійного корпусу.
3. Стилiстичні можливості власне паремійних зразків.
4. Лінгвістичний аналіз власне паремії.

Змістовий модуль 3. Афоризм як одиниця пареміології книжно-літературного походження

Тема 1. Лінгвістична ідентифікація афористичних висловів

1. Структурно-семантичні типи афоризмів.
2. Стилiстичні особливості афористичних висловів.
3. Комунікативно-прагматичний потенціал української афористики.
4. Лінгвістичний аналіз афоризму.

Змістовий модуль 4. Українська пареміографія

Тема 1. Становлення і здобутки української пареміографії

1. Староукраїнська пареміографія: етап зародження.
2. Вітчизняна пареміографія кінця XVIII–XIX ст.: етап становлення.
3. Етап активного розроблення словників паремій.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма навчання					заочна форма навчання				
	усього	зокрема				усього	зокрема			
ЛК		ПЗ	ІНД	СР	ЛК		ПЗ	ІНД	СР	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Модуль 1										
Змістовий модуль 1. Теоретичні засади української пареміології										
Тема 1. Українська пареміологія як наука і навчальна дисципліна	6	2	2	-	2	8	1	1	-	6
Разом за змістовим модулем 1	6	2	2	-	2	8	1	1	-	6
Змістовий модуль 2. Власне паремійний корпус української мови										
Тема 1. Пареміологічний простір української мови: лінгвістичний статус і комунікативна природа	6	2	2	-	2	8	1	1	-	6

Тема 2. Когнітивно-прагматичне моделювання пареміологічної семантики та етномовна свідомість	6	2	2	-	2	6	-	-	-	6
Разом за змістовим модулем 2	12	4	4	-	4	14	1	1	-	12
Змістовий модуль 3. Афоризм як одиниця пареміології книжно-літературного походження										
Тема 1. Лінгвістична ідентифікація афористичних висловів	6	2	2	-	2	6	-	-	-	6
Разом за змістовим модулем 3	6	2	2	-	2	6	-	-	-	6
Змістовий модуль 4. Українська пареміографія										
Тема 1. Становлення і здобутки української пареміографії	6	2	2	-	2	6	-	-	-	6
Разом за змістовим модулем 4	6	2	2	-	2	6	-	-	-	6
Усього годин	30	10	10	-	10	34	2	2	-	30
Модуль 2										
ІНДЗ	6	-	-	-	6	2	-	-	-	2
Усього годин	36	10	10	-	16	36	2	2	-	32

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	<p><i>Українська пареміологія як наука і навчальна дисципліна</i></p> <p>1. Об'єкт, предмет та основні поняття пареміології. 2. Лінгвістична ідентифікація паремії як одиниці пареміології. 3. Систематизація паремійного матеріалу в сучасному мовознавстві.</p> <p><i>Практична частина</i></p> <p>1. Виконання завдань 1–4, (с. 275 навчального посібника «Українська пареміологія», авт. Колоїз Ж. В., Малюга Н. М., Шарманова Н. М.).</p>	2

	<p>2. Аналіз функціонування одиниць пареміології в різних комунікативних ситуаціях (завдання 10–14, с. 276–277).</p> <p>3. Опрацювання словника базових понять.</p> <p>4. Укладання теоретичного портфоліо.</p>	
2.	<p><i>Пареміологічний простір української мови: лінгвістичний статус і комунікативна природа</i></p> <p>1. Проблема диференціації власне паремійного матеріалу.</p> <p>2. Прислів'я і приказки як ядерні елементи власне паремійного корпусу.</p> <p>3. Етнокультурна специфіка власне паремійного фонду.</p> <p><i>Практична частина</i></p> <p>1. Виконання завдань 5, 6, 15, 16 (с. 275, 277).</p> <p>2. Аналіз функціонування одиниць пареміології в різних комунікативних ситуаціях (завдання 47, с. 282).</p> <p>3. Ідеографічний аналіз власне паремій, що характеризують а) стосунки батьків і дітей; б) зовнішність людини.</p> <p>4. Опрацювання словника базових понять.</p> <p>5. Укладання теоретичного портфоліо.</p>	2
5.	<p><i>Становлення і здобутки української пареміографії</i></p> <p>1. Староукраїнська пареміографія: етап зародження.</p> <p>2. Вітчизняна пареміографія кінця XVIII–XIX ст.: етап становлення.</p> <p>3. Етап активного розроблення словників паремій.</p> <p><i>Практична частина</i></p> <p>1. Виконання завдань 30, 31, 33–35 (с. 279–280).</p> <p>2. Укладання словникових статей для пареміографічних праць тлумачного /перекладного/ типу (завдання 49, 50, с. 283).</p> <p>3. Пареміографічна репрезентація лінгвокультурних універсалій (завдання 27–29, 36, с. 278–280).</p> <p>4. Опрацювання словника базових понять.</p> <p>5. Укладання теоретичного портфоліо.</p>	2

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
3.	<p><i>Когнітивно-прагматичне моделювання пареміологічної семантики та етномовна свідомість</i></p> <p>1. Концептуалізація семантичної структури власне паремій.</p> <p>2. Системна організація власне паремійного корпусу.</p> <p>3. Стилістичні можливості власне паремійних зразків.</p> <p>4. Лінгвістичний аналіз власне паремії.</p>	2

	<p><i>Практична частина</i></p> <p>1. Виконання завдань 7–9, 17–24, 37 (с. 275–281).</p> <p>2. Визначення функціонально-прагматичних особливостей власне паремій (завдання 38–46, с. 281–282).</p> <p>3. Лінгвістичний аналіз пареміологічних одиниць (завдання 48, с. 282).</p> <p>4. Написання творчої роботи /есе, фейлетона/ за народним висловом (на вибір).</p> <p>5. Опрацювання словника базових понять.</p> <p>6. Укладання теоретичного портфоліо.</p>	
4.	<p><i>Лінгвістична ідентифікація афористичних висловів</i></p> <p>1. Структурно-семантичні типи афоризмів.</p> <p>2. Стилістичні особливості афористичних висловів.</p> <p>3. Комунікативно-прагматичний потенціал української афористики.</p> <p>4. Лінгвістичний аналіз афоризму.</p> <p><i>Практична частина</i></p> <p>1. Виконання завдань 25, 26, 56, 60 (с. 278, 285, 288).</p> <p>2. Визначення структурно-семантичних і функціонально-прагматичних особливостей афоризмів у сучасній українській мові (завдання 51–55, 57–58, с. 283–287).</p> <p>3. Лінгвістичний аналіз пареміологічних одиниць (завдання 59, с. 287–288).</p> <p>4. Творче висловлення за афоризмом /на вибір/: <i>Життя – це повнота часів. Повнота всього суцього</i> (П. Загребельний); <i>Життя – то кара. Кара – благодіяння</i> (В. Стус); <i>Життя – то трояка ружа</i> (М. Матіос).</p> <p>5. Опрацювання словника базових понять.</p>	2

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	<i>Українська пареміологія як наука і навчальна дисципліна</i> Перехідні явища у сфері пареміології	2
2.	<i>Пареміологічний простір української мови: лінгвістичний статус і комунікативна природа</i> Ментальні репрезентації у власне пареміях	2
3.	<i>Когнітивно-прагматичне моделювання пареміологічної семантики та етномовна свідомість</i> Когнітивна інтерпретація паремій. Побудова пареміологічного поля концепта	2
4.	<i>Лінгвістична ідентифікація афористичних висловів</i> Когнітивно-дискурсивні особливості афоризмів	2
5.	<i>Становлення і здобутки української пареміографії</i> Пареміографічна репрезентація ціннісно-смыслового спектра одиниць пареміології	2
Разом		10

Індивідуальні завдання

Підготовка навчального проекту (ІНДЗ) на одну із тем:

1. Паремії як об'єкт порівняльної лінгвокультурології.
2. Дискурсивний потенціал паремій як прецедентних феноменів національної культури.
3. Пареміологічна (паремійна) картина світу.
4. Паремійний фонд української мови в контексті базових цінностей етнокультури.
5. Ціннісні акценти в семантиці паремій.
6. Українська ментальність і паремійна семантика.
7. Проблема етнокультурної ідентифікації одиниць пареміології.
8. Комунікативно-прагматичний потенціал прислів'їв у слов'янських мовах.
9. Українські паремії сакрального кола.
10. Духовний вимір національної афористики.
11. Національні концепти в українській афористиці.
12. Національно-культурний потенціал українського пареміологічного семіозису.
13. Узагальнення етнокультурних кодів в українській пареміології.
14. Когнітивно-прагматична сутність різножанрових паремій.
15. Структурно-семантичні трансформації в пареміях.
16. Паремії як репрезентанти прагматизму жестової культури.
17. Колоративна символіка та її представлення в паремійних текстах.
18. Лінгвістика народної прикмети.
19. Прикмета-прислів'я як особлива одиниця пареміології.
20. Лінгвістика фольклорного соціуму: семантична структура загадки.

Методи навчання

Види робіт для осмислення теоретичних понять і практичного засвоєння курсу:

- анутовання наукової літератури;
- опрацювання й коментування довідкових джерел;
- виступи студентів із коментуванням основних положень курсу;
- проведення мовного аналізу одиниць пареміології;
- презентація підготовленого індивідуального навчального проекту на обрану тему;
- добір спеціальної термінології для укладання словника базових термінів з пареміології;
- обговорення питань з наукових джерел, винесених на самостійне опрацювання.

Методи контролю

Проміжні форми модульного контролю: словник базових понять, контрольна робота, навчальний проект з використанням мультимедійної комп'ютерної презентації.

Оцінювання усних повідомлень і практичних завдань з питань курсу, аналізу наукової й навчально-методичної літератури, самостійна й індивідуальна робота за темами.

Вид підсумкового контролю: атестація.

Розподіл балів

Поточний контроль і самостійна робота									Сума
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3		Змістовий модуль 4		
T1	словник	T 2	T 3	портфоліо	T 4	КР	T 5	ІНД	100
7	15	7	7	15	7	20	7	15	

T 1 і т. ін.: відвідування лекцій – по 2 бали, підготовка теоретичних питань до практичних і семінарських занять – по 5 балів (загалом 7); підготовка словника базових понять, навчального проекту, укладання теоретичного портфоліо – 15 балів, написання контрольної роботи – 20 балів.

Шкала оцінювання навчальних досягнень студентів

Сума набраних балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	Атестовано
80-89	B	
71-79	C	
61-70	D	
50-60	E	
30-49	FX	Не атестовано (з правом перескладання)
0-29	F	Не атестовано (з обов'язковим повторним вивченням)

Методичне забезпечення курсу

1. Навчально-методичний комплекс із навчальної дисципліни «Українська пареміологія».
2. Навчально-методичне видання: Колоїз Ж. В. Українська пареміологія : навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Ж. В. Колоїз, Н. М. Малюга, Н. М. Шарманова ; за ред. Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг : ТО «ЦЕНТР-ПРИНТ», 2012. – 349 с.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1. Із вітчизняних пареміографічних праць виберіть власне паремії (до десяти), які ілюструють твердження про те, що такі народні вислови відображають національний менталітет.

Завдання 2. Виберіть із власне паремійного корпусу одиниці, які репрезентують концепти «Буття», «Час», «Дорога».

Завдання 3. До якого різновиду пареміологічних одиниць належать вислови на зразок *Не нашого пір'я птах; Не нашого поля ягода; Не нашого села прихожани (парафіяни); Не нашого сорту, йди собі к чорту; Не нашого тіста книш; То люди не з нашої хати.* Відповідь обґрунтуйте.

Завдання 4. До якого різновиду пареміологічних одиниць належать вислови на зразок *Бовкнув, як дурень у воду; Вискочити, як Пилип з конопель; На городі бузина, а в Києві дядько; Не глянувши у святці, бевкнути у дзвін; Ударив у дзвін, як треба в макогін.* Відповідь обґрунтуйте.

Завдання 5. З'ясуйте інтегральні та диференційні ознаки поданих нижче паремій, зважаючи на їхній план вираження і план змісту: *Достигне яблучко – саме відпаде; З хвоста хомута не надівай; Коло річок колодязів не копають; Нащо в криницю воду лити – вона й так повна; Іноді б'ють Хому за Яремину вину; Кішку б'ють, а невістку докоряють; На кому гріх, а мужикові батіг; На того вина, кого дома нема; Хто пив, а мене волочать; Коли не Кирило, то не пхай туди рило; Не піп – не микайся в ризу; Як не коваль, то й рук не погань; На свиню хоч сідло надінь, усе конем не буде; Не завіє так пес, як вовк.* Окресліть ситуації, у яких ними можна послуговуватися.

Завдання 6. З'ясуйте структурні та семантичні особливості поданих паремій: *Зі свинячим писком та в пиєничне тісто; Не pomoже ні вода, ні мило, коли таке рило; З їжачка не буде бика; Ні сюди Микита, ні туди Микита; Казали люди: квач притикою не буде; Чи так, чи не так, а не буде з риби рак; Ні риба, ні м'ясо, і в раки не годиться; Ні кола, ні двора, тільки й ходу, що з воріт та в воду; Хороший, як Микитина свита навиворіт. Соромно, як тій кобилі, що воза перекинула; Ні пришити, ні прилатати, ані кому дурно дати.* Чи є серед наведених зразків ті, що ілюструють явища синонімії, факультативності чи варіантності?

Завдання 7. Доведіть або спростуйте твердження про синонімічність поданих нижче народних висловів. Окресліть комунікативну ситуацію (ситуації), у яких вони використовуються. Подайте до них іномовні відповідники: *Гарні гості, та не в пору; Де не просять, там кієм виносять; Дорогі гості, та в середу трапилися; Незваному гостю місце за дверима; Непроханий гість гірший від татарина; Під лихий час і кум за собаку; Почастую тим чаєм, що ворота підтираєм; Прийшли непрохані, то й підєм некохані; Прийшов непроханий – підеш недякуваний; Там тебе ждуть – з двома дрючками за дверима на порозі.*

Завдання 8. Доведіть або спростуйте твердження про те, що подані пареміологічні одиниці становлять один синонімічний ряд. Доповніть його (іх) власно дібраними народними висловами: *Мовчи, сяка, бо й ти така; Насміхався кулик з болота, та и сам туди заліз; Насміявся голений стриженому; Насміявся шолудивий голомозому; Не смійся, горох, не ліпший від kwasолі, – розмокнеш, то й лопнеш; Сміється горицк з котла, а обидва чорні дотла; Сміялася верша з сака, оглянулася – сама така.*

Завдання 9. Доведіть або спростуйте твердження про те, що подані пареміологічні одиниці становлять один синонімічний ряд. Доповніть його (іх) власно дібраними народними висловами: *З чужого злого учися свого; Не бажай другому лиха, коли й тебе скубе стиха; Не смійся, барило, саме кухвою станеш; Не смійся з другого, щоб тобі не було того; Не смійся, Іванку, з чужого припадку; Не смійся раба рабі – буде й тобі; Смішки з попової кішки, а як своя здохне, то й плакатимеш; Чуже лихo за ласоці, а своє за хрін.*

Завдання 10. Доведіть або спростуйте твердження, що всі власне паремії на зразок *Не квапся проти невода рибу ловити; Не продавай вовка, доки його не заб'єш; Не продавай шкури з живого ведмедя; Заваривши кашу, не жалуй масла; Не хвалися, ідучи на торг, а хвалися, ідучи з торгу; Не хвалися, як ідеш в поле, а хвалися, як ідеш з поля; Помаленьку, бо стинку зломити; Ще не зловив, а вже скубе* використовуються в ситуації застереження не говорити наперед про свої наміри, бажання, допоки не досяг мети (кажуть тому, хто заздалегідь уважає справу зробленою).

Завдання 11. Згрупуйте подані паремії за подібністю використання в тих чи тих комунікативних ситуаціях: *Кому весілля, а курці смерть; Не рада коза торгу, а курка весіллю, та мусять; Не родися багатий та вродливий, а родися при долі та щасливий; На мою стріху мече, а на його падає; Не копай іншому яму, бо сам у неї впадеш; Не родися в платтячку, а родися в щастячку; Не радий хрін тертушці, а проте на кожній танцює; Не родися красна, а родися щасна; Чого сам собі не зичиш, того і другому не жадай; Не сам зірвдок лізе в стіну; Не хоче корова заміж, та її ведуть на налигачі; Не хоче курка на вечорниці, та несуть; Хоч ряба й погана, та її доля кохана; Не роби нікому того, що тобі не мило; Сам бик землю борикає й на себе кидає; Хто іншому лиха бажає, той сам лихo має.*

Завдання 12. Окресліть комунікативні ситуації, у яких можна скористатися такими пареміологічними одиницями, як-от: *Не кажи злодій, доки за руку не вхопив (Не спіймавши, не кажи, що злодій); Де не просять, там києм виносять; Коли знав, де впадеш, то й соломки підослав би; З сокирою не лізь туди, де пила не була; Нам, крамарям, як не забожитися, так і не розжитися.*

Завдання 13. Окресліть ситуацію, у якій використовуються паремії *Не їв, то й ложок не митиму; Не моє просо – не мої й горобці; Не наше засипалося – не наше й мелеться.* З'ясуйте: вони є абсолютно тотожними чи мають семантичні відтінки?

Завдання 14. За якої ситуації можна скористатися народним висловом *Не вмер Гаврило (Данило), галушкою (болячкою) вдавило*. Доберіть синонімічні відповідники. Схарактеризуйте їх за парадигматичними відношеннями.

Завдання 15. Підберіть українські відповідники до російськомовних паремій *Сам себе хорек капкан нарек; Не спеши, коза, в лес – все волки твои будут; Не играй, кошка, углем – лапу обожжешь; Не из тучи гром грянул, из навозной кучи*. Окресліть комунікативні ситуації, у яких ці конструкції використовуються.

Завдання 16. Підберіть українські відповідники до російськомовних паремій *Не суйся в волки с телячьим хвостом; Не суйся, среда, наперед четверга; Не у всякого жена Марья – кому бог даст; Не тогда собак кормить, как на охоту идти*. Окресліть ситуації, у межах яких вони використовуються.

Завдання 17. Цією власне паремією досить активно послуговуються тоді, коли хочуть акцентувати, що хто-небудь сам собі завдає багато клопотів, турбот. Її говорять тоді (іноді з невдоволенням, осудом) про себе або про кого-небудь у зв'язку з появою нових, часто несподіваних і не зовсім приємних клопотів, добровільно взятих на себе обов'язків.

Завдання 18. Цією власне паремією послуговуються тоді, коли хочуть акцентувати: не варто братися за справу, що є небезпечною без достатніх знань, досвіду, підготовки.

Завдання 19. Цією власне паремією послуговуються тоді, коли хочуть підкреслити: не слід робити того, що може мати неприємні, небезпечні наслідки, нашкодити кому-небудь.

Завдання 20. Цією власне паремією послуговуються тоді, коли хочуть підкреслити: добре мати багато друзів, дружба дорожча за багатство, за гроші. Говорять тоді, коли друзі або знайомі допомагають у біді.

Завдання 21. Цією власне паремією послуговуються тоді, коли хочуть підкреслити: важливими є якості людини, а не її становище. Говорять, визнаючи чесноти особи, що обіймає скромну посаду, іноді – людині, що заслуговує за її здібностями кращого становища, ніж вона має.

Завдання 22. Цією паремією послуговуються тоді, коли хочуть підкреслити: при будь-якій діяльності можливі помилки. Говорять як виправдання помилок або як пораду не боятися їх.

Завдання 23. Якими народними висловами можна скористатися в ситуації: не варто розглядати багатство свого обранця (обраниці) як головний аргумент при розв'язанні питання про одруження чи заміжжя? Такі паремії звучать як порада знехтувати матеріальним становищем людини, із якою хочуть пов'язати своє життя, або як пояснення зробленого ким-небудь вибору.

Завдання 24. Ця паремія використовується в ситуації, коли хочуть підкреслити: обставини, якими лякають кого-небудь, виявляються зовсім не такими.

Завдання 25. Ця паремія має книжно-літературне (біблійне) походження і використовується в ситуації, коли хочуть підкреслити: крім турбот про матеріальні блага, у людини є ще й духовні потреби. Говорять, аби нагадати кому-небудь про його духовну сутність.

Завдання 26. Ця паремія має книжно-літературне (біблійне) походження і використовується в ситуації, коли хочуть підкреслити: не варто тратити намарне слів з людьми, які не можуть чи не хочуть вас зрозуміти; не слід намагатися зробити що-небудь для них – вони цього не оцінять.

Завдання 27. Російськомовною паремією *Не подмажешь – не поедешь* послуговуються в ситуації, коли хочуть підкреслити: якщо не даси хабар, не віддячиш, не задобриш кого-небудь, то дуже важко досягти бажаного або й узагалі нічого не отримаєш. Підберіть до неї українські відповідники, використовувані в подібній мовленнєвій ситуації. Якщо таких відповідників є кілька, то з'ясуйте, за наявності, їхні семантичні відтінки.

Завдання 28. Російськомовна конструкція *Не знаешь (не угадаешь), где найдешь, где потеряешь* використовується в ситуації, коли хочуть підкреслити, що комусь несподівано трапився успіх чи біда. Підберіть до неї українські відповідники, використовувані в подібній мовленнєвій ситуації. Якщо таких відповідників є кілька, то з'ясуйте, за наявності, їхні семантичні відтінки.

Завдання 29. Російськомовна конструкція *Незнайка лежит, а заявка далеко бежит* використовується в ситуації, коли хочуть підкреслити, що свідок чого-небудь завжди відчуває певні незручності; той, хто багато знає, завжди знаходиться у складнішому становищі, ніж той, хто нічого не знає. Підберіть до неї українські відповідники, використовувані в подібній мовленнєвій ситуації. Якщо таких відповідників є кілька, то з'ясуйте, за наявності, їхні семантичні відтінки.

Завдання 30. Зі спеціальних пареміографічних праць виберіть зразки (по десять), які ілюстрували б явища факультативності та варіантності.

Завдання 31. Продемонструйте ієрархічну структуру пареміологічних одиниць, що входять до семантичних груп «Розумові здібності», «Риси характеру», «Товариські стосунки».

Завдання 32. Здійсніть ідеографічний аналіз власне паремій, що характеризують а) стосунки батьків і дітей; б) зовнішність людини.

Завдання 33. Із текстів художньої літератури виберіть зразки, які ілюстрували б явище трансформації власне паремій.

Завдання 34. З'ясуйте особливості функціонування власне паремій у художньому тексті Б. Лепкого: 1) – *Було колись, – отвітував гетьман, – минулося. Правда, Апостоле? Тепер нам інші танці на умі. – Правда. А все ж таки розібрало мене, мов вовка опеньки, а сорочки, бачиться, навіть прати не треба, така мокра. – Жаль дуже, що пан гетьман не бачив, як наш сотник польонеса йшов. – Я, – озвався, підморгуючи, сотник, – по-шляхецьки: гуляй, душа, без контуша, шукай пана без жупана, – я інакше не вмію, лиш по-панськи;* 2) – *Москаль хоч віри святої православної не нівечить. – Тільки*

насміхається з Бога і з його святих. – Але унії насильно не заводить. – Бо цар усяку віру ногами топче, гірші бусурмана – Бусурман, будь це татарин, ногаєць, будь турок чи яке лихо, вірою не цікавиться. – А цар, кажуть, війну з Богом затіяв. Хто кого переможе, чорт і він, його намісник, чи Бог? – Невже ж? – А так. За царем чорт, а за Богом хто? – Добрі люди. – Та де кучому до зайця! Де чоловікові до чорта!; 3) – Знаю я, що панська ласка на бистрім коні їздить, але я вже, бачите, надто старий, літами і службою принижений, щоб мені підбігати за нею.

Завдання 35. З'ясуйте особливості функціонування власне паремій у публіцистиці М. Грушевського: 1) В нім (великім землеволодінні) можуть бути одиниці, неповинні в антинародній політиці, навіть симпатичні нам, але в великім вогні суспільних і національних переворотів з сухим деревом горить і мокре; 2) Противно, всі дороги ведуть до Рима, по старому прислів'ю, і всяка робота в якій-небудь сфері <...> дасть певний прибуток і в зрості тої загальної національної самосвідомості; 3) Але й сим разом надії не справдилися, а вийшло більше на старе прислів'я: «Привикне за возом бігати, побіжить і за саньми»; 4) Воно хоч і кажуть, що слово – то срібло, а мовчанка – золото, однак це не завсіди буває правда. Недурно і так кажуть: теля не реве – корова не чує. Поки селяни самі про свої потреби не подбають, хто про них подумає?

Завдання 36. До якого різновиду власне паремій належить виділена конструкція? Схарактеризуйте її структурно-граматичні, семантичні та функціонально-стилістичні особливості: Темніло зарані: поки він одлежувався у Євдосі, **свята Варвара увірвала ніч, але дня не подовжила.** Срібний німецький годинник, якого Ворон дістав з кишеньки-пістона, показував тільки п'яту, а надворі вже було поночі. Втім, до їхнього зимівника він зміг би дістатися із заплющеними очима, так само, як і його кінь, котрий чув цю дорогу кожним копитом (В. Шкляр).

Завдання 37. Схарактеризуйте структурно-граматичні, семантичні та функціонально-стилістичні особливості власне паремій, що піддалися індивідуально-авторській трансформації: 1) – Досі було так. Якби щось змінилося, то мені дали б знати. А якщо ви про ризик, то він є скрізь. **Без ризику навіть поліна не перерубаси, а ви хочете Збруч перескочити і ніг не замочити.** А хіба я оце з вами не ризикую? Ось ви приїхали до мене в червоній шкурі, доручального листа привезли від отця Ставинського, а хіба ж я можу мати цілковиту певність хоча б у тому, що він, мій вірний приятель, ще живий? (В. Шкляр); 2) І він, спасибі й на тому, пояснив нам, як їти на Прибіжну, де вже не так звертають увагу на незнайомців, там буде значно безпечніше, а звіти **язик доведе до Копичинців, і там уже сміливо треба заявитися в староство чи відразу в поліцію, яка відправить нас до еміграційного дому в Тернопіль** (В. Шкляр); 3) – Дурниці! Щоб такий лицедій та не перекинувся в якогось чорта – не вірю. Я он сам і в жебрака виряджався, і в ченця, і в комісара. Пика в тебе, звичайно, ще та, але якщо не розтуляти рота там, де не треба, то можна замаскуватися. Ну-ну, не

гнівайся, Вовкулако, я ж... Бо куди ж це воно годиться – замислив таку штуку, а сам у куці. Ні, братику, так не вийде. Тепер сам бери в руки розвідку і доводь діло до кінця. Вивідайте все до дрібнички. Бо це така п'єса, де навіть мітла стріляє (В. Шкляр).

Завдання 38. Підберіть зразки паремій, що вирізняються ритміко-фонетичною довершеністю форми. Прокоментуйте твердження про те, що рима є важливою запорукою відтворюваності паремії. Яку роль при цьому відіграє ритм?

Завдання 39. Підберіть зразки власне паремій, які ілюструють такі стилістичні прийоми, як метафора, метонімія, порівняння, паралелізм, алегорія, гіпербола, іронія, антитеза, інверсія.

Завдання 40. Підберіть зразки власне паремій, які ілюструють так звану словесну гру (алітерацію, паронوماзію, тавтологію і т. ін.).

Завдання 41. Доведіть або спростуйте твердження про те, що ритмічний паралелізм часто посилюється за рахунок використання слів-омонімів та різних варіантів однієї лексики.

Завдання 42. Підберіть зразки власне паремій, побудованих на антитезі, у яких наявне а) протиставлення; б) зіставлення. З'ясуйте особливості прийому антитези в обох групах.

Завдання 43. Підберіть зразки власне паремій, побудованих на синтаксичному паралелізмі. Прокоментуйте, чи впливає такий стилістичний прийом на оцінку життєвих ситуацій, характеру людини.

Завдання 44. Підберіть зразки, що демонструють гумористичне тло українських власне паремій. Прокоментуйте, у яких формах комічного (іронія, сарказм) реалізується народний гумор.

Завдання 45. Доведіть або спростуйте твердження про те, що комічний ефект у пареміях створюється за допомогою різновидів парадоксу (як у результаті зіставлення або залучення до однорідного ряду логічно різних понять, так і як наслідок фактичних суперечностей).

Завдання 46. Доведіть або спростуйте твердження про те, що часто в прислів'ях наявні компоненти, які можна кваліфікувати як оцінні слова, – вони називають не конкретну людину, а узагальнену особу з якою-небудь яскраво вираженою рисою.

Завдання 47. Окресліть ситуації, у яких використовуються подані пареміологічні одиниці. З'ясуйте, на основі яких стилістичних прийомів вони побудовані: *Нова мітла по-новому мете; Нова щіточка на кілочку; Запряла пучками, та надбала ручками; Хоч яка лиха людина, та тобі не скотина: на заріз не відгодуєш; Ніс так ніс, як через Дніпро міст; Ніс як за сім гривень сокира; Неволя ї плаче, неволя ї скаче; Нужеда мовчати не вмє; Як не доїси, то ї святого продаси; Ось тобі, Савко, булавка; Чекай, собачко, здохне конячка – матимеш м'ясо; Вигнався з дуба, а розуму з зуба; Сила воляча, а розум курячий; Не йдуть ясла за волами, а воли за яслами; Де робить купа, не болить коло пупа; Добре там живеться, де гуртом сіється й орється; Копя переможе й попа; Одна бджола мало меду наносить; Одним пальцем і голки*

не вдержиси; Де нема спілки, там нема й силки; Один кіл плота не вдержить; Готовеньке і кішка з'їсть; До готового хліба знайдеться губа; Мельник до готової муки; Один із сошкою, семеро з ложкою; Один подає, вісім кладе і кричать – не навалюй. Одна голова – це одна, а дві – це вже люди; Один був, та й той загув; Чужа доля під бік коле; Одна головешка і в печі гасне, а дві і в полі горять; Трапилося, як сліпій курці бобове зерно, – і тим удавилася; Це та Солоха є, що кури полохає; Це той, що одним пострілом сорок сім качок убиває; Овечку стрижуть, а баран трясеться; Одного мука – десятьом наука; Тоді дорога спішна, коли розмова потішна; Знов за рибу гроші; Дурень до Києва, дурень і з Києва; Сьорбайте, хлопці, юшку, а риба насподі; Така гарна пика, що як виглянула з вікна, то три дні собаки твалтували; Пархоме, у щасті не брикай, як більш нема, то й так нехай.

Завдання 48. Здійсніть лінгвістичний аналіз таких пареміологічних одиниць: *Уночі всі коти (воли) сірі, <а корови бурі>. Не треба плахти, коли і в запасці гарно; Моє діло півняче: прокукурукав, а там хоч і не світай (не розвидняйся); Нехай річка й невеличка, а береги ламає; Пани б'ються (скубуться), а в бідних (холопів) чуби тріщать; Паршива овечка всю отару поганить; Перші коти за плоти; Як не наївся, то й не налижешся; Піч тучить, а дорога учить; Знайся кінь з конем, а віл з волон; Хоч і надів жупан, не цурайся свитки.*

Завдання 49. Побудуйте словникові статті для перекладної пареміографічної праці (українсько-російської, українсько-англійської, українсько-німецької і т. ін.) з реєстровими одиницями: *Батогом обуха не переб'єш; Плюнь у вічі, а він каже – ще двічі; Змишувався Бог над раком та ззаду очі дав; Під лежачий камінь вода не тече; Під носом косовиця, а на розум не орано; Хто пізно ходить, той сам собі шкодить; Трапиться на віку варити борщ і в леку; Надіявся дід на обід, та без вечері ліг спати.*

Завдання 50. Побудуйте словникові статті для пареміографічної праці тлумачного типу з такими реєстровими одиницями: *Знайдеться купець і на дірваний гарнець; Про мене й Семене, аби я Іван; До повної миски всі з ложками; Запит не біда, у кишеню не лізе; Хто вітрові служить, тому димом платять; Казали люди: квач притикою не буде; Пусти пса під стіл, а він дереться на стіл; Куліш не каша, п'ять рублів не гроші; Повів коня кувати, як кузня згоріла; Скоро робиться – сліпе родиться; Рости, траво, для пса, коли кобила здохла; Собака теж на вовка гавкає, та сам хвіст піджимає; Дай дурневі макогона, то він і вікна поб'є; Нашій Катрі полегшало: то не їла, а тепер і не балакає; Чого бик навик, того й реве.*

Завдання 51. Схарактеризуйте подані нижче афоризми Л. Костенко за 1) ступенем вираження смислової домінантності; 2) характером інтеріоризації дійсності; 3) за формально-граматичною будовою: *Єдиний, хто не втомлюється, – час; Імперії ще й досі для багатьох – це ознака націоналізму, сепаратизму, причина конфліктів і моральних травм; Історія проситься в сні нащадків; Адресовані людям вірші – найцирніший у світі лист; Діапазон мети і метушні Поету мстить в неправедному слові; Де воля спить, її ще й*

приколищуть; Душа летить в дитинство, як у вирій, бо їй на світі тепло тільки там; Душа пройшла всі стадії печалі – Тепер уже сміятися пора; Душа, зруйнована, як Троя, своїх убивць переживе; З-за ґрат свободу краще видно; Здушили сльози – не виходь на люди. Болить душа – не виявляй на вид; Клаптенята паперу – то смертельні плацдарми самотньої битви з державами, з часом, з самим собою. Кожне покоління вип’є свою чашу. Але чому вони повинні пити ще й нашу?; Колись творилися слова, тепер – абрєвіатури; Колись були Орфеї, а тепер корифеї; Ми любимо тих, що знали нас молодими. Їхня пам’ять – музей коштовностей, які ми колись розгубили.

Завдання 52. На прикладі афористичних висловів Л. Костенко доведіть або спростуйте твердження, що лінгвокреативні процеси афористичної деривації передбачають використання символіки, тропів і стилістичних фігур: *Лиш народи, явлені у Слові, достойно жити можуть на землі; Лиш храм збудуй, а люди в нього придуть; На спиритичних сеансах історії найголосніше говорять мертві; Найкращий віриш не ходить на свободі; Не бий на сполох в невідлтий дзвін; Нерівня дуи – це гірше, ніж майна!; Пішов у смерть – і повернувся в думі, і вже тепер ніхто його не вб’є; Податись можна, а подітись – ні; Поразка – це наука. Ніяка перемога так не вчить; Самотнім добре – жодної роздуки; Страшні слова, коли вони мовчать; У пеклі наших доль не знаєш сам – ти бранець чи обранець; Час працює на тих, хто працює на нього; Що доля нелегка, – в цім користь і своя є, Блаженний сон дуи мистецтву не сприяє; Я знаю грамоту свободи – її підписують мечі!*

Завдання 53. Схарактеризуйте подані нижче афоризми В. Стуса за ступенем вираження смислової домінантї: *В масштабі поетового світобачення всяка неорганічність та імітація – тільки несмак; Вітальні листи завжди приймаються одностайно; Гострити ніж людей навчили Зойки; Долі не обирають... Її приймають – яка вона вже не є. А коли не приймають, тоді вона силоміць обирає нас; Кожен кат любить червоне вино, нагріте до 36 градусів; Кожна Муза має свій вік; Люди, прагнучи світла, викликають власну смерть; Ми досі ще рятуємо дистрофію тіл, а за прогресуючу дистрофію дуи – нам байдуже; Митець потрібен своєму народові та й усьому світові тільки тоді, коли його творчість зливається з криком його нації; Народ ще тільки осмислює конституційні простори своєї свободи, а уряд уже стріляє; Один лиш час і має совість; Пізнане розумом лишається непізнаним для людини, воно не стає її здобутком; Переставши бути собою, поет втрачає і себе самого; Право сильного ніби знімає з ужитку людську невічливість; Ритм – тільки продовження, доувиразнення змісту; Розум – цей інструмент самоподвоєння людини, її самоусвідомлення і самооблуди, орієнтує нас у світі тільки приблизно; Самовисочіння людини – то єдиний спосіб збереження землі.*

Завдання 54. Схарактеризуйте подані нижче афоризми за характером інтеріоризації дійсності: *Гілки влади безплідні через постійні політичні бурі (В. Титечко); Найчастіше закордонні інвестиції вкладають у можновладні кишені (В. Титечко); У невідоме дорога найближча (В. Стус); Творчість – то*

тільки гримаса індивідуального болю (В. Стус); Є сенс життя, поки є воля до життя; є воля до життя, поки є смак до життя (А. Коваль); Є незмінна земля, і усе на ній – зміна невпинна (О. Ольжич); Є сотня мов, а правда лиш одна (М. Рильський); Єдине, що робить життя можливим, – це неможливе (В. Черняк); Справедливим бути важче, ніж добрим (В. Черняк); Єдиний наш вибір був і залишається – межі жертвою і катом, між небуттям і буттям, яке вбиває (О. Забужко); Її Величність Цивілізація, віднявши в людини час і простір для повновартісного почування, тим самим позбавила її органу поетичного слуху (О. Забужко).

Завдання 55. Схарактеризуйте подані нижче афоризми за структурою судження (формально-граматичною будовою): *Їхне майбутнє – смерть, наше – безсмертя* (Р. Ковалів); *І в отруйних ягодах є вітаміни* (Д. Арсенич); *І мости руйнуються від того, що всі йдуть у ногу* (Ф. Боднар); *І один у полі воїн, якщо захищає рідне поле* (В. Голобородько); *І в оманах є своя принада: вони сприймаються за одкровення* (В. Канівець); *І розумні, і дурні – усі люблять Істину. Але – кожний свою* (В. Канівець); *І через річку Забуття є брід, але ніхто не пам'ятає, де він* (А. Коваль); *І в нашому внутрішньому світі є свій потойбічний – світ пекельного мороку й інфернального мерехтіння* (А. Коваль); *Інколи замкнене коло – це трикутник* (А. Крижанівський); *Інколи лаврові вінки слід вручати разом з головою* (А. Крижанівський); *Інколи мені не хочеться, щоб поруч були ті, на чьому я бої* (В. Черняк); *Істина не потребує захисту, захисту потребують ті, що її сповідають* (А. Коваль); *Істина – посередині, але де знаходиться ця середина лише Бог знає* (А. Коваль); *Бідні краці за багатих: менше вкрали* (В. Голобородько); *Імперії коштують дорого – і не лише колоніям* (О. Забужко); *Безнадійним є бунт одиниці, що не хоче прийняти расових традицій* (Ю. Липа).

Завдання 56. Прокоментуйте, як ви розумієте значення поданих нижче афористичних висловів. Які особливості афоризму як одиниці книжно-літературного походження вони демонструють: *Афоризм – це добре відредагований роман* (В. Голобородько); *Афоризм має перевагу над романом: його завжди дочитують до кінця* (В. Голобородько); *Афоризм можна спростувати лише іншим афоризмом* (А. Коваль); *Афоризм – це виклик багатослів'ю* (Л. Сухоруков); *Афорист не повинен ставити крапку над «і»*. *Нехай якесь зусилля зробить і читач* (Д. Арсенич); *Афорист не думає, а мислить* (В. Черняк).

Завдання 57. Доведіть або спростуйте твердження про те, що виділені одиниці, засвідчені в романі В. Шкляра «Залишенець. Чорний Ворон», можна зарахувати до афористичного корпусу української мови: 1) – *А про Веремія більше нічого не чув? – спитала вона. – Нічого. Самі тільки вигадки. Звитяга породжує легенди, а відчай – брехню*; 2) – *А я, – він склав папірець жолобком і сипнув у нього пучку тютюну, – я не перечив Івасеві. Хай кожен тішитися тим, що додає йому віри. Не хотів доводити, що це нісенітниця, то відмовився пристати до їхнього братства з іншої причини*; 3) *Серед*

пожухлих стерень туди тяглася широченька доріжка, і ми, пам'ятаючи напущення отця Тимофія, сміливо попрямували нею у бік кордону, забувши євангельське застереження, що **широка дорога веде до загибелі**. Хай не завжди до загину, але вона, ця найвидніша дорога, часто зводить людину на манівці, тож і ми незабаром побачили перед собою велике заболочене озеро, про яке отець Тимофій навіть не згадував; 4) – Ви зайшли до жидівської хати, а в нас немає ікон. **Бога треба носити у серці, інакше його можуть украсти**; 5) Цього разу в лебединському гніздовиці Чорний Ворон застав усього лише дванадцять козаків. Він здогадувався, що десь воно так і станеться, але казав собі: хай. Хай усе йде своєю чергою без принуки, **фортуна сама відбере тих, на кого зможеш покластися в найчорнішу годину**; 6) Хай зостанеться жменька, зате певних людей, які не вистрелять тобі в спину, не побіжать у ЧК **рятувати свою шкуру ціною твоєї голови**; 7) – От лицедій, – Ворон видихнув хмару диму. – Ти не можеш без публіки. Тобі місце в театрі. **Прапор у руки – й на сцену!**; Чорний Ворон їх не розраював, не запрошував далі йти разом, бо знав, що то таке – повернутися до своїх з того світу: **якщо Бог рятує життя повстанцеві, то, виходить, благословляє на помсту**; 8) Хоч і піддалися отамани та багацько козаків на амністію, але й залишенців було чимало. Їх ще ой як боялися. Мстилися як могли. **А коли ворог боїться – він ще не переможець**. Бо не сьогодні – завтра придуть до нього і скажуть, кому до небесної канцелярії, а кому в земельний комітет; 9) А зараз треба було підняти козакам настрій. Лише гостра й успішна операція могла підігріти їхню віру у власні сили. **Наша відвага давно не впивалася медом**.

Завдання 58. Доведіть або спростуйте твердження про те, що виділені одиниці, засвідчені в романі М. Стельмаха «Чотири броди», можна зарахувати до афористичного корпусу української мови: 1) **Літа ніколи не повертаються до людини, а людина завжди повертається до своїх літ**, і минувшина вже так підійшла до нього, що, здавалось, простягни руку – і доторкнешся до неї та й впишеш у письмо, про яке не раз думалось Данилу; 2) **Усе розпитував про тебе і все хвалив тебе. Просив, щоб я йому розмалювала хату; потім, уже в себе, сам відділяв жовтки від білків на фарби і знову розпитував про тебе. – Хай його лиха година розпитує. – Та вона обминає його. Розкошує в лісництві чоловік, як пампух в олії. У нього ж так: державі краплю, собі квартиру**; 3) – **Важко тобі самій з двома?.. Не кажи й не говори, бо сам знаю: до всього чоловік звикне, тільки не до біди. Це треба стати і орачем, і сіячем, і город упорати, і зварити, і спекти, і обшити, і обіпрати, і хату, і корову доглянути, і дітям дати толк; – Чого ти вхопилась за це «гетьте», як за батіг? Чим я тебе зобидив? Своєю любов'ю? – Киньте, дядьку. З грішної душі не проросте свята любов**; 4) А Оксана йому б і красу принесла в оселю, і все ділечко переробила б. І чого вона закомизилась на своїх злиднях? Чи хоче, як у молодості, чути біля вуха солодкі слова про любов? Так для чого на це марнувати час людям, які вже

знають, що таке **спілка** – чоловік і жінка? Ну, не підбив він її сьогодні, підіб'є завтра. **Землю не підманиш, а людину можна.**

Завдання 59. Розподіліть пареміологічні одиниці, репрезентовані поданими контекстами на дві групи: а) власне паремії; б) афоризми. Схарактеризуйте їх за структурно-граматичними, семантичними та функціонально-стилістичними особливостями. Назвіть спільні та диференційні ознаки власне паремій та афоризмів: 1) – **Що б там і не зайшло, а без причини він не приходить. У них, бачиш, такий звичай, що перше з перцем, а тоді з серцем, перше полають, тоді обіймають:** «Мої ж ви!»... **Настрашилися, що розгнівали Мазену. А в того Мазени все ще і козаків нових набереться, і червінців децю знайдеться. Жаль утратити союзника такого. Поки конина тягне, не відпрягай** (Б. Лепкий); 2) – **Повіриши мені, Пилипе, це нове, нікчемне діло. Переслухати свідків, розслідути, хто винуватий, і звідомлення подати на письмі. Досить мені тієї зневаги. Моїх людей я маю судити, я їх вождь. У всьому руку світлішого бачу. На царську гарячу комплекцію вину спихає, а сам він воду каламутить, щоб рибу ловить. Але побачать ще вони, побачать, хто таке гетьман Мазена!** (Б. Лепкий); 3) – **І не одна дівчина притулилася до вишні в садочку, і як вишнею вітер, так нею хитав жаль, і як з вишні дощ, так з її очей на траву скапували сльози... Поїде, і, може, не побачаться більше. Така велика тая Україна, такі непевні часи! Як пес за возом, побігла б за козацьким табором – куди він, туди й вона; так не пускають. Тут батько й мати, а там старшини. Така-то вже наша нещаслива дівочька доля. І без кохання годі, і з коханням важко** (Б. Лепкий); 4) – **Гетьман був рад, що вигляди на новий союз України зі Швецією прибирали конкретні і корисні форми. Останній побут з царем і Менишковим у Жовкві впевнив його, що з Москвою не заїдеш даліше, ніж до чорта в зуби** (Б. Лепкий); 5) – **Деякі з Чуйкевичевих козаків поприсувалися ближче, щоб слухати неблиць. Розказував їх народ, що не мав уже чим журилося, ні хати, ні жінки, ні дітей, ні пана, гуляй, душе п'яна, від ночі до рана!** (Б. Лепкий); 6) – **А як ти, сину, в поліцію втеревився? – Тікав од диму, а упав у полум'я, – зневажливо махнув рукою Стьопочка, та згодом додав: – І, думаю, правильно зробив, а то самого б поліція тягала, як колишнього активіста. Коли приймали на нову службу, сказав, скільки сотворив бомаг у тридцять сьомому році (М. Стельмах); 7) **Магазаник скривився: був у Стьопочки не розум, а розумець, розумець і залишився. – От цього й не треба було говорити: що народилось у темряві, хай і гине в темряві** (М. Стельмах); 8) **Стьопочка, зупинившись, притримує вдову біля хвіртки, злодійкувато озирється, підморгує і повчально говорить: – Хоч богу плачеш, а й він знає, що сльози – вода. Оце споживаєш за своє гордування. Тепер головне: зніся, то не зломиться, і вообщє. А щоб полегшало тобі, зараз же **крутнись, як попівна заміж**, з податками та ще батькові якусь хапанку принеси (М. Стельмах); 9) – **Не будь, Одарко, такою коверзуючою, у війну і на жіночу красу підупали ціни. А ти, коли подумати, не надівочилась, і вообщє... – Паскудник! Який батько, такий і син: з чорта******

чорт і видупиться (повісь на гілляці – один одного не переважить) (М. Стельмах); 10) – *Та ще не чіпають. Ми нікому нічого, то й нам поки що нічого. Аякже. – То ви нікому нічого?.. – від несподіванки аж розгублюється лейтенант. – А що ми можемо зробити, коли так подешевшало життя: що тьху, що життя – все одно* (М. Стельмах); 11) *Дядько Євдоким не то тьхукає, не то зітхає і вже починає ніби виправдовуватися: – Аби я мав хоч три голови, то менше думаю би про одну. Еге ж! Бо який тепер час? Бога бійся, а чорта опасайся* (М. Стельмах).

Завдання 60. Визначте, якими лінгвоментальними ознаками характеризуються наведені афоризми: *Все, що тобі судилося, живе в тобі несвідомо; Як набулося, так і збулося* (П.Загребельний); *Є воля долі, і опиратися їй безглуздо – вона байдужа до людських прагнень* (Р.Іваничук); *Така воля – і нічого не вдієш; Той, хто вміє бачити Бога, мусить знати стежку до моєї долі, якої я не можу відшукати* (Р.Іваничук); *Багато справ ще у моєї долі* (Л.Костенко); *Чорніли вікна долями чужими* (Л.Костенко); *Ти їм диктуєш долю, а не вірші* (Л.Костенко); *Часи – часами, а судьба – судьбою* (М.Матіос); *Чужим сиротам також добра доля пасує* (М.Матіос); *Ще ніхто свою судьбу не перехитрив* (М.Матіос); *Дорога долі непереїдена* (В.Стус); *Скільки доль загублено! А скільки бережуть аби покласти в узголів'я смертне про чорний день* (В.Стус); *Сховатися од долі – не судилось* (В.Стус). Що покладено за основу концептуальної семантичної структури висловів українських письменників?

Завдання 61. Укладіть паремійний мінімум студента-філолога з концептами «Життя», «Щастя», «Доля».

Завдання 62. Прочитайте індивідуально-авторські вислови Т. Г. Шевченка: *Если бы красота во всех ее образах хотя на половину человечества имела свое благодетельное влияние, тогда бы мы быстро близились к совершенству и, наконец, олицетворили бы собой божественную заповедь нашего божественного учителя; Станным и ненатуральным покажется нам, грамотным, человек, существующий без книги; Штык и книги – самая дикая дисгармония; Если женщина восхитительно хороша собой, то значит, что она и добра, и умна, и образована, и одарена ангельскими, а не человеческими свойствами; Чем женщина красивее, тем более похожа она на движущуюся прекрасную, но бездушную куклу; Красавицы только в романах олицетворенные ангелы, а на деле они автоматы или просто гипсовые фигурки.* Які концепти, викликані певними умовами життя й відірваністю від України, актуалізуються в російськомовній афористиці Т. Г. Шевченка? Установіть паралелі з україномовною афористикою автора.

Завдання 63. На основі творчого доробку сучасних митців укладіть реєстр афористичних висловів. Із наявних пареміографічних джерел та творів художньої літератури доберіть афористичні вислови про роль слова, мови в житті народу, національної спільноти.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авалиани Ю. Ю. К семантической структуре и контекстуальным связям фразеологических единиц в разносистемных языках / Ю. Ю. Авалиани // Вопросы фразеологии романских и германских языков. – Самарканд, 1981. – С. 140–147.
2. Авксентьев Л. Г. Сучасна українська мова : Фразеологія / Л. Г. Авксентьев. – Х. : Вища школа, 1988. – 134 с Ажнюк Б. М. Англійська фразеологія в культурно-етнічному висвітленні / Б. М. Ажнюк. – К. : Наукова думка, 1989. – 134 с.
3. Ажнюк Б. М. Національна фразеологія в іншомовному зіставленні / Б. М. Ажнюк // УМЛШ. – 1990. – № 5. – С. 82–87.
4. Аксамитов А. С. Белорусская фразеология / А. С. Аксамитов. – Минск : Высшэйшая школа, 1978. – 340 с.
5. Александрова С. П. Фразеологізми в загальнонародній мові та в художньому тексті / С. П. Александрова // Мовознавство. – 1993. – № 6. – С. 70–74.
6. Алефиренко Н. Ф. Принципы коммуникативно-прагматического исследования фраземики / Н. Ф. Алефиренко // Коммуникативно-прагматические аспекты фразеологии. – Волгоград : Перемена, 1999. – С. 3–5.
7. Алефиренко Н. Ф. Проблемы вербализации концепта : Теоретическое исследование / Н. Ф. Алефиренко. – Волгоград : Перемена, 2003. – 95 с.
8. Алефиренко Н. Ф. Протовербальное порождение культурных концептов и их фразеологическая репрезентация / Н. Ф. Алефиренко // Филологические науки. – 2002. – № 5. – С. 72–82.
9. Алефиренко Н. Ф. Фразеология в системе современного русского языка / Н. Ф. Алефиренко. – Волгоград : Перемена, 1993. – 149 с.
10. Алефиренко Н. Ф. Фразеология в свете современных лингвистических парадигм : [монография] / Н. Ф. Алефиренко. – М : ООО Изд-во «Элпис», 2008. – 271 с.
11. Алефиренко Н. Ф. Фразеология и паремиология : [учеб. пособие для бакалаврского уровня филологического образования] / Н. Ф. Алефиренко, Н. Н. Семененко. – М. : Флинта ; Наука, 2009. – 344 с.
12. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии / Н. Н. Амосова. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1963. – 208 с.
13. Аникин В. П. О двух лингвистических направлениях в фольклористике / В. П. Аникин // Филологические науки. – 2004. – № 1. – С. 5–15.
14. Аникин В. П. К мудрости ступенька : О русских песнях, сказках, пословицах, загадках, народном языке : [Очерки]. – [изд. перераб. и доп.]. – М. : Детская л-ра, 1988. – 176 с.
15. Аникин В. П. Русские народные пословицы, поговорки и детский фольклор / В. П. Аникин // Русское народное поэтическое творчество : [учеб. пособие] ; под ред. Н. И. Кравцова. – М. : Просвещение, 1971. – С. 75–90.

16. Антонова О. Н. Функциональные свойства паремий-трансформов в англоязычном публицистическом дискурсе : автореф. дис. ... канд. филол. наук / О. Н. Антонова. – М., 2012. – 27 с.
17. Антонович Є. Українська народна творчість у поняттях міжнародної термінології : примітив, фольклор, аматорство, наїв, кітч... : Колективне дослідження за матеріалами Других Гончарівських читань / Є. Антонович, М. Антонович, С. Гвоздевич та ін.; відп. ред. М. Селівачов. – К. : НАН України, 1996. – 325 с.
18. Апресян Ю. Д. Интегральное описание языка и системная лексикография / Ю. Д. Апресян. – М. : Языки русской к-ры, 1995. – 767 с.
19. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл / Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1976. – 383 с.
20. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1998. – 896 с.
21. Архангельский В. Л. Устойчивые фразы в современном русском языке : основы теории устойчивых фраз и проблемы общей фразеологии / В. Л. Архангельский. – Ростов-на-Дону : Изд-во РГУ, 1964. – 316 с.
22. Бабич Н. «Сила Божа» в народній фразеології / Н. Бабич // Богословський стиль української мови у контексті стилістичної науки : зб. науково-дидактичних праць. – Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2009. – С. 118–123.
23. Баран Я. А. Фразеологія у системі мови : автореф. дис. ... д-ра філол. наук / Я. А. Баран. – Івано-Франківськ, 1998. – 32 с.
24. Баранов А. Н. Аксиологические стратегии в структуре языка (паремиология и лексика) / А. Н. Баранов // Вопросы языкознания. – 1989. – № 3. – С. 74–89.
25. Барли Н. Структурный подход к пословице и максиме / Н. Барли // Паремиологические исследования : сб. ст.; под ред. Г. Л. Пермякова. – М. : Гл. ред. восточной л-ры, 1984. – С. 126–148.
26. Бартминьский Е. Языковой образ мира : очерки по этнолингвистике / Е. Бартминьский. – М. : Индрик, 2005. – 528 с.
27. Бацевич Ф. С. Духовна синергетика рідної мови. Лінгвофілософські нариси : [монографія] / Ф. С. Бацевич. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 192 с.
28. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики : [монографія] / Ф. С. Бацевич. – Львів : ПАІС, 2010. – 336 с.
29. Благова Г. Ф. Пословица и жизнь : Личный фонд русских пословиц в историко-фольклористической ретроспективе / Г. Ф. Благова. – М. : Изд. фирма «Восточная литература» РАН, 2000. – 222 с.
30. Бодянский О. М. Письмо к издателю / О. М. Бодянский // Телескоп. – 1834. – Ч. XXI. – Отд. IV. Критика. – С. 336–348.
31. Бондар О. І. Сучасна українська мова : [навч. посібник] / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. – К. : Академія, 2006. – С. 293–353.

32. Бондаренко В. Т. Варьирование устойчивых фраз в русской речи : автореф. дис. ... д-ра филол. наук / В. Т. Бондаренко. – М., 1995. – 42 с.
33. Бондаренко В. Т. Варьирование устойчивых фраз в русской речи : [учеб. пособие] / В. Т. Бондаренко. – Тула : Изд-во ТГПИ, 1995. – 151 с.
34. Бондаренко В. Т. О варьировании пословично-поговорочных выражений в речи : к изучению дисциплины / В. Т. Бондаренко // Русский язык в школе. – 2009. – № 5. – С. 88–92.
35. Борисова Л. П. Лингвокогнитивный аспект исследования паремиологических единиц : (На материале пословиц и поговорок якутского языка и их русских эквивалентов) : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Л. П. Борисова. – М., 1999. – 14 с.
36. Бочина Т. Г. Стилистика контраста : Очерки по языку русских пословиц / Т. Г. Бочина. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 2002. – 196 с.
37. Брагина Н. Г. Память в языке и культуре / Н. Г. Брагина. – М. : Языки славянских культур, 2007. – 526 с.
38. Брандес М. П. Стилистика текста. Теоретический курс : [учебник] / М. П. Брандес. – М. : Прогресс-Традиция, 2004. – 416 с.
39. Будагов Р. А. Толковые словари в национальной культуре народов / Р. А. Будагов. – М. : Изд-во МГУ, 1989. – 151 с.
40. Булашев Г. О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Космогонічні українські народні погляди та вірування / Г. О. Булашев. – К. : Довіра, 1993. – 415 с.
41. Булыгина Т. В. Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики) / Т. В. Булыгина, А. Д. Шмелев. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. – 576 с.
42. Бут А. М. Национальный компонент концепта *ЗАКОН* (на материале русской и латинской паремиологии) / А. М. Бут // Владимир Даль и современная филология : материалы междунар. науч. конф. : в 2-х т. – Нижний Новгород, 2001. – Т. 1. – С. 99–101.
43. Бутник-Сіверський Б. С. «Малороссийский Словарь» і «Грамматика» П. Білецького-Носенка / Б. С. Бутник-Сіверський // Наукові Записки АН УРСР. – Т. II–III. – К., 1946. – С. 207–213.
44. Бутько Ю. В. «Антипословица» как аномалия? / Ю. В. Бутько // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. – 2007. – № 5. – С. 217–229.
45. Бутько Ю. В. Ассоциативный контекст и его реализация в новых паремиях / Ю. В. Бутько // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. – 2008. – № 6. – С. 146–158.
46. Бутько Ю. В. Новые паремии как проявление лингвокреативного мышления / Ю. В. Бутько // Вестник Иркутского государственного лингвистического университета : Серия : Филология. – 2008. – Вып. 3. – С. 75–80.

47. Бутько Ю. В. Лингвокультурологическая характеристика межтекстовых связей в условиях демократизации языковых процессов (на материале лингвокультурологического анализа паремий) : автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Ярославль, 2009. – 21 с.

48. Вальтер Х. Антипословицы русского народа / Х. Вальтер, В. М. Мокиенко. – СПб. : Изд. дом «Нева», 2005. – 576 с.

49. Величко С. І. Фразеологізми-прислів'я як конституенти функціонально-семантичного поля спонукання в сучасній німецькій мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук / С. І. Величко. – К., 1996. – 21 с.

50. Виноградов В. В. Русский язык : Грамматическое учение о слове / В. В. Виноградов. – М.–Л. : Изд-во МП РСФСР, 1947. – 784 с.

51. Волоцкая З. М. Языковая картина мира и картина мира в текстах загадок / З. М. Волоцкая, А. В. Головачева // Малые формы фольклора : сб. ст. памяти Г. Л. Пермякова ; сост. Т. И. Свешникова; отв. ред. В. В. Иванов. – М., 1995. – С. 214–224.

52. Воркачев С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт : становление антропоцентрической парадигмы в языкознании / С. Г. Воркачев // Филологические науки. – 2001. – № 1. – С. 64–72.

53. Воробьев В. В. Культурологическая парадигма русского языка : теория описания языка и культуры во взаимодействии / В. В. Воробьев. – М. : ИРЯП, 1994. – 75 с.

54. Воробьев В. В. Лингвокультурология (теория и методы) : [монография] / В. В. Воробьев. – М. : Изд-во РУДН, 1997. – 331 с.

55. Гаврин С. Г. Афористическая фразеология как лингвистическая категория / С. Г. Гаврин // Вопросы теории и методики русского языка. – Пермь, 1971. – Т. 87. – С. 3–23.

56. Гаврин С. Г. К вопросу об отличии пословицы от поговорки в современном русском литературном языке / С. Г. Гаврин // Ученые записки Пермского гос. пед. ин-та им. М. Горького. – Вып. 17. – 1958. – С. 23–31.

57. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – [2-е изд.]. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 144 с.

58. Гварджаладзе И. С. Английские пословицы и поговорки / И. С. Гварджаладзе, Д. И. Мchedlishvili. – М. : Высшая школа, 1971. – 77 с.

59. Гвоздев В. В. Место пословиц как структурно-семантических образований в языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук / В. В. Гвоздев. – М., 1983. – 25 с.

60. Гвоздев В. В. О некоторых лексических особенностях французских и русских пословиц / В. В. Гвоздев // Научные труды Курского ГПИ. – Т. 48. – Курск, 1975. – С. 13–27.

61. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу : [монографія] / І. О. Голубовська. – [2-е вид.]. – К. : Логос, 2004. – 284 с.

62. Голубовська І. О. Паремії як відбиття ціннісних пріоритетів етнічної спільності (на матеріалі української, російської, англійської та китайської мов) / І. О. Голубовська // Мовознавство. – 2004. – № 2–3. – С. 66–74.

63. Гончаренко В. Г. Значення вчення О. О. Потєбні про народні прислів'я, приказки, крилаті слова і символи для вивчення мови художнього твору / В. Г. Гончаренко // Творча спадщина О. О. Потєбні й сучасні філологічні науки : тези республ. наук. конференції. – Х., 1985. – С. 212–213.

64. Гудков Д. Б. К вопросу о словаре прецедентных феноменов / Д. Б. Гудков // Культурные слои во фразеологизмах и дискурсивных практиках; отв. ред. В. Н. Телия. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – С. 251–259.

65. Гудков Д. Б. Некоторые особенности функционирования прецедентных высказываний / Гудков Д. Б., Красных В. В., Захаренко И. В., Багаева Д. В. // Вестник Московского ун-та : Серия 9 : Филология. – 1997. – № 4. – С. 106–117.

66. Гудок В. С. Афоризмы и пословица / В. С. Гудок // Вопросы русской литературы. – Л. : Изд-во Львовского ун-та. – 1967. – Вып. 2. – С. 88–96.

67. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию [пер. с нем. ; под ред. и с предисл. Г. В. Ромиашвили] / В. фон Гумбольдт. – [2-е изд.]. – М. : Прогресс, 2000. – 399 с.

68. Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры / В. фон Гумбольдт. – М. : Прогресс, 1985. – 451 с.

69. Дандис А. О структуре пословицы / А. Дандис // Паремииологический сборник : Пословица. Загадка : Структура, смысл, текст; под ред. Г. Л. Пермякова. – М. : Наука, 1978. – С. 13–34.

70. Дамм Т. И. Комические афоризмы в современной газете / Т. И. Дамм // Русская речь. – 2002. – № 5. – С. 48–56.

71. Дей О. І. З фольклористичної спадщини Івана Франка : недрукована передмова до збірки прислів'їв / О. І. Дей // Народна творчість та етнографія. – К., 1963. – № 2. – С. 94–96.

72. Демська О. Вступ до лексикографії : [навч. посібник] / О. Демська. – К. : Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2010. – 266 с.

73. Дмитренко Л. П. Внесок Б. Д. Грінченка в українську фольклористику (на матеріалі періодичної преси Росії кінця ХІХ – початку ХХ ст.) // Борис Грінченко : тези доп. республ. наук.-практ. конференції. – Ворошиловград, 1988. – С. 79–81.

74. Добровольский Д. О. Национально-культурная специфика во фразеологии / Д. О. Добровольский // Вопросы языкознания. – 1997. – № 6. – С. 37–38.

75. Добрыднева Е. А. Коммуникативно-прагматическая парадигма русской фразеологии : [монография] / Е. А. Добрыднева ; науч. ред. Н. Ф. Алефиренко. – Волгоград : Перемена, 2000. – 224 с.

76. Добрыднева Е. А. Современная русская фразеология : категориальные признаки и коммуникативные свойства / Е. А. Добрыднева. – Волгоград : Перемена, 1998. – 88 с.
77. Дуденко О. В. Номінативна та комунікативна природа українських паремій : дис. ... канд. філол. наук / О. В. Дуденко. – Умань, 2002. – 220 с.
78. Дядечко Л. П. Крылатые слова как объект истории описания : история и современность / Л. П. Дядечко. – К. : ИПЦ «Киев. ун-т», 2002. – 294 с.
79. Єрмоленко С. С. Мова в культурі народу (план-проспект) / С. С. Єрмоленко, Т. А. Харитонова, О. Б. Ткаченко та ін. // Мовознавство. – 1998. – № 4–5. – С. 3–17.
80. Єрмоленко С. С. Мовне моделювання дійсності і знакова структура мовних одиниць : [монографія] / С. С. Єрмоленко. – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2006. – 384 с.
81. Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури : [монографія] / С. Я. Єрмоленко. – К. : Інститут української мови НАН України, 2009. – 352 с.
82. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності : (стилістика та культура мови) / С. Я. Єрмоленко. – К. : Довіра, 1999. – 416 с.
83. Єрмоленко С. Фольклор і літературна мова / С. Єрмоленко. – К. : Наукова думка, 1987. – 245 с.
84. Жайворонок В. В. Етнолінгвістика в колі суміжних наук / В. В. Жайворонок // Мовознавство. – 2004. – № 5–6. – С. 23–35.
85. Жайворонок В. В. Символіка народного та авторського (крилатого) слова й виразу / В. В. Жайворонок // Мовознавство. – 2005. – № 3–4. – С. 138–147.
86. Жайворонок В. В. Слово в етнологічному контексті / В. В. Жайворонок // Мовознавство. – 1996. – № 1. – С. 7–14.
87. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика : деякі аспекти досліджень / В. В. Жайворонок // Мовознавство. – 2001. – № 5. – С. 48–63.
88. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика : Нариси : [навч. посібн.] / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 262 с.
89. Жданова В. В. Пословицы и поговорки как источник изучения русского культурно-языкового сознания / В. В. Жданова // Культурные слои во фразеологизмах и в дискурсивных практиках. – М. : Языки славянской культуры, 2004 – С. 151–159.
90. Жигарина Е. Е. Паремиилогические жанры : проблема структурно-семантической и функциональной дифференциации / Е. Е. Жигарина // Филологические записки. Вып. 24. / Гл. ред. А. А. Фаустов. – Воронеж : Воронежский университет, 2006. – С. 52–61.
91. Жолковский А. К. Разбор одной авторской паремии / А. К. Жолковский, Ю. К. Щеглов // Паремиилогический сборник. Пословица. Загадка : Структура, смысл, текст ; под ред. Г. Л. Пермякова. – М. : Наука, 1978. – С. 163–211.

92. Жуков В. П. Русская фразеология : [учеб. пособие] / В. П. Жуков. – М. : Высшая школа, 1986. – 309 с.
93. Жуков В. П. Предисловие о словаре пословиц и поговорок / В. П. Жуков // Жуков В. П. Словарь русских пословиц и поговорок. – [7-е изд., стереотип.]. – М. : Русский язык, 2000. – С. 9–17.
94. Жуков К. А. Языковое воплощение концепта «труд» в пословичной картине мира : автореф. дис. ... канд. филол. наук / К. А. Жуков. – Великий Новгород, 2004. – 26 с.
95. Жукова М. Е. Русские пословицы и поговорки как ключ к пониманию трудностей взаимoadaptации российских и западных ценностей / М. Е. Жукова // Словарное наследие В. П. Жукова и пути развития русской и общей лексикографии : третьи Жуковские чтения : материалы Междунар. науч. симпозиума. – Великий Новгород, 2004. – С. 227–231.
96. Забужко О. Мова і влада / О. Забужко // Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстка 90-х. – К. : Факт, 1999. – 340 с.
97. Забуранна О. Концептуалізація простору в українській та перській фразеологічній картині світу (спроба порівняльного аналізу) / О. Забуранна // Вісник Львівського університету : Серія філологічна. – Львів, 2000. – Вип. 29. – С. 190–197.
98. Зимин В. И. Этимологический параметр в описании пословиц и поговорок / В. И. Зимин // Фразеология в Машинном фонде русского языка. – М. : Наука, 1990. – С. 160–167.
99. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (На матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою) / Р. П. Зорівчак. – Львів : Вища школа, 1983. – 176 с.
100. Иванова Е. В. Мир в английских и русских пословицах / Е. В. Иванова. – СПб. : СПбГУ, 2006. – 280 с.
101. Иванова Е. В. Пословичные картины мира (на материале английских и русских пословиц) / Е. В. Иванова. – СПб. : СПбГУ, 2002. – 160 с.
102. Иванова Е. В. Пословичная концептуализация мира (на материале английских и русских пословиц) : автореф. дис. ... д-ра филол. наук. – СПб., 2003. – 38 с.
103. Иванова С. В. Лингвокультурология и лингвокогнитология : сопряжение парадигм : [учеб. пособие]. – Уфа : РИО БашГУ, 2004. – 152 с.
104. Калашник В. С. Естетичний аспект розвитку мови : здобутки української поетичної фразеології та афористики / В. С. Калашник // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна : Серія : Філологія. – 2000. – № 491. – С. 608–612.
105. Калашник В. С. Структурно-функціональні різновиди афоризмів / В. С. Калашник // Дослідження з граматичної будови української мови : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 1988. – С. 90–95.
106. Калашник В. С. Українська поетична афористика як джерело естетичного сприймання основних життєвих цінностей / В. С. Калашник //

Українська духовна культура в системі національної освіти : [тези доповідей та повідомлень]. – Х. : ХДУ, 1995. – С. 31–33.

107. Калашник В. С. Фразотворення в українській поетичній мові радянського періоду (семантико-типологічний аспект) / В. С. Калашник. – Х. : Вища школа, 1985. – 172 с.

108. Калиновський Ю. Ю. Приказки та прислів'я як індикатори повсякденної правосвідомості / Ю. Ю. Калиновський // Гуманітарний часопис. – 2006. – № 3 – С. 75–85.

109. Каньо З. О коммуникативной форме пословиц / З. Каньо // Паремнологические исследования : сб. статей. – М. : Наука, 1984. – С. 257–259.

110. Карасик В. И. Культурные доминанты в языке / В. И. Карасик // Языковой круг : личность, концепты, дискурс. – Волгоград : Перемена, 2002. – С. 166–205.

111. Карасик В. И. Лингвокультурный концепт как единица исследования / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж : ВГУ, 2001. – С. 75–80.

112. Картамишев О. О. Структурно-семантичне моделювання фразеологічних мікросистем (на прикладі фразеологічної мікросистеми «Здібності людини») : дис. ... канд. філол. наук / О. О. Картамишев. – Сімферополь, 2012. – 185 с.

113. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму) / Р. Кісь. – Львів : Літопис, 2002. – 304 с.

114. Кокаре Э. Интернациональное и национальное в латышских пословицах и поговорках / Э. Кокаре. – Рига : Зинатне, 1978. – 294 с.

115. Кокаре Э. Параллели в латышских, литовских и русских пословицах и поговорках / Э. Кокаре // Фольклор балтских народов. – Рига : Зинатне, 1968. – С. 227–278.

116. Колоїз Ж. В. Задля художньої виразності / Ж. В. Колоїз // Урок української. – 2003. – № 1. – С. 28–29.

117. Колоїз Ж. В. Національний колорит мовних зворотів / Ж. В. Колоїз. – Український смисл. – 2008. – С. 16–20.

118. Колоїз Ж. В. Пареміологічні одиниці як «моральні формули» українського народу в романі Михайла Стельмаха «Чотири броди» / Ж. В. Колоїз // Матеріали наукових читань з нагоди 100-річчя від дня народження Михайла Стельмаха : зб. наук. праць / ред. : Ж. В. Колоїз (відп. ред.), П. І. Білоусенко, В. П. Олексенко та ін. – Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2012. – С. 35–47.

119. Колоїз Ж. В. Структурно-функціональні різновиди усталених конструкцій у мові публіцистики Сергія Єфремова : дис. ... канд. філол. наук / Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг, 1996. – 222 с.

120. Колоїз Ж. В. Українсько-німецькі пареміологічні паралелі / Ж. В. Колоїз // Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького національного університету : зб. наук. праць. – Вип. 7 / ред. : Ж. В. Колоїз (відп. ред.), П. І. Білоусенко, В. П. Олексенко та ін. – Кривий Ріг : Центр-Принт, 2012. – С. 60–81.
121. Конобродська В. Українська етнолінгвістика : на шляху пошуку (Замість передмови) / В. Конобродська // Етнолінгвістичні студії : зб. наук. праць. – Т. 1. – Житомир, 2007. – С. 7–19.
122. Кононенко В. І. Національно-мовна картина світу : зіставний аспект (на матеріалі української та російської мови) / В. І. Кононенко // Мовознавство. – 1996. – № 6. – С. 39–46.
123. Кононенко В. І. Словесні символи в семантичній структурі фраземи / В. І. Кононенко // Мовознавство. – 1991. – № 6. – С. 30–31.
124. Кононенко В. І. Українська народна фраземіка : Трансформація образу / В. І. Кононенко // Мовознавство. – 1993. – № 5. – С. 21–27.
125. Корень О. В. Семантико-синтаксичні моделі англійських прислів'їв / О. В. Корень // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 1999. – С. 140–144.
126. Корень О. В. Системно-функціональні особливості англійських прислів'їв : автореф. дис. ... канд. філол. наук / О. В. Корень / Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2000. – 19 с.
127. Космеда Т. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики : формування і розвиток категорії оцінки / Т. Космеда. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 350 с.
128. Кохан Ю. І. Фразеологія української мови як вияв стереотипних уявлень про етноментальні особливості представників інших народів // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна : Серія : Філологія. – 2004. – № 631. – С. 14–17.
129. Коцюба З. Г. Паремії як об'єкт етнолінгвопсихологічного дослідження / З. Г. Коцюба. – Мовознавство. – 2009. – № 2. – С. 34–47.
130. Коцюба З. Г. Рефлексія побутової свідомості в різномовному проverbsіальному просторі (від універсального до національного) : [монографія] / З. Г. Коцюба. – Львів : ДП «Видавничий дім «Укрпол», 2010. – 472 с.
131. Кравчук А. Етноніми в системі фразеології // Українська мова. – 2003. – № 2. – С. 78–87.
132. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Концепт *ЖИТТЯ* в українській фраземіці : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Ж. В. Краснобаєва-Чорна / Дніпропетровський нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2008. – 20 с.
133. Красных В. В. Этнопсихолінгвістика и лингвокультуро́логия : [курс лекцій] / В. В. Красных. – М. : Гнозис, 2002. – 282 с.
134. Крейдлин Г. Е. Структура афоризма / Г. Е. Крейдлин // Проблемы структурной лингвистики. 1985–1987 ; отв. ред. В. П. Григорьев. – М. : Наука, 1989. – С. 196–205.

135. Крикманн А. А. К проблематике исследования содержания и мировоззрения пословиц : автореф. дис. ... канд. филол. наук / А. А. Крикманн / АН Эст. ССР. Отдел обществ. наук. – Таллин, 1975. – 56 с.

136. Крикманн А. А. Некоторые аспекты семантической неопределенности пословицы / А. А. Крикманн // Паремииологический сборник : Пословица. Загадка : Структура, смысл, текст ; под ред. Г. Л. Пермякова. – М. : Наука, 1978. – С. 82–104.

137. Крикманн А. А. Опыт объяснения некоторых семантических механизмов пословицы / А. А. Крикманн // Паремииологические исследования : сб. ст. ; под ред. Г. Л. Пермякова. – М. : Гл. ред. восточной л-ры, 1984. – С. 149–179.

138. Крикманн А. 1001 вопрос по поводу логической структуры пословиц [Электронный ресурс] / А. Крикманн. – Режим доступа : URL : www.ruthenia.ru/folklore/krikmann1.pdf.

139. Кунин А. В. Английская фразеология : теоретический курс / А. В. Кунин. – М. : Высшая школа, 1970. – 344 с.

140. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка : [учебник] / А. В. Кунин. – М. : Высшая школа, 1986. – 336 с.

141. Лабашук О. В. Українська примовка : Особливості побутування та функціонування : автореф. дис. ... канд. філол. наук / О. В. Лабашук / Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2001. – 16 с.

142. Лазарева Е. И. Немецкие пословицы как объект фразеологии и лексикографии (коммуникативно-когнитивный аспект) : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Е. И. Лазарева. – М., 1994. – 26 с.

143. Лазутин Г. Поговорка цветочек, пословица ягодка / Г. Лазутин // Русская речь. – 1985. – № 4. – С. 121–125.

144. Лановик М. Б. Українська усна народна творчість [підручник] / М. Б. Лановик, З. Б. Лановик. – [3-є вид., стереотип.]. – К. : Знання-Прес, 2005. – 591 с.

145. Ларина Л. И. Отражение культурных традиций в «Пословицах русского народа» В. И. Даля / Л. И. Ларина // В. И. Даль в парадигме идей современной науки : Язык. Словесность. Культура. Словари : материалы Всерос. науч. конф. – Иваново : ИГУ, 2004. – С. 51–55.

146. Латыпова Р. А. Нормы речевого поведения в зеркале английской и башкирской паремииологии : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Р. А. Латыпова. – Уфа, 2003. – 17 с.

147. Левин Ю. И. Провербиальное пространство / Ю. И. Левин // Паремииологические исследования. – М. : Гл. ред. восточной л-ры, 1984. – С. 108–126.

148. Левченко О. Фразеологічна символіка : лінгвокультурологічний аспект : [монографія] / О. Левченко. – Львів : ЛІДУ НАДУ, 2005. – 352 с.

149. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история / Ю. М. Лотман. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 414 с.

150. Малюга Н. М. Про суспільну потребу й прагматичну мету двомовного українсько-російського та російсько-українського пареміологічного словника // Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету : зб. наук. праць. – Вип. 5 / ред. : Ж. В. Колоїз (відп. ред.), П. І. Білоусенко, В. П. Олексенко та ін. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2010. – С. 78–90.

151. Малюга Н. М. Біблійні назви-символи та колективний етичний досвід (на матеріалі українських паремій) // Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету : зб. наук. праць. – Вип. 6 / ред. : Ж. В. Колоїз (відп. ред.), П. І. Білоусенко, В. П. Олексенко та ін. – Кривий Ріг : КДПУ, 2011. – С. 325–332.

152. Манакин В. Н. Фразеология и когнитивные стереотипы / В. Н. Манакин // Фразеология и когнитивистика : материалы 1-й Междунар. науч. конф. : в 2-х т.; отв. ред. Н. Ф. Алефиренко. – Белгород : Изд-во Белгородского гос. ун-та, 2008. – Т. 1 : Идиоматика и познание. – С. 73–76.

153. Манякина Т. И. Языково-стилистическая характеристика жанра афоризмов : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Т. И. Манякина. – Днепропетровск, 1980. – 18 с.

154. Манякина Т. И. Языковые выражения обобщенности афоризмов / Т. И. Манякина // Семантика слова и предложения : сб. научн. тр. – Днепропетровск : ДНУ, 1983. – С. 87–93.

155. Маркова Т. Д. Нравственные концепты в русском языковом сознании : номинативный аспект / Т. Д. Маркова // Владимир Даль и современная филология : материалы междунар. науч. конф. : в 2-х т. – Нижний Новгород, 2001. – Т. 1. – С. 128–131.

156. Маслова В. А. Культурно-национальная специфика русской фразеологии / В. А. Маслова // Культурные слои во фразеологизмах и в дискурсивных практиках. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – С. 69–75.

157. Маслова В. А. Лингвокультурология : [учеб. пособие] / В. А. Маслова. – М. : Академия, 2001. – 208 с.

158. Медведев Ф. П. Українська фразеологія. Чому ми так говоримо / Ф. П. Медведев. – [2-е вид., стереотип.]. – Х. : Вища школа, 1982. – 232 с.

159. Мелерович А. М. О принципах систематизации концептуального содержания паремий в сборнике В. И. Даля «Пословицы русского народа» / А. М. Мелерович // В. И. Даль в парадигме идей современной науки : Язык. Словесность. Культура. Словари : материалы Всерос. науч. конф. – Иваново : ИГУ, 2004. – С. 44–50.

160. Мельник Л. В. Культурно-національна конотація українських фразеологізмів : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Л. В. Мельник. – Донецьк, 2001. – 18 с.

161. Мерзлікіна О. В. Комунікативно-прагматичний аспект функціонування прислів'їв у художніх текстах (на матеріалі творів М. Сервантеса) : автореф. дис. ... канд. філол. наук / О. В. Мерзлікіна. – К., 2001. – 20 с.

162. Мізін К. І. Системні маркери компаративної фразеології крізь призму зіставлення (на матеріалі англійської, німецької, української та російської мов) / К. І. Мізін. – Мовознавство. – 2009. – № 5. – С. 60–70.

163. Мова і мовознавство в духовному житті суспільства : [монографія]. – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2007. – 352 с.

164. Мова та стиль українського фольклору : зб. наук. праць. – К. : ІЗМН, 1996. – 161 с.

165. Мойсеїв І. Рідна хата – категорія української духовності / І. Мойсеїв // Сучасність. – 1993. – № 7. – С. 151–163.

166. Мокиєнко В. М. Загадки русской фразеологии / В. М. Мокиєнко. – М. : Высшая школа, 1990. – 160 с.

167. Мокиєнко В. М. Значення української пареміології для історико-етимологічного аналізу слов'янських прислів'їв і приказок / В. М. Мокиєнко // Мовознавство. – 2000. – № 1. – С. 9–21.

168. Мокиєнко В. М. К разграничению генетических и типологических связей славянской поговорки / В. М. Мокиєнко // Современные славянские культуры : развитие, взаимодействие, международный контекст : материалы Междунар. конф. ЮНЕСКО. – К. : Наукова думка, 1982. – С. 364–369.

169. Мокиєнко В. М. Образы русской речи : Историко-этимологические и этнолингвистические очерки фразеологии / В. М. Мокиєнко. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1986. – 280 с.

170. Мокиєнко В. М. Українська етнофразеологія у загальнослов'янському висвітленні / В. М. Мокиєнко // Мовознавство : доп. та повідомл. IV Міжнар. конгр. Україністів ; відп. ред. В. Німчук. – К. : Пульсари, 2002. – С. 379–385.

171. Мокиєнко В. М. Украинская фразеология (resp. паремология) / В. М. Мокиєнко // Slowo. Tekst. Czas IV. – Szczecin, 2000. – С. 25–33.

172. Морозова Л. А. Антитеза в пословицах / Л. А. Морозова // Фольклор как искусство слова. – М., 1975. – Вып. 3. – С. 96–106.

173. Мусієнко В. П. Українська етнографічна лексика : ідентифікація та типологія // Мовознавство. – 2006. – № 2–3. – С. 130–136.

174. Назаренко О. В. Менталітет нації у дзеркалі української фразеології / О. В. Назаренко // Український смисл. – 2007. – № 3. – С. 27–34.

175. Назарян А. Г. История развития французской фразеологии / А. Г. Назарян. – М. : Высшая школа, 1981. – 189 с.

176. Назарян А. Г. Фразеология современного французского языка : [учебник] / А. Г. Назарян. – [2-е изд, перераб и доп.]. – М. : Высшая школа, 1987. – 287 с.

177. Наймушина Т. А. Пословицы и поговорки в художественном тексте : дис. ... канд. филол. наук / Т. А. Наймушина. – Л., 1984. – 218 с.
178. Наконечна О. І. Категорія об'єктивної модальності в українських прислів'ях і приказках : автореф. дис. ... канд. філол. наук / О. І. Наконечна. – К., 1997. – 25 с.
179. Николаева Т. М. «Модели мира» в грамматике паремий / Т. М. Николаева // Филологический сборник (к 100-летию со дня рождения акад. В. В. Виноградова). – М. : Ин-т рус. яз. им. В. В. Виноградова РАН, 1995. – С. 316–325.
180. Николаева Т. М. Обобщенное, конкретное и неопределенное в паремиологии / Т. М. Николаева // Малые формы фольклора : сб. ст. памяти Г. Л. Пермякова ; сост. Т. И. Свешникова ; отв. ред. В. В. Иванов. – М., 1995. – С. 311–324.
181. Ожегов С. И. О структуре фразеологии (в связи с проектом фразеологического словаря русского языка) / С. И. Ожегов // Лексикографический сборник. – М. : Изд-во иностр. и нац. словарей, 1957. – Вып. II. – С. 31–53.
182. Остроушко О. А. Семантико-синтаксична структура текстів українських замовлянь : автореф. дис. ... канд. філол. наук / О. А. Остроушко / Дніпропетровський нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2002. – 22 с.
183. Павловская А. В. Этнические стереотипы в свете межкультурной коммуникации / А. В. Павловская // Вестник МГУ : Серия 19 : Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 1998. – № 1. – С. 94–104.
184. Падучева Е. В. О семантических связях между басней и ее моралью (на материале басен Эзопа) / Е. В. Падучева // Паремиологические исследования. – М. : Гл. ред. восточной л-ры, 1984. – С. 223–251.
185. Пазяк М. М. Прислів'я та приказки : Природа. Господарська діяльність / М. М. Пазяк ; відп. ред. С. В. Мишанич. – К. : Наукова думка, 1989. – 480 с.
186. Пазяк М. М. Творення східнослов'янських прислів'їв та приказок за структурними моделями / М. М. Пазяк // Народна творчість та етнографія. – 1985. – № 4. – С. 10–18.
187. Пазяк М. М. Трансформація паремій у текстах художніх творів / М. М. Пазяк // Народна творчість та етнографія. – 1999. – № 5–6. – С. 83–94.
188. Пазяк М. М. Українські прислів'я та приказки : проблеми пареміології та пареміографії / М. М. Пазяк. – К. : Наукова думка, 1984. – 199 с.
189. Пасік Н. М. Власні назви в українській фразеології та пареміології : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Н. М. Пасік. – К., 2000. – 18 с.
190. Пашенько Н. Л. Функції українських народних прислів'їв та приказок в історичних повістях Богдана Лепкого / Н. Л. Пашенько // Мова та стиль українського фольклору : зб. наук. праць. – К. : ІЗМН, 1996. – С. 123–127.
191. Пермяков Г. Л. Грамматика пословичной мудрости // Пословицы и поговорки народов Востока / Г. Л. Пермяков. – М. : Лабиринт, 2001. – С. 9–60.

192. Пермяков Г. Л. К вопросу о паремиологическом уровне языка / Г. Л. Пермяков // Сб. статей. – Тарту, 1973. – С. 26–33.

193. Пермяков Г. Л. К вопросу о структуре паремиологического фонда / Г. Л. Пермяков // Типологические исследования по фольклору ; сост. Е. М. Мелетинский, С. Ю. Неклюдов. – М. : Наука, 1975. – С. 247–274.

194. Пермяков Г. Л. От поговорки до сказки (заметки по общей теории клише) / Г. Л. Пермяков. – М. : Наука, 1970. – 240 с.

195. Пермяков Г. Л. О смысловой структуре и соответствующей классификации пословичных изречений / Г. Л. Пермяков // Паремиологический сборник : Пословица. Загадка : Структура, смысл, текст; под ред. Г. Л. Пермякова. – М. : Наука, 1978. – С. 105–135.

196. Пермяков Г. Л. Основы структурной паремиологии / Г. Л. Пермяков. – М. : Наука, 1988. – 235 с.

197. Пермяков Г. Л. Пословицы и поговорки народов Востока / Г. Л. Пермяков. – М. : Лабиринт, 2001. – 624 с.

198. Пилипчук С. М. «Галицько-руські народні приповідки» Івана Франка : пареміологічний та пареміографічний аспекти, поетика текстів : автореф. дис. ... канд. філол. наук / С. М. Пилипчук. – Львів, 2005. – 20 с.

199. Пилипчук С. Особливості формування та функціонування прямого та переносного значення паремій / С. Пилипчук // Мандрівець. – 2003. – № 4 (45). – С. 43–46.

200. Пилипчук С. Пареміологічні зауваги. Погляд Ф. Колесси / С. Пилипчук // Родина Колессів у духовному та культурному житті України кінця ХІХ – ХХ ст. – Львів, 2005. – С. 110–115.

201. Пилипчук С. Українські правничі прислів'я в візі В. Охримовича / С. Пилипчук // Фольклористичні зошити. – Луцьк, 2002. – Вип. 5. – С. 83–90.

202. Пилипчук С. Юрій Шевельов про романтичний та позитивістичний підходи у вивченні прислів'їв / С. Пилипчук // Мандрівець. – 2003. – № 2 (43). – С. 36–41.

203. Пінчук О. Нариси з етно- та соціолінгвістики / О. Пінчук, П. Черв'як. – К. : Просвіта, 2005. – 152 с.

204. Пирогов В. Л. Структура і семантика паремійних одиниць японської, англійської, української та російської мов : типологічний та лінгвокультурологічний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук / В. Л. Пирогов. – К., 2003. – 19 с.

205. Попович М. В. Теорія ментальності / М. В. Попович // Проблеми теорії ментальності / [кол. авт. ; відп. ред. М. В. Попович]. – К. : Наукова думка, 2006. – 403 с.

206. Потебня А. А. Басня. Пословица. Поговорка / А. А. Потебня // Потебня А. А. Изъ записокъ по теоріи словесности : Поэзія и проза. Тропы и фигуры. Мышление поэтическое и миѳическое. Приложение. – Х. : Паровая Типографія и Литографія М. Зильбербергъ и С-вья, 1905. – С. 309–340.

207. Потебня А. А. Из лекций по истории словесности : Басня. Пословица. Поговорка / А. А. Потебня. – Х., 1930. – 110 с.
208. Потебня А. А. Мысль и язык : собр. тр. / А. А. Потебня. – М. : Лабиринт, 1999. – 268 с.
209. Потебня О. О. Актуальні питання мови та культури : зб. наук. праць / Ред. кол. : Б. М. Ажнюк, В. М. Брицин та ін. – К., 2004. – 368 с.
210. Почепцов О. Г. Языковая ментальность : способ представления мира / О. Г. Почепцов // Вопросы языкознания. – 1990. – № 6. – С. 110–122.
211. Прадід Ю. Ф. Фразеологічна ідеографія (проблематика досліджень) / Ю. Ф. Прадід / НАНУ, Ін-т української мови; відп. ред. О. О. Тараненко. – К. – Сімферополь, 1997. – 252 с.
212. Прохоров Ю. Е. Русские крылатые выражения как объект учебной лексикографии / Ю. Е. Прохоров // Актуальные проблемы учебной лексикографии. – М. : Русский язык, 1977. – С. 136–143.
213. Прутчикова В. В. Семантико-функціональні особливості німецьких висловлень-прислів'їв : автореф. дис. ... канд. філол. наук / В. В. Прутчикова. – Х., 2003. – 20 с.
214. Пятницкий В. Д. Пословицы и поговорки в форме местоименносоотнесительных СПП / В. Д. Пятницкий // В. И. Даль в парадигме идей современной науки : Язык. Словесность. Культура. Словари : материалы Всерос. науч. конф., посвященной 200-летию юбилею В. И. Даля. – Иваново : ИГУ, 2001. – С. 228–235.
215. Радзівєська Т. В. Текст як засіб комунікації : [монографія] / Т. В. Радзівєська. – К., 1998. – 194 с.
216. Райхштейн А. Д. Немецкие устойчивые фразы / А. Д. Райхштейн. – М. : Просвещение, 1971. – 184 с.
217. Распопов И. П. Система языка и ее уровни / И. П. Распопов // Материалы по русско-славянскому языкознанию. – Воронеж, 1976. – С. 134–143.
218. Саввина Е. Н. О трансформациях клишированных выражений в речи / Е. Н. Саввина // Паремнологические исследования : сб. ст.; под ред. Г. Л. Пермякова. – М. : Гл. ред. восточной л-ры, 1984. – С. 200–222.
219. Савенкова Л. Б. Мысли о русских паремиях [Электронный ресурс] / Л. Б. Савенкова. – Режим доступа: <http://www.nicomant.fils.us.edu.pl/mnt/1999-1/paremija.html>.
220. Савенкова Л. Б. Русская паремнология : семантический и лингвокультурологический аспекты / Л. Б. Савенкова. – Ростов-на-Дону : Изд-во РГУ, 2002. – 240 с.
221. Савенкова Л. Б. Лингвокультурологический подход к созданию словаря русских паремий / Л. Б. Савенкова // Словарное наследие В. П. Жукова и пути развития русской и общей лексикографии : третьи Жуковские чтения : материалы Междунар. науч. симпозиума. – Великий Новгород, 2004. – С. 86–90.

222. Савенкова Л. Б. О переходных явлениях в сфере паремиологии / Л. Б. Савенкова // Переходные явления в области лексики и фразеологии русского и других славянских языков: вторые Жуковские чтения : материалы Междунар. науч. симпозиума / Отв. ред. В. И. Макаров. – Великий Новгород : Изд-во Новгородского гос. ун-та, 2001. – С. 50–51.

223. Садова Г. Ю. Семантико-синтаксична організація компаративних паремій : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Г. Ю. Садова. – К., 2006. – 19 с.

224. Садовая Г. Г. Языковая природа и стилистические функции сентенции (на материале английского языка) : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Г. Г. Садовая / Московский гос. пед. ин-т иностр. языков. – М., 1976. – 23 с.

225. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации : [учебное пособие] / Е. А. Селиванова. – К. : Брама, 2004. – 336 с.

226. Селіванова О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд) / О. Селіванова. – К. : Вид-во українського фітосоціологічного центру, 1999. – 148 с.

227. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) : [монографія] / О. Селіванова. – К. – Черкаси : Брама, 2004. – 276 с.

228. Селіванова О. О. Пареміологічні парадокси в східнослов'янських мовах / О. О. Селіванова // Мовознавство. – 2003. – № 1. – С. 60–65.

229. Селиверстова Е. Н. Пословицы как средство эмоционального речевого воздействия / Е. Н. Селиверстова // Слово во времени и пространстве : к 60-летию профессора В. М. Мокиенко. – СПб., 2000. – С. 499–507.

230. Селиверстова Е. И. Пословичный тип : модель, вариант, синоним / Е. И. Селиверстова // Вестник Санкт-Петербургского ун-та : Серия 9 : Филология. Востоковедение. Журналистика. – СПб., 2009. – Вып. 3. – С. 284–292.

231. Селиверстова Е. И. Проблема тождества пословицы и лексическая вариантность / Е. И. Селиверстова // Вестник Санкт-Петербургского ун-та : Серия 2 : История, языковедение, литературоведение. – Вып. 4. – СПб, 2000. – С.115–118.

232. Селиверстова Е. И. Пространство русской пословицы : постоянство и изменчивость / Е. И. Селиверстова. – СПб. : ООО «Мирс», 2009. – 270 с.

233. Селиверстова Е. И. Русская пословица в паремиологическом пространстве: стабильность и вариативность (лингвистический аспект) : автореф. ... д-ра филол. наук : [Электронный ресурс] / Е. И. Селиверстова. – СПб, 2010. – Режим доступа: <http://www.dissers.ru/avtoreferati-dissertatsii-filologiya/a281>.

234. Селиверстова Е. И. Традиционное и новаторское в пословицах языка СМИ / Е. И. Селиверстова // Филологические науки. – № 5. – 2004. – С. 68–76.

235. Сергеева А. В. Русские : стереотипы поведения, традиции, ментальность / А. В. Сергеева. – М. : Флинта : Наука, 2006. – 320 с.

236. Сергиенко О. С. Вариантность чешских и словацких пословиц [Электронный ресурс] : автореф. ... дис. канд. филол. наук / О. С. Сергиенко. – СПб, 2010 – Режим доступа : [/http://spbu.ru/files/upload/disser/philology](http://spbu.ru/files/upload/disser/philology).

237. Сидоркова Г. Д. Прагматика паремий : пословицы и поговорки как речевые действия : автореф. дис. ... д-ра филол. наук / Г. Д. Сидоркова – Краснодар, 1999. – 53 с.

238. Сидоркова Г. Д. Прагматика паремий : пословицы и поговорки как речевые действия : дис. ... д-ра филол. наук / Г. Д. Сидоркова. – Краснодар, 1999. – 322 с.

239. Синиця І. А. Передмови лексикографічних праць як об'єкт жанрознавчих досліджень / І. А. Синиця // Мовознавство. – 2011. – № 5. – С. 42–49.

240. Сироткін В. М. Прислів'я та приказки як джерело вивчення етико-правових звичаїв і уявлень українського народу / В. М. Сироткін // Народна творчість та етнографія. – 1987. – № 1. – С. 39–42.

241. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови / Л. Г. Скрипник. – К. : Наукова думка, 1973. – 280 с.

242. Снитко Е. С. Этнические культуры в зеркале языка / Е. С. Снитко // Мова і культура. – Вип. 6. – Т. IV. – К. : Вид. дім Дмитра Бурого, 2003. – С. 5–10.

243. Степанишин Б. І. Українська поетична афористика минулого тисячоліття / Б. І. Степанишин. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. – 208 с.

244. Степанова М. Д. Лексикология современного немецкого языка / М. Д. Степанова, И. И. Чернышева. – М. : Высшая школа, 1962. – 310 с.

245. Стернин И. А. Коммуникативное поведение в структуре национальной культуры / И. А. Стернин // Этнокультурная специфика языкового сознания : сб. ст.; отв. ред. Н. В. Уфимцева. – М., 2000. – С. 178–185.

246. Стоколос-Ворончук О. О. Етнотипи та їх художні стереотипи в українському анекдоті (на матеріалі видань ХІХ століття) : автореф. дис. ... канд. філол. наук / О. О. Стоколос-Ворончук / Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2005. – 18 с.

247. Сучасна українська літературна мова : Лексика і фразеологія / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1973. – 438 с.

248. Таглін С. Про народні паремії, національну свідомість та «малоросіяństwo» як етнопсихологічний феномен / С. Таглін // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. – Х. : Око, 1994. – Т. 3. – С. 21–28.

249. Тарланов З. К. Очерки по синтаксису русских пословиц / З. К. Тарланов. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1982. – 136 с.

250. Тарланов З. К. Русские пословицы : синтаксис и поэтика / З. К. Тарланов. – Петрозаводск : ПГУ, 1999. – 448 с.

251. Телия В. Н. Культурно-языковая компетенция : ее высокая вероятность и глубокая сокровенность в единицах фразеологического состава языка / В. Н. Телия // Культурные слои во фразеологизмах и в дискурсивных практиках / Отв. ред. В. Н. Телия. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – С. 19–30.

252. Телия В. Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира / В. Н. Телия // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. – М. : Наука, 1988. – С. 173–204.

253. Телия В. Н. О методологических основаниях лингвокультурологии / В. Н. Телия // Логика, методология, философия науки : материалы XI Междунар. конф. – М. : Обнинск, 1995. – С. 52–57.

254. Телия В. Н. Первоочередные задачи и методологические проблемы исследования фразеологического состава языка в контексте культуры / В. Н. Телия // Фразеология в контексте культуры; отв. ред. В. Н. Телия. – М. : Языки русской культуры, 1999. – С. 13–24.

255. Телия В. Н. Русская фразеология : семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 288 с.

256. Телия В. П. Типы языковых значений : связанное значение слова в языке / В. П. Телия. – М. : Наука, 1981. – 269 с.

257. Теория и практика современной лексикографии : сб. научн. тр. / Отв. ред. Р. П. Рогожникова. – Л. : Наука, 1984. – 183 с.

258. Ткаченко О. Українська мова і українська культура / О. Ткаченко // Українська мова. – 2003. – № 1. – С. 3–13.

259. Тимофеев М. Ю. Этнокультурные стереотипы в русском фольклоре / М. Ю. Тимофеев // В. И. Даль в парадигме идей современной науки : Язык. Словесность. Культура. Словари : материалы Всерос. науч. конф., посвященной 200-летию юбилею В. И. Даля. – Иваново : ИГУ, 2001. – С. 280–282.

260. Тихонов А. Н. Пословицы, поговорки и изречения русского народа / А. Н. Тихонов // Зимин В. И., Спиринов А. С. Пословицы и поговорки русского народа : Объяснительный словарь. – М. : Скуит, 1996. – С. 3–12.

261. Традиційна народна культура : збереження самобутності в умовах глобалізації : зб. наук. праць за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф. / Харк. держ. акад. Культури ; Харк. обл. центр народ. творчості. – Х. : Регіон-інформ, 2004. – 204 с.

262. Третьякова И. Ю. Оказиональные преобразования паремий / И. Ю. Третьякова // В. И. Даль в парадигме идей современной науки : Язык.

Словесность. Культура. Словари : материалы Всерос. науч. конф. – Иваново, 2004. – С. 230–235.

263. Трифонов Р. А. Идеологізація картини світу в «радянських прислів'ях і приказках» / Р. А. Трифонов // Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського : Серія «Філологія. Соціальні комунікації». – Т. 24 (63). – 2011. – № 1. – Ч. 2. – С. 142–147.

264. Ужченко В. Д. Українська фразеологія / В. Д. Ужченко, Л. Г. Авксентьев. – Х. : Основа, 1990. – 167 с.

265. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Знання, 2007. – 494 с.

266. Фархутдинова Ф. Ф. О познавательном потенциале паремий / Ф. Ф. Фархутдинова // Словарное наследие В. П. Жукова и пути развития русской и общей лексикографии : третьи Жуковские чтения : материалы Междунар. науч. симпозиума. – Великий Новгород, 2004. – С. 311–313.

267. Федорова Н. Н. Современные трансформации русских пословиц : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Н. Н. Федорова. – Великий Новгород, 2007. – 21 с.

268. Фелицына В. П. Названия русских кушаний в пословицах и поговорках / В. Н. Фелицына // Словари и лингвострановедение ; под ред. Е. М. Верещагина. – М., 1982. – С. 153–156.

269. Фелицына В. П. О пословицах и поговорках как материале для фразеологического словаря / В. П. Фелицына // Проблемы фразеологии : Исследования и материалы. – М.-Л. : Наука, 1964. – С. 200–204.

270. Фразеологія // Сучасна українська літературна мова : Лексикологія. Фонетика : [підручник] / А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Бондаренко та ін. – К. : Знання, 2010. – С. 129 – 146.

271. Фойт В. Разработка общей теории пословиц / В. Фойт // Лексико-семантические проблемы и антропология лингвистики : сб. науч. тр. – М. : Иностранная л-ра, 1998. – С. 194–211.

272. Фролова О. Е. Пословица : ситуативность, синтаксис, референция / О. Е. Фролова // Вестник Моск. ун-та : Серия 9. Филология. – 2007. – № 3. – С. 31–46.

273. Фрумкина Р. М. Представление знаний как проблема / Фрумкина Р. М., Звонкин А. К., Ларичев О. И., Касевич В. Б. // Вопросы языкознания. – 1990. – № 6. – С. 85–101.

274. Чернелев В. Д. Паремия как объект сравнительного исследования / В. Д. Чернелев // Научные доклады высшей школы. Филологические науки. – М., 1990. – № 5. – С. 21–29.

275. Черкасский М. А. Опыт построения функциональной модели одной частной семиотической системы (пословицы и афоризмы) / М. А. Черкасский // Паремииологический сборник : Пословица. Загадка : Структура, смысл, текст ; под ред. Г. Л. Пермякова. – М., 1978. – С. 35–52.

276. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка : [учеб. пособие] / Н. М. Шанский. – [4-е изд., испр. и доп.]. – СПб. : Спец. л-ра, 1996. – 192 с.

277. Шарманова Н. М. До питання про рівневий статус пареміології / Н. М. Шарманова // Славянская фразеология и пареміология в XXI веке: сб. научн. статей ; под ред. Е. Е. Иванова, В. М. Мокиенко. – Минск : Издатель Змицер Колас, 2010. – С. 208–211.

278. Шарманова Н. М. Комуникативна спрямованість афоризму / Н. М. Шарманова // SLAVENSKA FRAZELOGIA I PRAGMATIKA. Славянская фразеология и прагматика / uredn. Z. Fink, A. Hrnjak. – Zagreb : KNJIGRA, 2007. – Р. 401–405.

279. Шарманова Н. М. Семантична типологія афоризмів (на матеріалі сучасного художнього дискурсу) / Н. М. Шарманова // Фразеология германских, романских и славянских языков : сб. научн. статей ; ред. : Е. Е. Иванов. – Могилёв : Могилёвский гос. ун-т им. А. А. Кулешова, 2009. – Т. 1. – С. 231–235.

280. Шарманова Н. М. Українська афористика : структурно-семантичний та функціональний аспекти : дис. ... канд. філол. наук / Н. М. Шарманова. – Кривий Ріг, 2005. – 217 с.

281. Шарманова Н. М. Українська пареміосистема як відображення національного культурного простору / Н. М. Шарманова // Знання. Язык. Культура : матеріали Междунар. научн. конференції «Славянские языки и культура» / Тульский гос. пед. ун-т им. Л. Н. Толстого. – Тула, 2007. – Т. 1. – С. 57–60.

282. Шарманова Н. М. Фразеосистема и пареміосистема как фрагменты концептосферы народа : украинско-русские параллели / Н. М. Шарманова // Мир русского слова и русское слово в мире : материалы Междунар. научн. конференции. – София, 2007. – Т. 2 : Проблемы фразеологии. Русская лексикография : тенденции развития. – С. 328–332.

283. Шевельов Ю. Вибрані праці : у 2-х кн. Кн. I. Мовознавство / упоряд. Л. Масенко. – [2-ге вид.]. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 583 с.

284. Шулежкова С. Г. Крылатые выражения русского языка, их источники и развитие / С. Г. Шулежкова. – М. : «Азбуковник», 2002. – 288 с.

285. Щерба Л. В. Опыт общей теории лексикографии / Л. В. Щерба // Языковая система и речевая деятельность. – Л. : Наука, 1974. – С. 262–275.

286. Шаховский В. И. Эмотивность фразеологии как межкультурный феномен / В. И. Шаховский // Культурные слои во фразеологизмах и дискурсивных практиках ; отв. ред. В. Н. Телия. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – С. 46–52.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефиренко Н. Ф. Фразеологический словарь : Культурно-познавательное пространство русской идиоматики / Н. Ф. Алефиренко, Л. Г. Золотых. – М. : ООО «Издательство ЭЛПИС», 2008. – 472 с.
2. Англійські прислів'я та приказки / Передм. Н. Жлуктенко ; пер. з англ. Р. Доценка. – К. : Дніпро, 1980. – 174 с.
3. Антологія афоризмів / Упорядн. Л. П. Олексієнко. – Донецьк : Сталкер, 2004. – 704 с.
4. Арабські прислів'я та приказки / Упорядн. Т. Лебединська, вступна стаття І. Лебединський ; пер. з араб. Т. Лебединська, Ю. Кругляк. – К. : Дніпро, 1981. – 166 с.
5. Афоризмы, крылатые выражения, пословицы и поговорки / [сост. К. Волкова]. – Х.– Белгород : Кн. клуб, 2010. – 240 с.
6. Афористика / Н. Т. Федоренко, Л. И. Сокольская. – М. : Наука, 1990. – 416 с.
7. Бабкин А. М. Словарь иноязычных выражений и слов : ок. 14000 единиц / А. М. Бабкин, В. В. Шендецов. – [3-е изд., испр.]. – М. : АСТ : Астрель : Транзиткнига, 2005. – 1470 с.
8. Багмет А. Збірка українських приказок та прислів'їв / А. Багмет, М. Дашенко, К. Андрущенко. – К. : Техніка, 2004. – 224 с.
9. Баскські прислів'я та приказки / Упорядн., вступне слово; пер. з баск. М. Литвинець. – К. : Дніпро, 1989. – 128 с.
10. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. – К. : Довіра, 2007. – 205 с.
11. Библиографический указатель по паремиологии. Паремиология Украины / А. М. Бушуй, А. А. Ивченко. – Самарканд, 1982. – Т. I. – 150 с.
12. Библиографический указатель по паремиологии. Паремиология Украины / А. М. Бушуй, А. А. Ивченко. – Самарканд, 1983. – Т. II. – 143 с.
13. Бирих А. К. Русская фразеология. Историко-этимологический словарь : ок. 6000 фразеологизмов / СПбГУ ; Межкаф. словарный кабинет им. Б. А. Ларина ; А. К. Бирих, В. М. Мокиенко, Л. И. Степанова ; Под ред. В. М. Мокиенко. – [3-е изд., испр. и доп.]. – М. : Астрель : АСТ : Хранитель, 2007. – 926 с.
14. Бігун Г. І. Вибрані прислів'я та приказки п'ятьма мовами / Г. І. Бігун. – К. : Тандем, 2000. – 132 с.
15. Білецький-Носенко П. Словник української мови / П. Білецький-Носенко ; Підг. до видання В. В. Німчук. – К. : Наукова думка, 1966. – 422 с.
16. Быстрова Е. А. Фразеологический словарь русского языка : ок. 1000 единиц / Е. А. Быстрова, А. П. Окунева, Н. М. Шанский. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Астрель : АСТ, 2008. – 413 с.
17. Вирган І. О. Російсько-український словник сталих виразів : відтворення видання 1959 р. / І. О. Вирган, М. М. Пилинська; за ред. М. Ф. Наконечного. – Х. : Прапор, 2000. – 864 с.

18. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Упорядн. та гол. ред. : В. Т. Бусел. – К. – Ірпінь : Перун, 2009. – 1736 с.
19. Галицькі приповідки и загадки / Зібрані Григорим Илькевичом. – Вдєнь : Друковано черенками О. О. Мехитаристів, 1841. – 124 с.
20. Галицько-руські народні приповідки : у 3-х т. / [зібрав, упорядкував і пояснив др. Іван Франко]. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – [2-ге вид.]. – Т. 1. – 818 с.
21. Галицько-руські народні приповідки : у 3-х т. / [зібрав, упорядкував і пояснив др. Іван Франко]. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – [2-ге вид.]. – Т. 2. – 813 с.
22. Галицько-руські народні приповідки : у 3-х т. / [зібрав, упорядкував і пояснив др. Іван Франко]. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – [2-ге вид.]. – Т. 3. – 699 с.
23. Гатцук М. Прислоўки і примоўки / М. Гатцук. Ўжинок рідного поля. – М. : Друкарня Каткова і т-ва, 1857. – С. 327–352.
24. Грецькі прислів'я та приказки / Упорядн., передм. В. Соколюк ; пер. з новогрецьк. О. Пономарів. – К. : Дніпро, 1985. – 174 с.
25. Гринченко Б. Д. Прыказкы. Загадки / Б. Д. Гринченко // Етнографическія матеріали, собранные въ Черниговской и сосѣдних съ ней губерніяхъ. Выпускъ 1 : Разказы, сказки, преданія, пословицы, загадки и пр. – Чернигов : Типографія Губернскаго Земства, 1895. – С. 231–250.
26. Грузинські прислів'я та приказки / Упорядн.; пер. з грузин. Р. Чілачава. – К. : Дніпро, 1975. – 144 с.
27. Даль В. И. Пословицы русского народа : Сборник : в 2-х т. Т. 1 / Вступ. слово М. Шолохова ; худож. Г. Клад. – М. : Художественная л-ра, 1984. – 383 с.
28. Даль В. И. Пословицы русского народа : Сборник : в 2-х т. Т. 2 / Послесл. В. Аникина ; худож. Г. Клад. – М. : Художественная л-ра, 1984. – 399 с.
29. Етимологічний словник української мови : у 7-и т. / Упорядн. : Болдирев Р. В., Коломієць В. Т., Лукінова Т. Б. та ін. – К. : Наукова думка, 1982. – Т. 1 – 631 с.
30. Етимологічний словник української мови : у 7-и т. / Упорядн. : Болдирев Р. В., Коломієць В. Т., Лукінова Т. Б. та ін. – К. : Наукова думка, 1885. – Т. 2. – 570 с.
31. Етимологічний словник української мови : у 7-и т. / Упорядн. : Болдирев Р. В., Коломієць В. Т., Лукінова Т. Б. та ін. – К. : Наукова думка, 1989. – Т. 3. – 552 с.
32. Етимологічний словник української мови : у 7-и т. / Упорядн. : Болдирев Р. В., Коломієць В. Т., Лукінова Т. Б. та ін. – К. : Наукова думка, 2003. – Т. 4. – 656 с.

33. Етимологічний словник української мови : у 7-и т. / Упорядн. : Болдирев Р. В., Коломієць В. Т., Лукінова Т. Б. та ін. – К. : Наукова думка, 2006. – Т. 5. – 704 с.
34. Етимологічний словник української мови : у 7-и т. / Упорядн. : Болдирев Р. В., Коломієць В. Т., Лукінова Т. Б. та ін. – К. : Наукова думка, 2012. – Т. 6. – 568 с.
35. Єврейські прислів'я та приказки / Упорядн., вступне слово Г. Полянкер ; пер. з євр. Г. Шнайдерман. – К. : Дніпро, 1990. – 256 с.
36. Єрмоленко С. Я. Українська мова : Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, О. Г. Тодор ; за ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 211 с.
37. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : [словник-довідник] / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
38. Жуков В. П. Словарь русских пословиц и поговорок / В. П. Жуков. – [7-е изд., стереотип.]. – М. : Русский язык, 2000. – 544 с.
39. Займовский С. Г. Крылатые слова : Справочник цитаты и афоризма / С. Г. Займовский. – М.–Л. : Госиздат, 1930. – 493 с.
40. Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості : Пісні, прислів'я загадки, скоромовки / Упорядн. Н. С. Шумада. – К. : Веселка, 1989. – 606 с.
41. Запаско Я. П. Пам'ятки книжкового мистецтва : Українська рукописна книга / Я. П. Запаско. – Львів, 1995. – 480 с.
42. Зіновійв К. Вірші. Приповіді посполиті / Климентій Зіновійв / Підг. тексту І. П. Чепіги. – К. : Наукова думка, 1971. – 392 с.
43. Індійські прислів'я та приказки / Упорядн., вступне слово В. Балін; пер. з хінді, бенг., пенджаб., ін. С. Наливайко. – К. : Дніпро, 1983. – 221 с.
44. Іспанські прислів'я та приказки / Упорядн., вступне слово М. Жердинівська ; пер з ісп. М. Литвинець. – К. : Дніпро, 1980. – 110 с.
45. Італійські прислів'я та приказки / Упорядн., передм., пер. М. Литвинець. – К. : Дніпро, 1987. – 174 с.
46. Казахські прислів'я та приказки / Упорядн.; пер. Ф. Моргун. – К. : Дніпро, 1976. – 126 с.
47. Коваль А. П. Крилате слово / А. П. Коваль. – К. : Радянська школа, 1983. – 222 с.
48. Коваль А. П. Крилаті вислови в українській літературній мові : Афоризми. Літературні цитати. Образні вирази / А. П. Коваль, В. В. Коптілов. – [2-е вид.]. – К. : Вища школа, 1975. – 336 с.
49. Коваль А. П. Спочатку було Слово : Крилаті вислови біблійного походження в українській мові. – К. : Либідь, 2001. – 312 с.
50. Коваль А. П. 1000 крилатих виразів української літературної мови : Афоризми. Літературні цитати. Образні вирази / А. П. Коваль, В. В. Коптілов. – К. : Наукова думка, 1964. – 671 с.

51. Колесса Ф. Приповідки. Загадки / Ф. Колесса // Українська усна словесність : Загальний огляд і вибір творів. – Львів : Накладом фонду «Учітеся, брати мої», 1938. – Ч. 1–4 (22). – С. 569–574.

52. Комаров М. Нова збірка народних малоруських приказок, прислів'їв, помовок, загадок и замовлянь / М. Комаров. – Одеса, 1890. – 124 с.

53. Корейські прислів'я та приказки / Упорядн., вступна стаття В. Іванова ; пер. з корейс. Ф. Скляр. – К. : Дніпро, 1978. – 166 с.

54. Космеда Т. А. Комунікативний кодекс українців у пареміях : тлумачний словник нового типу / Т. А. Космеда, Т. Ф. Осипова. – Дрогобич : Коло, 2010. – 272 с.

55. Крылатые слова : Литературные цитаты, образные выражения / Ашукин Н. С., Ашукина М. Г. – М. : Современник, 1996. – 560 с.

56. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К. : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.

57. Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 686 с.

58. Малоросійськія пословицы и поговорки / Собранныя В. Смирницким. – Х., 1834. – 34 с.

59. Мокиєнко В. М. В глущі поговорки / В. М. Мокиєнко. – [2-е изд.]. – К. : Радянська школа, 1989. – 220 с.

60. Мудре слово : Прислів'я та приказки в говірках Нижньої Наддніпрянщини / Зібрав і впорядк. В. Чабаненко. – Вип. II. – Запоріжжя : Друкарня товариства «Комунар», 1992. – 169 с.

61. Мудрість народна – мудрість міжнародна : Прислів'я, приказки, крилаті вислови та мовні звороти дев'ятьма мовами / Уклад. А. М. Жовківський, Г. А. Жовківська, Ю. І. Макар та ін. – Чернівці : Рута, 2004. – 257 с.

62. Мала філологічна енциклопедія / Уклад. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2007. – 477 с.

63. Народ скаже – як зав'яже (українські народні прислів'я, приказки, загадки). – К. : Веселка, 1971. – 112 с.

64. Олійник І. С. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник / І. С. Олійник, М. М. Сидоренко. – К. : Радянська школа, 1971. – 350 с.

65. Олійник І. С. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник / І. С. Олійник, М. М. Сидоренко. – Х. : Прапор, 1997. – 462 с.

66. Павловский А. П. Фразы, пословицы и поговорки малороссийские / А. П. Павловский // Грамматика малороссийского наречия. – СПб., 1818. – С. 78–80.

67. Педерсен О. Дансько-український пареміологічний словник (у контексті літературних джерел античності, язичництва та християнства) / О. Педерсен. – Донецьк, 2009. – 304 с.

68. Польські прислів'я та приказки / Упорядн., пер. з польськ. І. Дзюба. – К. : Дніпро, 1970. – 176 с.
69. Португальські прислів'я та приказки / Упорядн., вступне слово М. Жердинівська ; пер. з порт. М. Литвінець. – К. : Дніпро, 1982. – 126 с.
70. Пословица не мимо молвится : Русские пословицы и поговорки с украинскими соответствиями. Нема приповідки без правди : Російські прислів'я та приказки з українськими відповідниками / Уклад. Н. Беленькова. – К. : Молодь, 1963. – 179 с.
71. Пословица не мимо молвится : Русские пословицы и поговорки с украинскими соответствиями. Нема приповідки без правди : Російські прислів'я та приказки з українськими відповідникам / Уклад. Н. Беленькова. – [2-е вид., випр. і доп.]. – К. : Дніпро, 1969. – 246 с.
72. Пословицы. Поговорки. Загадки / Сост., автор предисл. и коммент. А. Н. Мартынова, В. В. Митрофанова. – М. : Современник, 1986. – 512 с.
73. Пословицы. Поговорки. Загадки в рукописных сборниках XVIII – XX веков / Сост. : М. Я. Мельц, В. В. Митрофанова, Г. Г. Шаповалова. – М.–Л. : Изд-во АН СССР, 1961. – 289 с.
74. Пословицы и поговорки русского народа : Из сборника В. И. Даля / Под. общ. ред. Б. П. Кирдана ; вступ. слово М. А. Шолохова ; послесл. В. П. Аникина. – М. : Правда, 1987. – 656 с.
75. Пословицы и поговорки русского народа / Сост. : Н. Ш. Шейко. – М. : Вече, 2006. – 304 с.
76. Практичний російсько-український словник приказок : відтворення видання 1929 р. / Упорядн. Г. Млодзинський. – К. : ТОВ «Основа-Принт», 2009. – 108 с.
77. Приповідки буковинських Руснаків і Гуцулів // Етнографічний збірник ; Під ред. д-ра Івана Франка. – Львів, 1898. – Т. 5. – С. 156–159.
78. Прислів'я та приказки / Ред. А. Хвиля. – Х. : Друкарня ім. М. В. Фрунзе, 1936. – 583 с.
79. Прислів'я та приказки : Взаємини між людьми / Упорядн. М. М. Пазяк. – К. : Наукова думка, 1991. – 440 с.
80. Прислів'я та приказки : Людина. Родинне життя. Риси характеру / Упорядн. М. М. Пазяк. – К. : Наукова думка, 1990. – 528 с.
81. Прислів'я та приказки народів Африки / Упорядн., вступне слово та пер. В. Кухалашвілі. – К. : Дніпро, 1986. – 222 с.
82. Прислів'я та приказки народів РРФСР / Упорядн., пер. з рос. В. Бойко. – К. : Дніпро, 1974. – 304 с.
83. Прислів'я та приказки : Природа. Господарська діяльність людини / Упорядн. М. М. Пазяк. – К. : Наукова думка, 1989. – 480 с.
84. Прислів'я та приказки шістьма мовами : близько 2200 одиниць / Уклад. Г. Бігун. – [2-е вид., випр. і доп.]. – К. : ТанDEM, 2003. – 460 с.
85. Рамзевич Н. К. Словарь гуманитария / Н. К. Рамзевич ; Отв. ред. В. К. Журавлев. – М. : Былина, 1998. – 320 с.

86. Русские фразеологизмы : Лингвострановедческий словарь / В. П. Фелицына, В. М. Мокиенко ; под ред. Е. М. Верещагина, В. Г. Костомарова. – М. : Русский язык, 1990. – 220 с.
87. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
88. Серболужицькі прислів'я та приказки / Упорядн., пер. К. Трофимович ; пер. з серболуж. В. Лучук. – К. : Дніпро, 1988. – 134 с.
89. Серова К. А. Словник Шевченкової фрази / К. А. Серова. – Запоріжжя : ВУТ «Просвіта», 2003. – 118 с.
90. Словарь реже употребляемых слов с пословицами къ чумацкому быту // Чумацкія народнѣя пѣсни / И. Я. Рудченко. – Кієвъ : Типографія М. П. Фрица, 1874. – С. 245–257.
91. Словарь русских пословиц : ок. 1000 единиц / В. М. Мокиенко, Ю. А. Ермолаева, А. А. Зайнудинов и др. ; под ред. В. М. Мокиенко. – М. : Астрель : АСТ, 2008. – 381 с.
92. Словарь української мови : у 4-х т. / Упорядкував з додатком власного матеріалу Б. Грінченко ; надруковано з видання 1907–1909 рр. фотоспособом. – К. : Наукова думка, 1996. – Т.1. – 495 с.
93. Словарь української мови : у 4-х т. / Упорядкував з додатком власного матеріалу Б. Грінченко; надруковано з видання 1907–1909 рр. фотоспособом. – К. : Наукова думка, 1996. – Т.3. – 506 с.
94. Словник символів культури України / За заг. ред. В. Коцура, О. Потапенка та ін. – К. : Міленіум, 2002. – 260 с.
95. Словник фразеологізмів української мови / Уклад. В. М. Білоноженко та ін. ; відп. ред. В. О. Винник. – К. : Наукова думка, 2008. – 1104 с.
96. Слово батьків – з усіх віків / Упорядн. Н. Міщенко, М. Міщенко. – К. : Богдан, 1998. – 1136 с.
97. Старосвітській бандуриста. Книга 2 : Малоросійськія пословицы, поговорки и загадки и галицкія приповідки / Собраль М. Закревській. – М. : Типографія университетскія, 1860. – 230 с.
98. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / Под ред. М. Н. Кожиной. – М. : Флинта : Наука, 2003. – 696 с.
99. Словник української мови : в 11-и т. Т. I / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1971. – 799 с.
100. Словник української мови : в 11-и т. Т. IV / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1973. – 840 с.
101. Словник української мови : в 11-и т. Т. VI / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1975. – 832 с.
102. Словник української мови : в 11-и т. Т. IX / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1978. – 916 с.
103. Таджикицькі прислів'я та приказки / Упорядн., пер. О. Шокало. – К. : Дніпро, 1977. – 176 с.

104. Угорські прислів'я та приказки / Упорядн., пер. з угор. Ю. Шкробинець. – К. : Дніпро, 1975. – 142 с.
105. Українська афористика. – К. : Просвіта, 2001. – 320 с.
106. Українська міфологія / Упорядн. В. Войнович. – К. : Либідь, 2002. – 664 с.
107. Українська мова : Енциклопедія / Упорядн. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. – К. : Українська енциклопедія, 2000. – 750 с.
108. Українська фольклористика : словник-довідник / Уклад.-ред. М. Чернопиский. – Тернопіль : Підручники і Посібники, 2008. – 448 с.
109. Українські народні прислів'я та приказки / Упорядн. В. Бобкова, Ф. Лавров, Г. Сухобрус та ін. – К. : Вид-во АН УРСР, 1955. – 446 с.
110. Українські народні прислів'я та приказки : Дожовтневий період / Упорядн. В. Бобкова, Й. Багмут, А. Багмут. – К. : Держвидав худ. л-ри, 1963. – 791 с.
111. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Збірники О. В. Марковича і других / Спорудив М. Номис. – СПб : У др-нях Тиблена і комп. і Куліша, 1864. – 693 с.
112. Українські приказки, прислів'я і таке інше / Уклад М. Номис / Упорядн., приміт. та вступна стаття М. М. Пазяка. – К. : Либідь, 1993. – 768 с.
113. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Уклад М. Номис / Упорядкув., прим та вступна ст. М. М. Пазяка. – К. : Либідь, 2004. – 352 с.
114. Українські приказки та прислів'я як відповідники до російських / Упорядн. Т.-Є. А. Ракуз. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 248 с.
115. Українські прислів'я, приказки та порівняння з літературних пам'яток / Упорядн. М. М. Пазяк. – К. : Наукова думка, 2001. – 392 с.
116. Українські прислів'я та приказки / Упорядн., вступне слово М. Пазяк. – К. : Дніпро, 1976. – 216 с.
117. Українські прислів'я та приказки / Упорядн. С. Мишанич, М. Пазяк ; передм. М. Пазяка. – К. : Дніпро, 1983. – 390 с.
118. Федоров В. Психологія народної мудрості. Пареміологічний довідник / В. Федоров. – Тернопіль : Підручники та Посібники, 2009. – 352 с.
119. Фелицына В. П. Русские фразеологизмы : Лингвострановедческий словарь / В. П. Фелицына, В. М. Мокиенко ; под ред. Е. М. Верещагина и В. Г. Костомарова. – М. : Русский язык, 1990. – 220 с.
120. Фелицына В. П. Русские пословицы, поговорки и крылатые выражения : Лингвострановедческий словарь / В. П. Фелицына, Ю. Е. Прохоров / Под ред. Е. М. Верещагина, В. Г. Костомарова. – М. : Русский язык, 1988. – 272 с.
121. Франко І. Передмова до першого тому (видання «Галицько-руські народні приповідки») / І. Франко // Етнографічний збірник. – Львів, 1905. – Т. XIV. – С. IV–XX.
122. Французські прислів'я та приказки / Упорядн., вступне слово К. Шпак ; пер. з франц. Ю. Лісняк. – К. : Дніпро, 1980. – 126 с.

123. Фразеологический словарь русского языка / Под ред. А. И. Молоткова. – М. : Русский язык, 1986. – 543 с.
124. Фразеологічний словник української мови : у 2-х кн. / Уклад. В. М. Білоноженко та ін. – К. : Наукова думка, 1993. – 984 с.
125. Хлебцова О. А. Русский язык в пословицах, поговорках, крылатых словах, афоризмах. – М. : Изд-во МНЭПУ, 1999. – 248 с.
126. Чеські і словацькі прислів'я та приказки / Вступне слово М. Гайдай ; упорядн., пер. з чеськ. Ю. Лісняк, упорядн., пер. з словацьк. М. Гайдай. – К. : Дніпро, 1975. – 192 с.
127. Чубинский П. П. Пословицы и загадки / П. П. Чубинский // Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной ИРГО. Юго-Западный отдел, материалы и исследования, собранные д. чл. П. П. Чубинским. Том первый. Выпуск первый : Верования и суеверия. – Загадки и пословицы. – Колдовство. – СПб, 1872. – С. 225–317.
128. Шведські прислів'я та приказки / Упорядн., передм., пер. з швед. О. Сенюк. – К. : Дніпро, 1990. – 173 с.
129. Шевченко Т. Букварь южнорусски : Народні пословиці / Т. Шевченко // Зібрання творів : у 6-и т. – Т. 5. – К. : Наукова думка, 2003. – С. 245–255.
130. Шевченкова Криниця : Збірник афоризмів із творів Тараса Шевченка / Упорядн. В. Дорошенко, Т. Майданович; вступне слово Л. Андрієвського. – [2-е вид., доповн.]. – К. : Криниця, 2003. – 288.
131. Языкознание : Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : БРЭ, 2000. – 688 с.
132. Янкоўскі Ф. М. Беларускія народныя прыказкі і прымаўкі / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск, 1957. – 452 с.
133. Янкоўскі Ф. М. Крылатые слова и афоризмы / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск, 1960. – 320 с.
134. Японські прислів'я та приказки / Упорядн. І. Чирко, передм. В. Мазурик ; пер. М. Федоришин. – К. : Дніпро, 1989. – 202 с.

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

АВТОМАТИЗМ (грец. *automatismos* – самочинна дія) – навички, вироблені внаслідок систематичного повторення; зумовленість механічного відтворення певного елемента правилами або закономірностями побудови пропозиції, притаманними конкретній мові.

АВТОСТЕРЕОТИП ЕТНІЧНИЙ (грец. *autos* – сам, *stereos* – твердий, *typos* – відбиток) – відносно стійкі уявлення, судження й оцінки (здебільшого позитивні) представників певної національної лінгвокультурної спільноти (етносу, нації, народності) щодо самої себе.

АДРЕСАНТ (нім. *Adressant* < фр. *Addresser* – надсилати, направляти) – особа, яка ініціює комунікацію, формує повідомлення засобами мовного і позамовного кодів і передає адресату (слухачеві, читачеві).

АДРЕСАТ (нім. *Adressat* – одержувач) – особа, яка сприймає повідомлення і відповідно зі своєю когнітивною, лінгвокультурною базою і ситуативними умовами інтерпретує повідомлення адресанта.

АНАЛІЗ ЕТНОСЕМАНТИЧНИЙ (грец. *ethnos* – народ і *semantikos* – той, що позначає) – аналіз мовних одиниць, виразів, цілісних дискурсів, мовного ладу загалом задля виявлення специфіки значень, сформованих під впливом певної культури.

АНЕКДОТ (грец. *anekdotos* – неопублікований, невиданий) – коротка усна оповідь (здебільшого вигадане) гумористичного чи сатиричного ґатунку про якийсь незвичайний життєвий випадок чи ситуацію з несподіваним дотепним закінченням; стягнений (одномоментний) анекдот ототожнюють із діалогічним каламбуром.

АФОРИЗМ (грец. *aphorismos* – визначення, вислів) – коротке лаконічне судження, яке у стислій, зручній для запам'ятовування формі містить глибоку узагальнену думку. Наприклад: *Єдиний, хто не втомлюється, – час* (Л. Костенко); *Адресовані людям вірші – найцирішій у світі лист* (Л. Костенко); *Діапазон мети і метушні Поету мстить в несправедному слові* (Л. Костенко); *Де воля спить, її ще й приколюють* (Л. Костенко); *Держава – держить. Бо вона держава. У неї скіпетр влади у руці* (Л. Костенко); *Душа, зруйнована, як Троя, своїх убивць переживе* (Л. Костенко); *З-за ґрат свободу краще видно* (Л. Костенко); *В масштабах поетового світобачення всяка неорганічність та імітація – тільки несмак* (В. Стус); *Вітальні листи завжди приймаються одноставно* (В. Стус); *Гострити ніж людей навчили зойки* (В. Стус).

БАЗА ЕТНОСУ КОГНІТИВНА (лат. *cognosce* – пізнаю) – певним чином структурована сукупність обов'язкових знань, національно-детермінованих і мінімізованих уявлень тієї чи тієї національно-лінгвокультурної спільноти, якими володіють носії певного національно-культурного менталітету.

БАЗА ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНА – сукупність знань учасників комунікації щодо організації рідної мови й культури, а також уміння їх застосовувати в спілкуванні.

БЕЗЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ ПАРЕМІЙ (лат. *aequus* – рівний і *valens, valentis* – такий, що має силу, значення) – відсутність будь-яких спільних семантичних компонентів у змісті паремійних одиниць, якими послуговуються носії різних мов в однакових комунікативних ситуаціях.

ВАРІАНТИ ПАРЕМІЙНИХ ОДИНИЦЬ – різновиди одного й того ж мовного знака, що використовуються в різних умовах; форми паремій, що функціонують паралельно.

ВИСЛІВ КРИЛАТИЙ – влучний вислів літературного походження, постійно відтворюваний у широких колах, що стисло й образно передає думку, його авторство (при потребі) може бути встановлено. Наприклад: *Усе тече, усе змінюється; Пізнай самого себе; Від великого до смішного один крок; Всякому городу нрав і права; У всякого своя доля і свій шлях широкий.*

ВИСЛОВЛЕННЯ – одиниця модусу мовлення, для якої характерна смислова цілісність, оформлення певним актуальним членуванням (тема, рема) у складі повідомлення і мовленнєвого акту.

ВИСЛОВЛЕННЯ ПРЕЦЕДЕНТНЕ (лат. *praecedens* – той, що йде попереду) – предикативна або непередикативна завершена і самодостатня одиниця, складний знак, який неодноразово відтворюється в мовленні носіїв певного лінгво-ментального комплексу, певної етнічної (національної) культури; відоме більшості членів конкретної національної лінгвокультурної спільноти.

ВІНШУВАННЯ (< *віншувати*) – сталий вислів, пов'язаний з побажаннями добра, щастя, матеріальних статків. Наприклад: *Щоб ви і ми щасливі були! Щоб у вас і в нас усе було гаразд!; Дай, Боже, за рік діждати!; Дай, Боже, сто кіп, де був торік один сніп!; Дай, Боже, жартувати, аби не хорувати!; Многая літа!* та ін.

ВІТАННЯ (< *вітати*) – сталий вислів, який виголошують при зустрічі знайомої (іноді й незнайомої) людини. Наприклад: *Дай, Боже, щастя!; Бог в поміч!; Чим багаті, тим і раді; Скільки літ, скільки зим?; Чи вас сюди хвилину прибило, чи духом тихим прикотило?; – Христос воскрес! – Воістину воскрес!* тощо.

ГЕТЕРОСТЕРЕОТИП ЕТНІЧНИЙ (грец. *geteros* – інший, *stereos* – твердий і *typos* – відбиток, форма, зразок) – відносно стійкі уявлення, судження, оцінки тощо представників певної національної лінгвокультурної спільноти про інші (чужі) лінгвокультурні спільноти.

ГОЛОВОЛОМКА (< *голова* + *ломити*) – завдання, для розв'язання якого потрібна кмітливість, а не спеціальні знання високого рівня.

ДЕВІЗ (франц. *devise* – гасло < нар.-лат. *divisa* – розпізнавальний знак < лат. *divido* – розподіляю, відрізняю) – вислів, який у стислій формі передає провідну ідею, програму тих чи тих дій. Наприклад: девізи футбольних

команд Євро-2012: *Українці, наш час настав* (Україна); *Один кубок, дві країни, три леви!* (Англія); *Нова історія, нова мрія, єдина мета!* (Франція); *Коли всі разом, неможливе стає можливим* (Польща); *Ваша підтримка – наша перемога!* (Чехія); *Природжені воїни!* (Греція); *Матч за матчем до великої мети* (Німеччина); *Тут б'ються 10 мільйонів сердець* (Португалія); *Вікінги без страху!* (Данія); *Розфарбуймо Європу в блакитне!* (Італія); *Наша гордість – наша сила!* (Хорватія); *Хай за вас говорять ноги, а грає – серце* (Ірландія); *Будь там. Відчуй це. Вхопи мрію* (Швеція); *Грай з душею! Борись до кінця!* (Росія); *Одинадцять левів. Мільйони фанів. Гуртом ми – сила!* (Нідерланди); *Стимул жити, привід мріяти! Хай щастить Іспанії!* (Іспанія).

ДЕКОДУВАННЯ (лат. *de* – префікс, що позначає скасування і нім. *kodieren* – перетворювати) – переведення адресатом змісту отриманого від адресанта мовного повідомлення у звичні особистісні смисли.

ДИСКУРС (фр. *discourse* – розмова < лат. *discursus* – розмірковування) – мовленнєвий потік, що має різні форми вияву, відбувається в межах одного чи кількох каналів комунікації, регулюється стратегіями і тактиками учасників спілкування, являє собою складний синтез когнітивних, мовних та позамовних чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», залежних від тематики спілкування.

ДИСКУРС КУЛЬТУРИ – тип дискурсу, у якому знаходить найповніший вияв специфіка певної культури.

ДИСКУРС НАЦІОНАЛЬНИЙ – вербалізована мисленнєво-мовленнєва діяльність, яка розуміється як сукупність процесів, що мають як лінгвістичний, так і екстралінгвістичний плани і здійснюються представниками конкретної національної лінгвокультурної спільноти з використанням рідної мови.

ДИФУЗИЯ КУЛЬТУРНА (лат. *diffusio* – поширення) – взаємне проникнення культурних рис і контекстів культури з однієї національної лінгвокультурної спільноти в іншу у випадку їхніх узаємозв'язків, зокрема комунікативних контактів.

ДІЯЛЬНІСТЬ МОВЛЕННЄВА – спеціалізоване вживання мовлення у процесах взаємодії між людьми; частковий випадок діяльності спілкування із застосуванням мовного коду.

ДОТЕП (< дотепний) – стислий, влучний вислів із сатиричним або жартівливим відтінком; забезпечує комічний ефект, що ґрунтується на несподіваних паралелях, переосмисленні і т. ін. Наприклад: *Вижив сам – не виживай інших; Були б мізки – отримав би струс; Зробив діло – роби ноги; Гарна хвороба склероз: нічого не болить і щодня новини; Щоб ви так жили, як прибіднюєтесь; Зупинить землю я зйду; Права рука – це та, на якій великий палець зліва; Якщо він зміг переступити через себе, то чому б тобі не переступити через нього; Жінки дивовижні істоти, вони хочуть подобатися навіть тим, хто їм не подобається.*

ДРАЖНИЛКА – сталий вислів, використовуваний здебільшого задля вираження стосунків між дітьми, що має римовану форму та викликає певну реакцію того, до кого звертаються. Наприклад: *Катерина материна, а я батьків син, Катерину мати била, а я випросив; Славута вовком надутий, сіном напхатий – не пустим до хати (не йди до нас гратись)* і т. ін.

ДУХ МОВИ НАРОДНИЙ – поняття, яке охоплює складновловимі аспекти віддзеркалення особливостей етнічної психології, когнітивної діяльності, поведінки, світосприйняття, спілкування, вірувань, міфів і т. ін. у конкретній мові.

ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ ПАРЕМІЙ – значеннева, стилістична і прагматична відповідність стійких висловів у різних мовах.

ЕТАЛОНИ КУЛЬТУРИ – сформовані в межах конкретної культури стереотипи найвищого прояву сутності чогось.

ЕТИКЕТ МОВЛЕННЄВИЙ (фр. *etiqueter* – прикріплювати) – використання засобів мовного коду конкретної мови відповідно до мовленнєвої ситуації; система стійких формул і знаків спілкування, прийнятих у конкретній національній лінгвокультурній спільноті, скерованих на встановлення оптимального мовленнєвого контакту між співбесідниками.

ЕТИКЕТ НАЦІОНАЛЬНИЙ – історично і культурно встановлений порядок, набір правил, який визначає поведінку (зокрема й комунікативну) людей, що належать до конкретної етнічної спільноти.

ЕТНОЕЙДЕМА (грец. *ethnos* – народ і *eidōs* – образ, форма, сутність) – наскрізні словесно-образні лейтмотиви дискурсу (тексту); закріплені в межах певної культури в мовному кодї емоційні стани і ситуації, притаманні певному етносу; специфічні в межах певної культури національно-образні концепти.

ЕТНОКУЛЬТУРОЛОГІЯ (грец. *ethnos* – народ + *культурологія*) – суміжна з етнологією і культурологією дисципліна, предметом якої є етнічна культура; вивчає розвиток культурних (і лінгвокультурних) процесів у народів упродовж їхнього розвитку.

ЕТНОЛІНГВІСТИКА – дисципліна, яка перебуває на межі етнографії і лінгвістики та вивчає стосунки між етносами і мовами; передбачає елементи соціолінгвістики, етнології, паралінгвістики, охоплює сфери етногенезу та етнічної історії, етномовні процеси у внутрішніх і міжмовних контактах, роль мови у формуванні етнічних спільнот, специфіку комунікативної поведінки членів певної національної лінгвокультурної спільноти тощо.

ЕТНОЛОГІЯ (грец. *ethnos* – народ, плем'я і *logos* – поняття, думка, розум) – учення про етногенез, тобто виникнення, розвиток, зникнення народів (етносів), характеристики специфіки світобачення, поведінки (зокрема мовленнєвої) у різних народів (етносів).

ЕТНОПСИХОЛІНГВІСТИКА (грец. *ethnos* – народ і *psyche* – душа + фр. *linguistique* < лат. *lingua* – мова) – розділ етнолінгвістики, у межах якого,

крім інших, вивчаються проблеми специфіки психічного устрою певного етносу та його впливу на мову, мовленнєву й комунікативну поведінку.

ЕТНОПСИХОЛОГІЯ (грец. *ethnos* – народ, *psyche* – душа і *logos* – слово, поняття) – міждисциплінарна сфера досліджень, у межах якої вивчаються етнічні особливості психіки людей, національні характери, закономірності формування і функціонування національної самосвідомості, етнічних стереотипів, лінгвопсихологічних, культурних та інших аспектів спілкування тощо.

ЕТНОС (грец. *ethnos* – народ, плем'я) – історично сформована на певній території стійка сукупність людей, що мають спільні риси і стабільні особливості культури й мови, психологічного складу, а також усвідомлення своєї єдності й відмінності від інших подібних утворень.

ЕТНОСЕМАНТИКА (грец. *ethnos* – народ, плем'я і *sémantikos* – той, що позначає) – розділ семантики, який вивчає специфіку і неповторність значень елементів мовного коду (мови) різних національних лінгвокультурних спільнот.

ЕТНОСЕМІОТИКА (грец. *ethnos* – народ, плем'я і *semeiotike* – учення про знаки) – розділ семіотики (науки про знаки і знакові системи), у межах якого вивчається специфіка культури, повсякденного життя, комунікації тощо етносу з позицій їх знакової природи.

ЕТНОТЕКСТ – текст, що його мовний код є рідним для автора – носія певних етнокультурних рис, у структурі та семантиці одиниць якого відбилися особливості світосприйняття (мовна картина світу) конкретного етносу.

ЕТОС (грец. *ethos* – характер, вдача) – стиль життя суспільної групи, загальна орієнтація певної культури, прийнята в її межах ієрархія цінностей, принципів і постулатів спілкування; те саме, що етнічні цінності, менталітет.

ЖАНР МОВЛЕННЄВИЙ (фр. *genre* – рід, вид) – це складова дискурсу, типовий спосіб побудови мовного коду, пов'язаний із певними ситуаціями і створений для передачі певного змісту.

ЖАРТ (< *жартувати*) – вислів у формі невеликого оповідання або запитання з гумористичним змістом; витівка, дотеп, комічна дія, які викликають сміх і служать для розваги. Експресії словесного жарту нерідко сприяють римоване мовлення, діалог, каламбур, алогізм тощо. Наприклад: – *Ти що привіз? – Лій. – Трохи постій; – А ти що? – Мед. – Ставай наперед. – А ти що привіз? – Горілку! – Берись за мірку* (Фольклорна сценка «У млині»).

ЖИТТЯ ЕТНОСУ ДУХОВНЕ – сфера життєдіяльності етносу, яка передбачає особливості світобачення, мислення, свідомості, культури (звичаїв, традицій, ціннісних орієнтацій, стереотипів, правил, максимум спілкування тощо).

ЗАГАДКА (< *загадувати*) – сталий вислів, в основі якого лежить дотепне метафоричне запитання, що передбачає відповідь на нього; короткий алегоричний опис подій, предметів, явищ, здебільшого пов'язаних із

побутом, які треба впізнати, відгадати. Наприклад: *За білим березником талалай скаче* (Язык); *Повна піч паляниць, а посередині книш* (Небо, зорі, місяць); *Чорна корова всіх людей поборола, а білий віл всіх людей на ноги підвів* (Ніч і день); *Сидить півень на осиці, підняв догори косиці* (Вогонь і дим); *Густий ліс, чисте поле* (Волосся і лоб).

ЗАКЛИНАННЯ (< *заклинати*) – своєрідний сталий вислів, різновид прокляття, яким супроводжується ворожіння чи інша магічна маніпуляція. Наприклад: *Щоб на тебе Див прийшов!*; *Бодай дідько очі вибрав!*; *Щоб тебе понесло на папороть-могили та на Щоківин слід!*; *Щоб ти не діждав сонечка праведного побачити!*; *Бодай його корінь звівся!*; *Побий того, Боже, у кого багацько грошей!* тощо

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ (< *застерігати*) – стійкий вислів, яким співрозмовник спиняє іншого (або й самого себе), щоб не сказати чогось зайвого. Наприклад: *У добрий час сказати, а в лхкий змовчати*; *Не згадуї проти ночі*; *Мовчи та диш, подумаютъ, що спиш*; *Мовчи, глуха, буде менше грїха* тощо.

ЗВИЧАЙ ЕТНІЧНИЙ – стандартизовані, традиційні для етносу форми поведінки (зокрема мовленнєвої), які відіграють роль засобів соціального регулювання і мають безпосередньо практичне значення.

ЗНАЧЕННЯ МОВНЕ – пов'язаний із певною мовною одиницею у свідомості носіїв конкретної мови узагальнений образ певного об'єкта або ситуації, факту, події тощо; властивість мовного знака репрезентувати об'єкти і явища дійсності та внутрішнього світу людини в мовленні, комунікації.

ЗНАЧЕННЯ КУЛЬТУРНО-СИМВОЛІЧНЕ – тип значення, яке утворилося в конкретній мові на основі процесів метафоризації та метонімізації, у яких ім'я конкретного предмета, важливого для певної культури, стало основою позначуваного для абстрактного значення.

ЗНАЧУЩІСТЬ ПАРЕМІЇ КУЛЬТУРНА – так звані «культурні знання», що виявляються на основі співвіднесення прототипової ситуації, яку позначає стійкий вислів, з кодами культури, відомими носієві мови або такими, що виявляються з допомогою спеціального аналізу.

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЕТНІЧНА – процес усвідомлення особистістю своєї належності до певного етносу, установлення духовного взаємозв'язку між собою і своїм народом, поділяння почуттів належності до певної національної культури і мови.

ІДІОМАТИКА МОВНА (грец. *idioma* – неповторний вираз) – сукупність усіх ідіомних засобів конкретної мови (фразеологізмів, крилатих слів, прислів'їв, приказок тощо).

ІНФОРМАЦІЯ (лат. *informatia* – пояснення, виклад) – повідомлення про факти, події, процеси, які передаються мовними, позамовними та паралінгвальними засобами з використанням різних каналів комунікації.

ІНФОРМАЦІЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНА – значення і смисли одиниць мовного і паралінгвального кодів у міжкультурній комунікації, у яких зафіксована інформація щодо специфіки культури, у межах якої ця комунікація відбувається.

КАЛАМБУР (франц. *calembour* – гра слів) – сталий вислів сатиричного змісту, побудований на зіставленні чи поєднанні несполучуваних, несумісних понять та явищ, що набуває форми нісенітничості, парадоксу. Наприклад: *Ти йому про образі, а він тобі про гарбузі; Були вареники, та на вербу повтікали; Як рак на дубі свисне; Чули, як говорили, що бачили, як їли; Дід бабі рідний Федір; Куплю хрону до лимону; Не бійся собаки – хазяїн на прив'язі.*

КАЛАМБУР ДІАЛОГІЧНИЙ – сталий вислів, побудований на мовному парадоксі чи використанні прийому невідповідності, який у лаконічній формі в кількох репліках передає комічну ситуацію. Наприклад: – *А що ваші роблять?* – *Пообідали та хліб їдять;* – *Дай молока.* – *Ще не здоїли бика;* – *Сідай, бабо, підвезу.* – *Нема часу, треба йти;* – *Яке сьогодні свято?* – *Сім баб розп'ято, а восьму почато.*

КАРТИНА СВІТУ – сукупність знань, думок, уявлень тощо учасників спілкування стосовно реальної або уявної дійсності.

КАРТИНА СВІТУ АКСІОЛОГІЧНА (грец. *axios* – цінний) – складова концептуальної і мовної картин світу, яка моделюється як сукупність взаємопов'язаних оцінних суджень, що співвідносяться з юридичними, релігійними, моральними кодексами, загальноприйнятими судженнями здорового глузду, типовими фольклорними, літературними сюжетами і т. ін.

КАРТИНА СВІТУ КОНЦЕПТУАЛЬНА (лат. *conceptus* – думка, уявлення) – уявлення певної національної лінгвокультурної спільноти, людства загалом про елементи, організацію і т. ін. об'єктивної дійсності, відображені в наукових поняттях.

КАРТИНА СВІТУ МОВНА – відбиті в категоріях мови уявлення певної національної лінгвокультурної спільноти про будову, елементи, процеси дійсності; відбиття конкретною мовою всього того, що існує в людині й навколо неї.

КЛІШЕ (франц. *cliché*, букв. відбиток) – сталий вислів, регулярно повторюваний у певних умовах і контекстах для тотожного позначення адекватних ситуацій, стосунків між людьми тощо; будь-яка готова мовленнєва формула, критерієм виділення якої є регулярність її вживання в мовленні й комунікації в певних повторюваних мовленнєвих і комунікативних ситуаціях. Наприклад, кліше мовного етикету: *Доброго здоров'я; Радий Вас бачити; На все добре; Якщо Ваша ласка; Нехай Вам щастить; З роси і води; Бажаю щастя і добра.*

КЛІШЕ КАЗКОВЕ – сталий вислів, що служить своєрідним обрамленням у тих чи тих зразках казкового епосу (зачиним, кінцівкою) або є так званою медійною формулою. Наприклад: *Було то за царя Гороха, як*

людей було трохи; За царя Хмеля, як людей була жменя; За царя Панька, як земля була тонка; Ось тобі казочка, а мені бубликів в'язочка; І я там був, мед-вино пив, по бороді текло, а в рот не попало; Ні в казці сказати, ні пером описати; Скоро казка мовиться, та не скоро діло робиться.

КОД (франц. *code* < лат. *codex* – список, постанова, збірник) – система умовних знаків, назв, сигналів тощо для збереження, обробки та передавання інформації.

КОД КУЛЬТУРИ – спосіб, яким конкретна культура членує, категоризує, структурує, оцінює світ, що оточує членів певної національної лінгвокультурної спільноти; сукупність знаків (символів), смислів та їхніх комбінацій, що наявні в будь-якому предметі культури певної національної лінгвокультурної спільноти.

КОМПЕТЕНЦІЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНА – знання базових елементів культури (національних звичаїв, традицій, реалій тощо) країни, мовою якої здійснюється комунікація; здатність мовця виявляти в мові країнознавчу інформацію і користуватися нею задля досягнення запланованої комунікативної мети.

КОМПОНЕНТ ПАРЕМІЇ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ – складова паремійної одиниці, яка віддзеркалює окремі особливості етнічної (національної) культури, мовної картини світу.

КОМУНІКАЦІЯ (лат. *communicatio* – робити спільним) – складний, символічний, особистісний, трансакційний, часто неусвідомлюваний процес обміну знаками, під час якого транслюється певна інформація зовнішнього або внутрішнього характеру, а також демонструються статусні ролі, у яких перебувають учасники спілкування стосовно один одного.

КОНОТАТЕМА (лат. *con* – замість і *noto* – відмічаю + суфікс *-ема*) – матеріальний носій різноманітних конотацій.

КОНОТАТЕМА НАЦІОНАЛЬНА – матеріальний носій конотацій національно-культурного характеру, які віддзеркалюють етнічні особливості осмислення культурних феноменів.

КОНОТАЦІЯ (лат. *con* – замість і *noto* – відмічаю) – 1. Елементи смислу повідомлення (висловлення), які виникають із взаємодії вихідних значень речень і слів із фоновими знаннями учасників спілкування під впливом контексту і ситуації. 2. Додаткові до основного значення семантичні, стилістичні, емоційно-експресивні, національно-культурні відтінки основного значення тих чи тих мовних одиниць, які надають їм особливого, неповторного забарвлення у спілкуванні.

КОНСТАНТА КУЛЬТУРИ (лат. *constans* – постійний) – концепт культури, який існує постійно або тривалий час і значною мірою визначає світосприйняття етносу, його мовну картину світу.

КОНСТАНТА КУЛЬТУРИ ЦІННІСНА – найсуттєвіші для певної культури смисли, сукупність яких утворює певний тип культури, що підтримується мовою і зберігається в ній.

КОНТЕКСТ (лат. *contextus* – тісний зв'язок, з'єднання, переплетення) –

1. Завершений у смислового плану відрізок усного або писемного мовлення, який об'єднує значення всіх мовних елементів, що входять у нього. 2. Дискурс (текст) разом з усіма можливими обставинами його творення: часом, простором, психічним і психологічним станом учасників спілкування, культурним середовищем, соціально-історичними і політичними умовами, особливостями технічних засобів його поширення.

КОНТЕКСТ ВЕРТИКАЛЬНИЙ – культурологічні, історичні, соціально-політичні, філологічні, лінгвокраєзнавчі та інші комунікативні смисли, які супроводжують комунікацію, насамперед комунікацію естетичну, тобто художній дискурс, текст.

КОНТЕКСТ КУЛЬТУРИ – вплив на міжкультурну комунікацію складників контексту, пов'язаних із культурними чинниками, важливими для певної національної (етнічної) лінгвокультурної спільноти.

КОНЦЕПТ (лат. *conceptus* – думка, поняття) – смисли, якими оперує людина у процесах мислення і які віддзеркалюють зміст досвіду та знань, результатів усієї людської діяльності, а також процесів пізнання світу у вигляді певних «квантів» знання.

КОНЦЕПТ КУЛЬТУРИ – характерний для певної національної лінгвокультурної спільноти концепт, який віддзеркалює специфіку її світобачення.

КОНЦЕПТ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ – дискретна змістовна одиниця колективної свідомості національної лінгвокультурної спільноти, що віддзеркалює предмети реального або ідеального світів і зберігається в колективній пам'яті у вербально-позначувальному вигляді.

КОНЦЕПТ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ – найзагальніша, максимально абстрагована, але конкретно представлена в мовній свідомості «ідея» «культурного предмета» в сукупності всіх валентних зв'язків із національно-культурною маркованістю.

КОНЦЕПТОСФЕРА ЕТНОКУЛЬТУРНА – сукупність специфічних для певної національної лінгвокультурної спільноти концептів культури, які найповніше виражають її особливості.

КУЛЬТУРА (лат. *cultura* – обробка і як результат – освіта, розвиток) – сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людиною спільнотою, які характеризують певний рівень розвитку суспільства.

КУЛЬТУРА ЕТНІЧНА – світогляд народу, який історично склався і регулярно відтворюється в мові, віруваннях, міфотворчості, традиціях і т. ін.

КУЛЬТУРЕМА – загальне поняття, яке позначає одиницю опису культурних феноменів у культурології.

КУЛЬТУРОЛОГІЯ (лат. *cultura* – догляд, освіта, розвиток + *логія*) – гуманітарна сфера знань, у межах якої вивчається світ в аспекті його культурного існування, тобто того, чим він є для носія певної культури.

ЛАКУНА (лат. *lacuna* – заглибина, западина) – відсутність еквівалентів в одній із мов, які вивчаються чи зіставляються.

ЛІНГВОКУЛЬТУРЕМА – комплексне поняття, яке застосовується в разі аналізу міжрівневих лінгвокультурних особливостей одиниць і категорій певної мови.

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЯ – наукова дисципліна, яка вивчає взаємозв'язок і взаємодію культури і мови у їх функціонуванні й узагальнює цей процес як цілісну структуру одиниць у єдності їх мовного й культурного змісту за допомогою системних методів з орієнтацією на сучасні пріоритети та культурні установки.

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЯ ЗІСТАВНА – розділ лінгвокультурології, у межах якого вивчаються особливості менталітету певного етносу (національної лінгвокультурної спільноти) з позицій носіїв його мови і культури в зіставленні з носіями інших мов і культур.

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЯ ПОРІВНЯЛЬНА – розділ лінгвокультурології, у межах якого вивчаються лінгвокультурні прояви різних етносів (національних лінгвокультурних спільнот).

ЛІНГВОМЕНТАЛЬНІСТЬ – 1. Вияв у категоріях етнічної (національної) мови національної ментальності. 2. Сприйняття певною національною лінгвокультурною спільнотою світу, який її оточує, крізь категорії рідної мови.

МАКСИМА (лат. *maxima regula* – вищий принцип; *maxima sentential* – основне правило) – короткий вислів, що в чіткій формі виражає якусь моральну вимогу, етичний принцип; різновид афоризму, моралістична за змістом сентенція. Наприклад: *Перемагай зло добром* (Б. Паскаль); *У здоровому тілі здоровий дух* (Ювеналій); *Життя коротке, а мистецтво довгочасне* (Гіппократ); *Ніхто не любить тих, кого боїться* (Сенека); *Усе змінюється, нічого не гине* (Овідій); *Немає порадників, якщо радити небезпечно* (Курцій).

МЕНТАЛІТЕТ ЕТНІЧНИЙ (лат. *mentalis* – розумовий) – категорія, що віддзеркалює внутрішню організацію і диференціацію ментальності, особливості розуму, душі, мислення.

МЕНТАЛІТЕТОЗНАВСТВО – розділ етнології та культурології, у межах якого вивчається специфіка національного (етнічного) менталітету.

МЕНТАЛЬНІСТЬ – соціально-психологічні явища, які відображають духовний світ людини або соціальної спільноти, епохи або етнокультури; детермінована культурою та досвідом історичного розвитку структура ментального світу представників того чи того народу.

МОВА – найважливіший засіб людського спілкування; система конвенціоналізованих мовних знаків, які служать засобом комунікації членів певної національної лінгвокультурної спільноти.

МОВА КУЛЬТУРИ – сукупність усіх знакових способів вербальної і невербальної комунікації, які об'єктивують специфіку культури етносу та віддзеркалюють її взаємодію з культурами інших етносів.

МОВЛЕННЯ – втілення, реалізація мови, яка виявляє себе у процесах говоріння і тим самим виконує своє комунікативне призначення.

НАЛЕЖНІСТЬ ЕТНІЧНА – культурна своєрідність, яка поділяється членами національної лінгвокультурної спільноти й поширюється на різні мовно-культурні феномени – від особливих поведінкових рис, вірувань, міфів і т. ін. до мовних особливостей, що передаються через спілкування від одного покоління до іншого.

НАРОДНІСТЬ – тип етносу; історично сформована мовна, територіальна, економічна й культурна спільнота людей, яка виросла із союзу племен і є попередницею нації.

НАЦІЯ (лат. *natio* – плем'я, народ) – історичний тип етносу, соціально-економічна цілісність, яка складається і відтворюється на основі спільності території, економічних зв'язків, мови, особливостей культури, психологічного складу й етнічної самосвідомості.

НІСЕНІТНИЦЯ (< *ні се ні те*) – щось безглузде, нерозумне, без усякого змісту; дурниця. Наприклад: *На городі бузина, а в Києві дядько; Дайте пити, бо так хочу їсти, що не маю де переночувати; Ви мовчіть, а ми будемо потакувати; На злість ворогам корову продам, щоб діти молока не пили; Трошки гречки, трошки проса, трошки взута, трошки боса.*

НОСІЙ МОВИ – представник певної соціокультурної та мовної спільноти, який володіє нормами мови, активно використовує певну ідіоетнічну мову в побутових, соціокультурних, професійних і т. ін. сферах спілкування.

НОСІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ – особа, належна до певної національної лінгвокультурної спільноти, свідомість якої сформувалася під впливом певної національної (етнічної) культури, тобто перцептивних, концептуальних і процедурних національних стереотипів.

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНІ – сукупність специфічних характеристик кожної нації, які виформовують її неповторність серед інших націй.

ПАМ'ЯТЬ КУЛЬТУРНА – особлива символічно формалізована і ритуалізована норма фіксації, актуалізації та передачі культурних смислів, яка зберігається традицією, утілюється в знаки різної природи.

ПАРАДИГМА ЛІНГВОКУЛЬТУРНА (грец. *paradeigma* – приклад, взірєць) – сукупність мовних форм різних рівнів та організації, у яких утілювалися соціальні, історичні, наукові, побутові і т. ін. категорії етнічного світосприйняття.

ПАРАДОКС (грец. *paradoxos* – несподіваний, дивний) – твердження, висловлення, що містить у собі, на перший погляд, внутрішню суперечність, логічну несполучність, нібито суперечить тверезому глуздові. Наприклад:

Сила жінки в її слабкості; Завтра починається сьогодні; Найкраща оборона – це напад;

ПАРЕМІЙНИК (< *паремія*) – збірник паремійних одиниць, відповідним чином систематизованих і представлених у певному порядку, здебільшого алфавітному; книга, що містить паремії.

ПАРЕМІОГРАФІЯ (грец. *paremia* – прислів'я, приказка і *grapho* – пишу) – 1. Частина фольклору, яка об'єднує найкоротші жанри, що в образній формі відтворюють найістотніші явища і реалії дійсності: прислів'я, приказки (приповідки) та їх жанрові різновиди – вітання, побажання, прокльони, порівняння, прикмети, каламбури, тости. 2. Розділ мовознавства, що займається збиранням, зберіганням та обробкою паремійного матеріалу, укладанням різних типів паремійних словників, дослідженням відповідних праць і розробленням їх теоретичних засад.

ПАРЕМІОЛОГІЯ (грец. *paremia* – прислів'я, приказка і *logos* – слово, вчення) – розділ мовознавства, що вивчає паремії, або народні вислови, виражені реченням, а також короткими ланцюжками речень, якими передаються елементарна сценка чи найпростіший діалог.

ПАРЕМІЯ (грец. *paremia* – прислів'я, приказка) – 1. Одиниця пареміології, що вирізняється афористичністю, усталеністю, відтворюваністю, переосмисленим чи буквальним узагальненим значенням, здебільшого повчальним змістом, мовний знак, який передає специфічну інформацію про традиційні цінності та погляди, ґрунтовані на життєвому досвіді народу, позначає типову життєву ситуацію. 2. Уривок з книги Старого Заповіту, що містить пророцтво або повчання і читається в православної церкві під час відправи.

ПОВІДОМЛЕННЯ – одна з найважливіших категорій комунікації як модусу існування явищ мови, співвідносна з реченням у мові та висловленням у мовленні; комунікативна дія, утілена в конкретну структуру висловлення.

ПОВІР'Я (< *вірити*) – вислів, пов'язаний з переказом, легендою; в основі повір'їв лежать своєрідні народні уявлення про зв'язки між явищами навколишнього світу і долею людини. Наприклад: *Не бий по землі, бо їй болять; Не плюй на землю, бо не буде родити; Не їж над колодязем, бо жаби заведуться; Зорі – це душі людські, скільки зірок в небі, стільки людей живе на землі, як падає зірка – то помирає якась людина; Земля сходиться з небом на кінці світу; Чумацький Шлях вказує птахам дорогу до вирію; Коли гримить грім – то це Бог возом їде; Земля не розмерзнеться, доки не дарить грім.*

ПОДЯКА (< *подякувати*) – сталий вислів, післязастільне побажання, виголошене у відповідній ситуації здебільшого господарям дому. Наприклад: *Щоб у вас завжди був хліб і до хліба!; Хай Бог заплатить за обід, що найвся дармоїд!; Спасибі тому, хто найвся.*

ПОЛЕ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ – ієрархічна структура множини лінгвокультурем, об'єднаних спільним смыслом, характерним для певної культурної сфери.

ПОНЯТТЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНЕ – поняття, сформоване під впливом чинників рідної культури, яке виявляється в значеннях одиниць і категорій рідної мови.

ПОРІВНЯННЯ НАРОДНЕ – сталий вислів, схожий за будовою до власне приказок за незавершеністю думки, у якому одні предмети, явища або дії зіставляються з іншими на основі спільності, подібності, спорідненості. Наприклад: *Лізе як сліпе теля у яму; Змерз як березова брунька; Моторний як собака чорний; Красивий як кабан сивий; Спить як заєць полоханий; Багацько як у шолудивого волосся; Тягне як віл воза; Боїться як чорт хреста; Кидається як в окропі муха; Меле язиком як собака хвостом; Ласий як кішка до сала.*

ПОТЕНЦІАЛ МОВИ ЕТНОСЕМАНТИЧНИЙ (лат. *potentia* – сила, міць) – здатність конкретної ідіотнічної мови формувати, накопичувати, зберігати і передавати в комунікації усі можливі комунікативні смисли, опрацьовані віками представниками конкретної національної лінгвокультурної спільноти.

ПРАГМАТИКА (грец. *pragma, pragmatos* – діло, справа, дія) – комунікативна складова спілкування, пов'язана з виявом у мовленнєвому кодї інтерактивних співвідношень комунікантів, а також їхнє ставлення до конситуації, спілкування загалом.

ПРИКАЗКА (< *приказувати*) – стійкий вислів народного (фольклорного) походження, який образно розкриває певне явище насамперед з погляду його емоційно-експресивної характеристики; здебільшого не має загальноприйнятого визначення, містить різний набір диференційних ознак, як-от: висловлює незавершену думку, є частиною судження, що має форму незамкненого кліше, характеризується відсутністю повчального змісту і т. ін. Наприклад: *Більше щастя, як розуму; Рідна мова – не полова; Собака на сіні; У своєму оці й сучка недобачає; Вилами по воді писано; Ласа кішка до риби; Смішки з чужої лемішки; Вдача собача; Не вір собаці; Не для пса ковбаса; Кликав вовк козу в гості; Про вовка промовка; За двома зайцями не ганяйся.*

ПРИКМЕТА ВЛАСНЕ – сталий вислів, у якому маніфестовано спостереження людини за природними явищами, пов'язаними з кліматичними чи погодними умовами, що певним чином впливають на результати людської діяльності, передусім хліборобської. Наприклад: *До першого грому земля не розмерзається; Грім гримить – хліб буде родить; Кинь ячмінь в болото – вбере тебе в золото; Березень сухий, а мокрий май – буде каша й коровай; Як у травні дощ надворі, то восени хліб у коморі; Майська роса коням краща вівса; Овес каже: сій мене в грязь – буду я князь, а ячмінь каже: сій мене в болото – буду золото, а гречка каже: сій мене хоч і*

в воду, аби впору; Сій овес в кожусі, а жито в брилі; Посій впору, будеш мати зерна гору; Ранній пар родить пшеничку, а пізній метличку тощо.

ПРИКМЕТА ЗАБОБОННА – сталий вислів, пов'язаний з переказом, легендою, в основі якого лежать переважно забобонні уявлення про ту чи ту ознаку, зовнішній вияв, що є передвістям чого-небудь. Наприклад: *Не заглядай у піч, бо не ростимуть вуса; Не дивись ввечері у дзеркало, бо наснитися щось погане; Не сідай на стіл, бо в сім'ї буде сварка; Не переступай через віник, бо всохнеш; Не тарабань ложками і не розсипай сіль, бо буде сварка; Не віддавай позичені гроші ввечері, бо посваришся; Коли свербить ліва рука – чекай грошей; Як курка заспіває півнем – жди нещастя.*

ПРИКМЕТА КАЛЕНДАРЯ НАРОДНОГО – сталий вислів, що передбачає темпоральні показники, репрезентовані лексичними одиницями на позначення релігійних свят. Наприклад: *На Василя (14 січня) на деревах біло, то буде і в коморі мило; На Юрія (5 травня) роса – не треба коням вівса; Догодуй бджолу до Івана (7 липня), то нарядить тебе, як пана; Минув Спас (19 серпня) – готуй рукавиці про запас тощо.*

ПРИМОВКА (< примовляти) – жартівливий, переважно римований вислів усталеної форми, що вводиться в розмову відповідно до ситуації або у відповідний текст; іноді коротка розповідь у вигляді поширеного прислів'я, часто з римами та алітераціями. Наприклад: *Святий Боже, святий кріпкий, ліпше дома, як у тітки; Будьмо здорові, як бурі корови, а наш бик і так звик; «Запорожець» за Дунаєм: трохи ідем, трохи пхаєм; – Як живеш? – Живемо, не горюємо, хліба-солі не купуємо; – Хліб та сіль! – Імо, та свій, а ти коло порога постій; Їжте, мачайте, за решту вибачайте; Хай тебе Бог провадить і в найбільше болото посадить тощо.*

ПРИПОВІДКА (< приповідати) – жартівливий народний вислів, приповідка примовка, переважно узагальненого змісту, що подекуди засвідчує *трансформацію* загальновідомих прислів'їв чи приказок. Наприклад: *Чия шкода, того й гріх; Добрий чоловік усе дурневі брат; До правди не треба вже нічого додавати; Голод, то наймудріша кухарка; Мудрий намагається переконати, мудрагель – перемовити, а дурень – перекричати; Не музикальний, а бреше, як з нот; Був такий чесний, що навіть з хабара давав задачу; Усі лаври дістаються краплині, яка переповнює чашу; Що голова – то капуста; І на небі була колись опозиція; Хто вміє брехати – говорить промови тощо.*

ПРИСЛІВ'Я – стійкий вислів народного (фольклорного) походження, часто ритмічний за будовою, у якому зафіксований узагальнений досвід народу та його оцінка різних подій і явищ; здебільшого не має загальноприйнятого визначення, містить різний набір диференційних ознак, як-от: є самостійним судженням, інтонаційно та граматично оформленим як просте чи складне речення; має узагальнено-метафоричний повчальний зміст, прагматичне значення і т. ін. Наприклад: *Був колись бик, та звівся на смик; Яка корова багато реве, та мало молока дає; Дарованому коневі в зуби не*

заглядають; *Краще з доброго коня впасти, ніж на поганому їхати; Де родилася коза, там пахне лоза; Свині не до поросят, коли її смалять; Бачить кіт сало, та сили мало; Гладкий кіт мишею не ловить.*

ПРИСЯГА (< *присягати*) – словесна формула, якою людина підтверджує правоту своїх слів із зазначенням, що в разі обману чи невиконання обіцяного, вона буде покараною. Наприклад: *Щоб мені під землю провалитися; Щоб мені добра не було; Щоб мені не встати з цього місця.*

ПРОКЛЬОН (< *проклинати*) – своєрідний сталий вислів, що виражає почуття незадоволення, обурення, досади, гніву; побажання зла чи загибелі іншій людині. Наприклад: *Бодай тобі добро поза кожне ребро; Щоб воно тобі боком вилізло; А щоб тобі руки всохли; А щоб тебе грець в діжкі спік; Іди на всі чотири сторони.*

ПРОЩАННЯ (< *прощатися*) – сталий вислів, прощальне побажання, виголошене у відповідній ситуації з тої чи тої нагоди, скажімо, у весільному чи похоронному обряді. Наприклад: *Щоб вам добре жилося, щоб колосся велося!; Щоб ви міряли гроші мискою, а діти колискою!; Хай дім ваш біди минають, а вороги не знають; Нехай земля буде пухом!; Нехай йому легко лежати, землю держати; Нехай з Богом спочиває!; Нехай Бог пошле йому Царство Небесне!*

ПСИХОЛОГІЯ НАЦІОНАЛЬНА (грец. *psyche* душа і *logos* – слово, учення) – традиційні особливості психічної діяльності представників певного народу, які передаються від покоління до покоління.

РЕЧЕННЯ – одиниця мови, яка відповідає висловленню у мові висловлення і повідомленню у мові комунікації; одиниця, яка традиційно пов'язується з предикацією, завершеністю інтонації, модальністю та деякими іншими категоріями і вважається головним засобом формування та вираження думки.

СВІТОСПРИЙНЯТТЯ ЕТНІЧНЕ – сприйняття світу та його інтерпретація, зумовлені етнокультурними чинниками (віруваннями, міфами, традиціями тощо) і відбиті в мовній картині світу певного етносу.

СЕМАНТИКА НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА – значення мовних одиниць (або їх складові), які відображають національну і культурну специфіку життя, світобачення певного етносу, національної лінгвокультурної спільноти.

СЕНТЕНЦІЯ (лат. *sententia* – думка, вислів, вирок) – вислів морально-повчального змісту, коротке напучення, що демонструє в безпосередній чи алегоричній, заохочувальній або знеохочувальній формі, як є чи має бути в житті. Наприклад: *Навчати треба без ненависті, вчитись, не соромлячись; Воля – це те, що закладає в нас почуття обов'язку; Тихої води боїться той, хто пережив корабельну катастрофу; Швидкий кінь сам здобуде нагороду за першість, а якщо підженеш, побіжить це жвавіше; Поки ти говориш, подумай, що те, що видається радісним, може стати сумним.*

СЕРЕДОВИЩЕ ЛІНГВОКУЛЬТУРНЕ – мовні й культурні чинники повсякденного життя людини, етносу, що впливають на його етнічну, культурну ідентифікацію, спосіб життя, особливості спілкування, поведінки.

СИМВОЛ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ (грец. *symbolon* – умовний знак) – одиниця, яка має усталені, зумовлені етнічною культурою асоціативні зв'язки з поняттям про певний «культурний предмет».

СИНДРОМ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ (грец. *syndrome* – злиття, сукупність) – набір цінностей, установок, вірувань, норм і моделей комунікативної поведінки, які знаходять відображення в засобах мовного коду, правилах, законах спілкування й відрізняють одну культуру від іншої.

СИТУАЦІЯ ПРЕЦЕДЕНТНА – певна еталонна ситуація, пов'язана з набором конкретних конотацій, диференційні ознаки якої входять у когнітивну базу носіїв певної культури.

СКОРОМОВКА (< *скоро* + *мовити*) – жартівливий вислів, скомпонований із важких для швидкої вимови слів. Наприклад: *Чорно-білий чорногуз у болото чорне вгруз; Тигренятко з тигром-татом тренувалися стрибати; Пирого перепечені перцем переперчені; Бабин біб розцвів у дощ, буде бабі біб у борщ; Семен сіно віз – не довіз, Лишив сани, узяв віз.*

СЛОВНИК МОВЦЯ ПАРЕМІЙНИЙ – набір паремійних одиниць, якими послуговується мовець у тих чи тих комунікативних ситуаціях.

СЛОВО – основна функціонально-семантична одиниця мови, яка виконує номінативну функцію, вільно відтворюється в мовленні й комунікації і служить для побудови повідомлень (висловлень); цілісна одиниця, що виражає поняття про предмети, явища, процеси, їхні ознаки, зв'язки й відношення між ними, а також називає конкретні предмети, явища, процеси та їхні ознаки.

СЛОВО ДИСКУРСИВНЕ – будь-яка значуща самостійна мовна одиниця, що виконує дискурсові й дискурсопідтримувальну функцію і віддзеркалює етнокультурні стереотипи комунікативної поведінки.

СЛОВО КРИЛАТЕ – 1. Назви літературних, історичних і міфологічних персонажів та реалій, які набули узагальнено-метафоричного значення й часто повторюються в мовленні. Наприклад: *Олімп, Парнас, Едем, Голгофа, Мекка, Прометей, Дон-Кіхот, Робінзон, Плюшкін, Калитка, Наполеон*. 2. Те саме, що крилатий вислів.

СЛОГАН (англ. *slogan* < кель. *sluagh-ghairm* – бойовий клич) – короткий і здебільшого образний, емоційний вислів, що, маючи лаконічну форму, впадає в очі, добре запам'ятовується та висловлює суть повідомлення, насамперед рекламного; те саме, що девіз, лозунг (пор.: нім. *Losung* – заклик). Наприклад: *Смак бажання; Солодкий знак якості; Життя прекрасне; Підкорись своїй спразі; Смак раю; Я той, хто я є; Неможливе можливо; Тому що ви цього варті* і т. ін.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ (лат. *socium* – спільне + *-ізація*) – процес передачі й засвоєння людиною накопичених суспільством знань, умінь і навичок, моральних норм, життєвих цінностей, способів і прийомів спілкування тощо.

СПАДЩИНА КУЛЬТУРНА – надбання у процесі життєдіяльності певною національною лінгвокультурною спільнотою культурних цінностей, інформації, значущої для ідіоетнічної культури.

СПЕЦИФІКА НАЦІОНАЛЬНА – національно особливі, характерологічні риси етносу (нації, народності), які склалися в результаті самобутнього етнічного розвитку, творчості, мови, комунікації, культури.

СПВОМОВКА (< *співати* + *мовити*) – короткий гумористичний твір, здебільшого віршованої форми, в основі якого лежить афоризм, приказка, прислів'я, анекдот, жарт і т. ін. Наприклад: *Щастя тільки, що святі не горшки ліпили, але якось на той час гречку молотили. Розказав я їм біду, випросив полови та з полови ізсував мотуз прездоровий* (С. Руданський).

СПІЛКУВАННЯ – сукупність зв'язків і взаємодій людей, суспільств, суб'єктів, у яких відбувається обмін інформацією, досвідом, умінням, навичками, результатами діяльності, взаємовпливами і корекцією поведінки.

СПІЛЬНОТА ЛІНГВОКУЛЬТУРНА – група людей, члени якої можуть належати як до одного, так і до різних етносів, мають спільну мовну і культурну свідомість; мовна і культурна єдність людей.

СПІЛЬНОТА НАЦІОНАЛЬНА ЛІНГВОКУЛЬТУРНА – група людей, об'єднана спільністю історії, культури, а також наявністю однієї спільної ідіоетнічної мови.

СТЕРЕОТИП ЕТНІЧНИЙ – відносно стійкі, схематизовані уявлення, судження, емоційно забарвлені оцінки щодо моральних, розумових, фізичних і т. ін. якостей, характерних для представників різних етнічних спільнот.

СТЕРЕОТИП КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЕТНІЧНИЙ – усталені, найчастіше неусвідомлювані моделі вербальної та невербальної поведінки членів національної лінгвокультурної спільноти.

СТЕРЕОТИП НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ – суб'єктивне поняття поточного мислення і мовлення, яке є невід'ємною складовою мовної картини світу певного етносу і засвоєння в процесі соціалізації особистості, оволодіння нею етнічною мовою та культурою.

ТАБУ КОМУНІКАТИВНІ (полінез. *tabu* – заборона) – комунікативні традиції уникати певних мовних виразів або зачіпати певні теми спілкування в певних комунікативних ситуаціях.

ТЕЗАУРУС ПАРЕМІЙНИЙ (грец. *thesaurus* – запас, скарб) – запас паремій того чи того носія мови, використовуваний ним у процесі спілкування.

ТЕКСТ – результат спілкування, його структурно-мовна складова й одночасно реалізація; структура, у яку втілюється дискурс після свого завершення.

ТЕКСТ КУЛЬТУРИ ПРЕЦЕДЕНТНИЙ – тип тексту, добре знайомий будь-якому середньому члену національної лінгвокультурної спільноти і звернення до якого багаторазово поновлюється у процесах комунікації завдяки пов'язаним з цим текстом прецедентним висловленням або прецедентним іменам.

ТОСТ – сталий вислів, застільне побажання, виголошене у відповідній ситуації господарям дому або гостям. Наприклад: *Братуку перепою, перепий частя і долю!*; *Пиймо до дна, щоб була думка одна!*; *Пиймо до дна, щоб не лишалось на сльози!*; *На здоров'я!* тощо.

ТРАДИЦІЯ ЕТНІЧНА – стандартизовані традиційні для певного етносу форми комунікативної поведінки, які застосовуються у всіх сферах суспільного життя.

ТРАДИЦІЯ КУЛЬТУРНА – інтегральне явище, що віддзеркалює соціально-стереотипизований груповий досвід, який акумулюється і відтворюється в суспільстві.

ТРАДИЦІЯ НАЦІОНАЛЬНА – стійкі явища тих сфер життєдіяльності етносу, які залежать від суспільної свідомості й виявляються в національній культурі, побуті, мові, художній творчості, психології поведінки, спілкуванні.

ТРАНСФОРМАЦІЯ (лат. *transformation* – перетворення) – модифікація паремійних одиниць, що ґрунтується на збереженні їхньої внутрішньої форми, нарізнооформленості та на відносній стійкості і відбувається з певною стилістичною настановою. Наприклад: *Через терни – до дірок* (пор.: *Через терни – до зірок*); *Усяка влада убога* (пор.: *Усяка влада – від Бога*); *Кожному своє, але іноді так хочеться чужого* (пор.: *Кожному своє*) тощо.

УСТАНОВКИ КУЛЬТУРНІ – історично сформовані й відкладені в соціальній пам'яті етносу ідеали, відповідно до яких конкретна особистість чи певне явище кваліфікується як «важливе / неважливе», «хороше / погане», «цінне / непотрібне» і т. ін.

ФЕНОМЕН КУЛЬТУРНИЙ (грец. *phainomen* – те, що з'являється) – загальне поняття, яке стосується вияву всіх типів культурної специфіки життя певного етносу.

ФЕНОМЕН НАЦІОНАЛЬНО-ПРЕЦЕДЕНТНИЙ – прецедентний феномен, відомий будь-якому середньому представнику певної національної лінгвокультурної спільноти, який входить у національну когнітивну базу і віддзеркалюється в семантиці одиниць мови.

ФЕНОМЕН ПРЕЦЕДЕНТНИЙ КУЛЬТУРИ – тип ментефакту, добре відомий усім представникам національної лінгвокультурної спільноти, актуальний у когнітивному і пізнавальному планах, звернення до якого постійно поновлюється в мовленні представників цієї спільноти.

ФОЛЬКЛОР (англ. *folk-lore*, букв. народна мудрість) – 1. Усна народна творчість, яка засобами мови зберегла знання про життя і природу, давні культи і вірування, а також відбиток світу думок, уявлень, почуттів і переживань, народнопоетичної фантазії. 2. Словесність, створена народом.

ФОН КУЛЬТУРНИЙ – характеристика номінативних одиниць, які позначають явища соціального життя та історичні події.

ФОНД КУЛЬТУРНИЙ (фр. *fond* < лат. *fundus* – основа) – комплекс знань, певний світогляд, орієнтація у сферах національної і світової культур, яким володіє типовий представник певної культури, і сукупність базових одиниць, залучених до певної національної культури.

ФОНД (КОРПУС) ПАРЕМІЙНИЙ – сукупність паремійних одиниць, які служать засобом вираження культурно-національних, ментальних особливостей того чи того народу.

ФОНД ПРЕСУПОЗИЦІЙНИЙ – сукупність культурних смислів, вірувань, міфів і т. ін., які об'єднують членів однієї національної лінгвокультурної спільноти або є спільними для адресанта і адресата у випадку міжкультурної комунікації.

ФОРМИ ЕТИКЕТНОСТІ ІДІОЕТНІЧНІ – вияви національного етикету залежно від типів комунікативної взаємодії членів певної національної лінгвокультурної спільноти.

ФОРМУЛА (лат. *formula* – образ, вид) – сталий, поширений у межах певної території чи соціального кола короткий, здебільшого побутовий, вислів, що функціонує у вигляді різних примовок (вітання, віншування, заклинання, прокльон, прощання тощо).

ФОРМУЛА ВВІЧЛИВОСТІ – усталений, звичний, культурно зумовлений тип мовленнєвої поведінки в певних ситуаціях.

ФРАЗЕОЛОГІЗМ (грец. *phrasis* – вираз, зворот) – лексично неподільне, стійке, цілісне за значенням сполучення слів, що відтворюється в мовленні й комунікації як модусах існування мови.

ХАРАКТЕР НАЦІОНАЛЬНИЙ – цілісна структура, яка відображає специфіку психіки, що склалася історично і відрізняє один народ від іншого, одну національну лінгвокультурну спільноту від іншої.

ЦІННОСТІ КУЛЬТУРНІ – аксіологічні координати, крізь які представники різних етносів, національні лінгвокультурні спільноти сприймають та оцінюють явища об'єктивної реальності.

ЗРАЗОК ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ВЛАСНЕ ПАРЕМІЇ

1. Вислів *Хліб та вода – то козацька їда* належить до власне паремійного корпусу української мови, є народним за походженням.

2. Використовується в ситуації, коли хочуть підкреслити невибагливість когось до матеріальних статків, попри злиденне існування людина не втрачає життєвого оптимізму, сили духу.

3. Значення власне паремії мотивується внутрішньою формою. Землеробський, зокрема зерновий, характер господарювання українського селянина спричинив те, що основу його харчування становили передовсім різні страви з борошна і крупи; особливу роль у повсякденному харчовому раціоні українців відігравав хліб. Вода не є їжею, але без неї не можливе життя, людський організм на 90 % складається з рідини.

4. Особливості значення зумовлені контекстом: *Нащо ж і живе наш брат запорожець на світі, коли не на те, щоб стояти за православних християн, як за рідних братів своїх? Чи нам золото, чи нам срібло, чи нам панські будинки треба? Не про те ми, братці, гадаємо. Аби добрим людям було добре жити на Україні, а ми проживемо і в злиднях, проживемо і в землянці, на одному хлібі та воді. Сказано: «Хліб та вода – то козацька їда»* (П. Куліш. Чорна рада : Хроніка 1663 року). Такий аскетичний раціон (хліб і вода) є здебільшого проявом вимушеної дієти, свідченням малозабезпеченості людей. Паремія завдяки своїй лінгвоментальній природі нівелює лінгвістичне значення й максимально виразне соціокультурне.

5. Форма паремії лаконічна, модель пряма стверджувальна А=Б. Паремія побудована з використанням гіперболи, яка допомагає максимально яскраво піднести буденне, типове явище; перебільшення створюється за допомогою категоричного судження. Ритмічній організації та римунанню паремії слугують рима (окситонна) та асонанс (і-о-а), що сприяє її кращому запам'ятовуванню у процесі комунікації.

6. Власне паремія входить у склад тематичного поля «Людина», семантичної групи «Побут», «Їжа. Пиття».

7. Лексичні варіанти: *Сіль, хліб та вода – бідного їда; Хліб, сіль та вода – солдатська їда; Хліб і вода – бідного (мужицька, козацька, козача, селянська, бурлацька, наймитська) їда; Хліб і вода – то (дак) солдатська їда.* Синонімічна та антонімічна парадигми відсутні.

ЗРАЗОК ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ АФОРИЗМУ

1. Вислів *Все повторялось: і краса, й потворність* (Л. Костенко) належить до одиниць літературно-книжного походження.

2. Семантична і змістова цілісність афоризму ґрунтується на комплексі асоціацій, в основі яких лежать не лише суб'єктивний досвід окремої людини, а й узагальнений досвід усього людства. Відбувається актуалізація образів з використанням способів семантичного ускладнення слова – синонімічне зближення лексем й протиставлення їх значення (*краса – потворність*). Значення афоризму просте й прозоре: циклічність гармонії світу природи, людини, суспільства та їх нейтралізація негативними явищами. Семантична будова також зрозуміла: повторюваність / неповторюваність, звичність / незвичність – основні принципи життя.

3. В афористичному вислові спостерігається високий ступінь узагальнення, що орієнтує його на вихід за межі одноразового вживання. Цю його особливість доповнюють ознаки актуального членування, де позиції теми / реми відповідають об'єктивному порядку компонентів у висловленнях.

4. За ступенем вираження смислової доміанти є образним; за характером інтеріоризації дійсності – раціональним; за структурою судження (формально-граматичною будовою): еквівалентом простого двоскладного речення моделі А → Б. Афоризми, організовані за такою схемою, викликають певну емоційну реакцію в мовця, наштовхують на усвідомлення, загальну оцінку людського життєвого досвіду й суспільної дійсності.

5. Позиція комунікативного центру виразняється кількома засобами: фонетичними (логічним наголосом), інтонаційними (паузою), синтаксичними (інверсованим порядком лексем), пунктуаційним (двокрапка на місці паузи), лексико-граматичними (повтором єднального сполучника *і (й)*, що пов'язує однорідні первинні синтаксеми *і краса, й потворність*).

6. Функціонує в сучасному українському художньому дискурсі як емотивний знак комунікативної ситуації. Категорія адресантності в комунікативній будові афоризму реалізована за допомогою опозиції «автор – навколишній світ».

7. Сприймаються реципієнтами як своєрідна прагматична формула дидактичного характеру.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З КУРСУ «УКРАЇНСЬКА ПАРЕМІОЛОГІЯ»	6
Опис навчальної дисципліни.....	6
Мета й завдання курсу.....	6
Програма навчальної дисципліни «Українська пареміологія».....	8
Структура навчальної дисципліни.....	9
Теми семінарських занять.....	10
Теми практичних занять.....	11
Самостійна робота.....	12
Індивідуальні завдання.....	13
Методи навчання.....	13
Методи контролю.....	14
Розподіл балів.....	14
Шкала оцінювання навчальних досягнень студентів.....	14
Методичне забезпечення курсу.....	14
ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА	15
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	27
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ	47
КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	55
ЗРАЗОК ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ВЛАСНЕ ПАРЕМІЇ	74
ЗРАЗОК ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ АФОРИЗМУ	75

Навчальне видання

Ж. В. Колоїз
Н. М. Шарманова

Українська пареміологія
Практикум

Відповідальний редактор – **Ж. В. Колоїз**

Коректор – **Н. М. Шарманова**

Макет і верстка – **Р. А. Козлов**

Підписано до друку 20.03.2014 р.
Формат 60×84/16. Ум. др. арк. – . Обл.-вид. арк. – .
Тираж – 100 прим.

Друкарня Р. А. Козлова
Свідоцтво ДК № 4514 від 1.04.2013 р.
вул. Рокоссовського, 5/3, м. Кривий Ріг, 50027

Друкарня С. Г. Щербенка
Свідоцтво ДК № 4561 від 13.06.2013 р.
вул. Рокоссовського, 5/3, м. Кривий Ріг, 50027
(0564) 92-20-77

